

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT PROGRAMI

**İÇ GÖÇÜN BELİRLEYİCİLERİ ÜZERİNE
EKONOMETRİK BİR MODEL ÇALIŞMASI:
2000 TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Ferhat TOPBAŞ

EYLÜL - 2007

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT PROGRAMI

**İÇ GÖÇÜN BELİRLEYİCİLERİ ÜZERİNE
EKONOMETRİK BİR MODEL ÇALIŞMASI:
2000 TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Ferhat TOPBAŞ

Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Doktor (İktisat)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 00.09.2007

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 00.09.2007

Tezin Danışmanı : Prof. Dr. Nebiye YAMAK

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Rahmi YAMAK

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bayram GÜNGÖR

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Harun TERZİ

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Orhan ÇOBAN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

**Eylül - 2007
TRABZON**

---

0. SUNUŞ

00. Önsöz

Türkiye’de, 1950’li yıllardan itibaren kalkınma faaliyetleri ile birlikte, bölgelerarası sosyo-ekonomik farklılıkların artması ve tarım sektörüne modern teknolojilerinin girmesi ile birlikte artan iç ve dış göç hareketleri, coğrafi hareketliliği yüksek bir nüfusa sahip olmamızda rol oynayan en önemli faktörlerdir. Başlangıçta kırsal-kent göçü niteliğinde olan iç göç hareketleri 1970’lerden itibaren nitelik değiştirmiş ve kent-kent göçü haline gelmiştir. Özellikle sanayi veya ticaret merkezi durumundaki kentsel alanlarda yaşanan gecekondulaşma ve düzensiz kentleşme, işsizlik ve diğer ekonomik problemler ve başta artan suç oranı olmak üzere sosyal ve kültürel sorunların temelinde, sağlıklı bir nüfus politikasıyla yönlendirilmemiş ve önü kesilemeyen göç hareketleri vardır.

Geliştirilecek nüfus politikalarına katkı sağlamak ve iç göçün temel dinamiklerini ortaya koymak amacındaki bu çalışmanın hazırlanmasında, konunun seçilmesinden, ön literatür araştırmasının yapılmasına ve çalışmanın nihai aşamaya gelmesine kadar destek veren, tecrübe ve bilgilerini benimle paylaşan, sayın Prof. Dr. Nebiye YAMAK ve sayın Prof. Dr. Rahmi YAMAK’a, literatür kısmının hazırlanmasında ve taslak metnin düzeltilmesinde yardımcı olan değerli meslektaşım sayın Arş. Gör. Salih DURSUN’a, çalışmanın hazırlık aşamasında verilerin bilgisayar ortamına aktarılmasındaki katkılarının yanında bu süreçte gösterdiği özveri ve anlayıştan ötürü sevgili eşim sayın Mehtap TOPBAŞ’a teşekkür ederim.

Eylül 2007, Trabzon

Ferhat TOPBAŞ

01. İçindekiler

Sayfa Nr.

0. SUNUŞ	III
00. Önsöz	III
01. İçindekiler	IV
02. Özet.....	VII
03. Summary	VIII
04. Tablolar Listesi.....	IX
05. Şekiller Listesi.....	X
06. Grafikler Listesi.....	XI
GİRİŞ	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ KAVRAMI ve GÖÇ TEORİLERİ	5-36
10. Göç Tanımı ve İç/Dış Göç Ayrımı	5
100. Göç Tanımı İlgili Sorunlar	9
11. İç Göç Teorisi ve Tarihsel Süreçte Yaklaşımlar	10
110. Makro Teoriler	11
1100. İlk Kuramsal Yaklaşım: Ravenstein Modeli	11
1101. Everett LEE ve İç Göç Teorisine Katkısı.....	13
1102. Modern Makro Teoriler ve Kır-Kent Göç Süreci	18
11020. Neoklasik Yaklaşım ve Göç Teorisi	19
11021. Todaro Modeli	20
11022. Harward Modeli.....	23
111. Mikro Teoriler.....	24
1110. Göçün Özel Maliyetleri.....	27

1111. Göçün Özel Kazançları	29
1112. Sosyal Maliyet ve Kazançlar	30
12. İç Göçe Bireysel Bakış ve Kişinin Göç Kararı	30
13. İç Göç Teorileri Çerçevesinde Göçe Neden Olan Faktörler	33
14. İç Göçün Sonuçları	34

İKİNCİ BÖLÜM

2. İÇ GÖÇ LİTERATÜRÜ	37-54
20. Makro Modeller Çerçevesinde İç Göç Çalışmaları	37
21. Mikro Modeller Çerçevesinde İç Göç Çalışmaları	42
22. Diğer Çalışmalar	48
23. Türkiye’de İç Göç ve Belirleyicileri Üzerine Literatür	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE NÜFUSUN YAPISI VE İÇ GÖÇ	55-74
30. Tarihsel Süreçte Türkiye Nüfusu	56
31. Türkiye’de İç Göç	59
32. 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri ve Türkiye’de İç Göç	63
320. Yaş Grubuna ve Cinsiyete Göre İç Göç	65
321. Eğitim Durumuna Göre İç Göç	66
322. İşgücü Durumuna Göre İç Göç	67
3220. İstihdam Durumuna Göre İç Göç	67
3221. Meslek Durumuna Göre İç Göç	70
3222. İşteki Durumuna Göre İç Göç	70
323. Göç Etme Nedenine Göre İç Göç	71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE’DE İÇ GÖÇ AKIMLARINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER	75-107
40. İç Göç Veri Kaynakları	75
41. İç Göç Ölçüm Yöntemleri	77

42. İç Göç İstatistiklerinden Karşılaşılan Güçlükler	78
43. Yöntem ve Analiz.....	79
430. Çalışmada Kullanılan Veriler	81
431. Genel Kısıtlamalar	82
432. İllerin Göç Verme Nedenleri Üzerine Ekonometrik Model Çalışması.....	83
433. Genel Göç Modeli.....	85
4330. Yöntem.....	85
4331. İki Durumlu Logit Modelin EKK Yöntemi ile Tahmini.....	87
4332. Yöntemin İşleyişi	89
434. İl Düzeyinde Tahmin Çalışması Hipotezleri	89
435. Genel Göç Modeline İlişkin Hipotezler	91
436. Bulgular ve Değerlendirme	93
4360. Göç – Uzaklık İlişkisi	93
4361. Net Göç Veren İller İçin Model 1 Sonuçları	95
4362. Net Göç Alan İller İçin Model 1 Sonuçları	97
4363. Net Göç Veren İller İçin Model 2 Sonuçları	98
4364. Net Göç Alan İller İçin Model 2 Sonuçları	101
4365. İl Düzeyinde Tahminler İçin Genel Değerlendirme	101
4366. Genel Göç Modeli Bulguları ve Değerlendirme.....	102
5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	108-112
YARARLANILAN KAYNAKLAR	113-125
EKLER	126-140
ÖZGEÇMİŞ.....	141

02. Özet

Tarihi insanlık tarihi kadar eski olan göç, nedenleri ve sonuçları itibari ile bireyi, ekonomiyi ve toplumu ilgilendiren bir süreçtir. Nüfus dağılımı, ekonomik şartlar ve toplum hayatı üzerindeki etkilerinden ötürü araştırmacılar göçe özel bir ilgi göstermektedir. Göç teorisi hakkında bilinen en eski çalışma Ravenstein'in 1865 yılında yapmış olduğu çalışmadır. Ravenstein'den beri araştırmacılar bireyin göç kararı sürecini, göçe neden olan faktörleri ve göçün sonuçları üzerinde araştırma yapmaktadırlar. Bu çalışmalar makro ve mikro yaklaşımlar olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.

Çalışmada öncelikle bu teoriler tarihsel süreçte incelenerek, iç göçün belirleyicileri ve kişinin göç kararı süreci kuramsal olarak ele alınmıştır. Türkiye'deki iç göç hareketleri üzerinde etkisi olan faktörleri belirlemek amacıyla 2000 Genel Nüfus Sayımı iç göç verileri kullanılarak, iki temel model çerçevesinde analizler yapılmıştır. İlk olarak, yatay kesit veriler kullanılarak il düzeyinde ekonometrik analizler yapılmıştır. Bu analizler sonucunda, iç göçün temel belirleyicilerinin kamu yatırımları, göç stoku, uzaklık ve işsizlik olduğu tespit edilmiştir. Gelir ve ücret değişkenleri illerin genelinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Türkiye geneli için adımsal lojistik regresyon analizi ile yapılan tahminlerde kamu yatırımları, işsizlik, kişi başına gelir ve göç stoku değişkenlerinin iç göç hareketlerinin temel belirleyicisi oldukları tespit edilmiştir.

03. Summary

Migration, which of history as old as human history, is a process concerning people, economy and society with its causes and consequences. Researchers have given special attention to migration because of its effects on population distribution, economic conditions and social life. The earliest known study about migration was published in 1865 by Ravenstein. Researchers have investigated individual decision process, factors causing migration and consequences of migration after Ravenstein's study. These studies have been grouped as micro and macro approaches.

In this study, factors determining migration and individual decision for migration have examined by focusing theories regarding historical approaches. Factors affecting the migration decision in Turkey have been analyzed by utilizing two models by using 2000 Population Census data. The first model is an econometric analysis done in the level of provinces by using cross sectional data. Cross sectional analysis' results have shown that main determinants of internal migration are public investment expenditures, related migration, distance and unemployment. However, personal income and wages are not found to be statically significant. The second estimated model by using stepwise logistic regression analysis for the main model of Turkey resulted that the variables public investment expenditure, unemployment, per capita income and related migration are main factors on internal migration flows.

04. Tablolar Listesi

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1.	Diğer Ampirik Çalışmalar Literatürü	49
2.	Nüfus, Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Yıl Ortası Nüfus Tahmini	57
3.	2000–2050 Nüfus Projeksiyonları (Nüfus Artış Hızı - Yıl Ortası Nüfus).....	58
4.	Şehir ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%)	59
5.	Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus	61
6.	Doğum Yeri Bilgisine Göre Nüfusun Yapısı (2000).....	62
7.	Net Göç Oranına Göre En Çok Göç Alan İller (2000).....	63
8.	Net Göç Oranına Göre En Çok Göç Veren İller (2000).....	64
9.	Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Göç Eden Nüfus (2000)	65
10.	Eğitim Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000)	67
11.	İşgücü Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000).....	68
12.	Mesleklerine Göre Göç Eden Nüfus (2000)	70
13.	İşteki Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000)	71
14.	Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus (2000).....	73
15.	Nedenleri İtibari ile İç göç (2005).....	73
16.	Son Göçlerin Birincil Göç Nedenleri (2005).....	74
17.	Nüfus Sayımlarında İç Göç Ölçüm Yöntemleri.....	76
18.	Veri Setine İlişkin Özet Tablo	80
19.	Uzaklık – Göç İlişkisi Korelasyon Analizi Sonuçları	94
20.	Yatay Kesit Regresyon Analizi Sonuçları (Model 1).....	96
21.	Yatay Kesit Regresyon Analizi Sonuçları (Model 2).....	100
22.	Genel Göç Modeli Özet Sonuçları	104

05. Şekiller Listesi

<u>Şekil Nr.</u>	<u>Şekiller Listesi</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1.	Göç Sürecinde Etki Eden Faktörler ve Karşılaşılan Engeller.....	14
2.	Az Gelişmiş Ülkelerde İç Göçün Neden ve Sonuçları	23
3.	Göç Karar Süreci	31
4.	Basitleştirilmiş Birey-Çevre Göç Karar Süreci.....	32

06. Grafikler Listesi

<u>Şekil Nr.</u>	<u>Şekiller Listesi</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1.	Eğitim Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000, %)	66
2.	İşgücü Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000, Erkek, %)	68
3.	İşgücü Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000, Kadın %)	69
4.	İşgücü Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000, Toplam, %).....	69
5.	Göç Nedenine Göre Göç Eden Nüfus (2000, %).....	72

GİRİŞ

Göç olgusu, sosyal ve ekonomik değişimin hem bir nedeni hem de bir sonucudur. Bir bölgenin demografik ve sosyo-ekonomik yapısının önemli belirleyicilerinden biri göç akımlarıdır. Bölgeler veya daha küçük idari birimlerin gelişim ve değişimini anlamak için bu idari birimler arasındaki göçü de neden ve sonuçları ile birlikte irdelemek, anlamak ve yorumlamak gerekmektedir.

Göç olgusu, gerek ekonomik ve sosyal sistemde verilen kararların gerekse de kişinin kendi kişisel beklentilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda göç olgusu bir yandan kendisi bir karar ürünü olmakta, öte yandan da ortaya çıkardığı yerleşim düzeni, ekonomik kaynakların yer değiştirmesine neden olması ve sosyal yapı üzerindeki etkileri bakımından diğer toplumsal mekanizmalara kaynak teşkil etmektedir. Kişilerin coğrafik hareketliliği, onların hem üretici hem de tüketici rolleri sebebiyle sosyal ve ekonomik yapıyı etkilemektedir.

Göç hareketleri, bazı sosyolojik ve ekonomik özelliklerin dengelenmesinde önemli bir rol oynadığından, sosyal bilimcilerin büyük bir kısmı tarafından “toplum hedeflerine ulaşılmasında bir araç” veya “insan kaynaklarına ilişkin üretkenliği artırmak için bir yatırım türü” olarak görülmektedir. Adam Smith’e göre göçmenler, bölgeler arasındaki farklılıkları, başta ücretler olmak üzere yaşam maliyetleri vb. farklılıkları telafi edici bir rol oynamaktadırlar. Smith’in bu açıklamasını takiben Hicks, göçün sonuçları itibariyle bölgeler arası ücret farklılıklarını eşitleyeceğini söylemiştir. Bu açıklama biçimi, literatürde ve özellikle de göçe beşeri sermayenin optimal dağılımını sağlayan bir süreç olarak bakan, kalkınma iktisatçıları arasında hala kabul görmektedir. Ancak tüm ülkelerde hala bölgelerarası sosyal ve ekonomik dengesizlikler görülmekte ve bu dengesizliklerden kaynaklanan nüfus hareketleri meydana gelmektedir ve göçün bir süre sonra kendisini meydana getiren dinamikleri ortadan kaldıracağı yaklaşımı geçerliliğini yitirmektedir. Dünya üzerinde nüfus hareketliliği gerek savaşlar, doğal afetler gibi zorlayıcı sebeplerden

olsun ve gerekse de bireysel tercihlere dayanan ekonomik ve sosyal nedenlerden olsun, tarih boyunca yaşanmıştır ve halen devam etmektedir ve gelecekte de devam edecektir. Bu durumda yapılması gereken, göç hareketinin temelinde yatan faktörlerin neler olduğunu kavramak, bu faktörlerin neden olduğu göçün, göç alan ve göç veren bölgelerdeki ekonomik ve sosyal yapıya etkilerini tespit etmek, bu sayede geliştirilecek nüfus politikalarına yardımcı olmaktır.

Bu çalışma, “2000 Genel Nüfus Sayımı verilerinden yola çıkarak, Türkiye’de iller arasındaki göç hareketlerinin temel dinamiklerinin neler olduğunu ekonometrik yöntemlerle tespit ederek, Türkiye geneli için genel bir göç modeli tahmin etmek” amacıyla hazırlanmıştır.

Türkiye’de bu konuda yapılmış pek çok çalışma mevcuttur. Ancak literatürde öncelikle illerarası göç verilerini kuramsal olarak inceleyerek, nüfus hareketlerine neden olan faktörleri ekonometrik yöntemlerle ortaya koyan ve/veya Türkiye’de iç göçün nedenlerini ekonometrik bir model etrafında birleştiren bir çalışma bilgimiz dahilinde mevcut değildir. Çalışma gerek kullanılacak olan yöntem ve gerekse de çıktıları bakımından yukarıda bahsedilen eksikliği doldurarak, geliştirilecek nüfus politikalarına katkı sağlamayı da amaçlamaktadır.

Doğaldır ki, her kuramsal ve ampirik çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da karşılaşılan bazı sorun ve kısıtlar mevcuttur. Öncelikle, 2000 yılındaki sayımla birlikte sayıları 14’ü bulan nüfus sayımlarının sadece son 4 tanesinde (1980 sayımı ve sonrası) iç göçe ilişkin veriler derlenmiştir. Bu eksiklik, zaman boyutunu da içine alan uzun soluklu bir göç modeli geliştirmenin önündeki en önemli engeldir. Bu eksikliğe rağmen son 4 sayım dönemini kapsayan ve başlangıç döneminde 67 il son sayımda 81 ilden oluşan yatay kesit seriyi birleştiren bir panel veri analizi de yapmak mümkündür. Fakat göçe neden olduğu düşünülen ve modele dahil edilmesi gereken faktörlere ilişkin il düzeyindeki istatistiklere ancak 1990 ve sonrası dönemde ulaşmak mümkündür. Bahsedilen bu veri kısıtlamaları nedeni ile zaman boyutunu da içerisine alan güvenilir bir göç modeli geliştirmek mümkün olmamıştır. Munro’da (1974) Türkiye’de iç göç üzerine sağlıklı bir model kurulamayışının sebebini yeterli istatistiklerin olmayışına bağlamıştır. Diğer taraftan literatürde de bahsedilen ve göçü birey temelinde ele alan mikro bir göç modelini, nüfus

sayımı verilerinden yola çıkarak tahmin etmek de mümkündür. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından 2000 Nüfus Sayımı verilerinden %5’lik bir örneklem araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır. Fakat söz konusu sayımın soru kağıdı incelendiğinde bireysel özellikler, mesleki durum, istihdam durumu, eğitim durumu vb. gibi yer vermekle birlikte, bireyin ekonomik durumu ile ilgili herhangi bir kayıt tutulmamıştır. Benzer biçimde, kişinin adres değişikliği öncesindeki sosyo-ekonomik durumu ile de ilgili herhangi bir kayıt olamaması birey verilerden yola çıkarak yatay kesit veri seti yardımıyla bir göç modeli tahmin etmeyi imkansız kılmaktadır. Bu sebeple, çalışmada 2000 Genel Nüfus Sayımı iç göç verileri ve göç üzerinde etkisi olduğu düşünülen sosyal ve ekonomik değişkenler kullanılarak makro göç modelleri çerçevesinde bir ekonometrik analiz yapılacaktır.

Yukarıda bahsedilen temel amaç doğrultusunda hazırlanan çalışmanın birinci bölümünde, göç kavramı ve iç göç, dış göç ayrımı kavramsal olarak ele alınmış ardından tarihsel süreçte göç teorisinin gelişimi ve teorilerin, göçün nedenleri, sonuçları ve göç sürecine yaklaşımları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca, göçün farklı disiplinleri ilgilendiren ve farklı disiplinlerin birbiri ile ilişkili açıklama tarzları dikkate alınarak kavranması mümkün bir olgu olması gerçeğinden hareketle, göçe ekonomik olmaktan ziyade bireysel ve sosyal bir bakış açısı ile yaklaşan yaklaşımlardan da bahsedilerek, göçün ekonomik olmayan yönlerinin de ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, birinci bölümde bahsedilen teoriler çerçevesinde, göçü ekonometrik olarak modellemeye çalışan veya göçü etkileyen faktörleri ekonometrik olarak tespit etmeye çalışan ampirik çalışmalar literatürü, teorik ayrıma uygun bir biçimde makro çalışmalar ve mikro çalışmalar olarak iki ana grup altında incelenmiştir. Ayrıca bu bölümün sonunda Türkiye’deki iç göç akımlarını ampirik olarak incelemiş çalışmalardan ve ulaştıkları sonuçlardan da bahsedilerek, ampirik göç literatürü gözden geçirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, deneysel bir göç çalışması öncesinde Türkiye’de nüfusun yapısı ve göçün genel karakteristiği hakkında tespitlerde bulunulmuş ve 2000 Genel Nüfus Sayımı iç göç verilerinden yola çıkarak; eğitim, cinsiyet, meslek, istihdam durumu, göç nedeni gibi faktörler gözetilerek iç göçün mevcut yapısı ortaya konulmak istenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde, 2000 Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenen illere göre göç istatistikleri ve farklı kuruluşların istatistik yayınlarından, iç göç üzerinde etkisi olduğu düşünülen illerin sosyal ve ekonomik performansları ile ilgili değişkenlerden oluşan veri seti kullanılarak analizler yapılmıştır. Bu bölümde öncelikle, iç göçe ilişkin veri kaynakları ve Türkiye’deki mevcut göç istatistiklerinin analize uygunluğu tartışılmış ve ardından iç göç ölçüm tekniklerinden bahsedilmiştir. Çalışmada kullanılan veri seti ve değişkenlerden bahsedildikten sonra il düzeyinde yapılan yatay kesit tahminler için kurgulanan modellerden ve genel göç modelinin tahmin edilmesinde kullanılan “İki Uçlu Logit Regresyon” analizinden bahsedilmiştir. Gerek il düzeyindeki yatay kesit regresyon analizi sonuçları gerekse de iki uçlu lojit model kullanılarak adımsal regresyon tekniği ile tahmin edilen “Genel İç Göç Modeli” sonuçları itibari ile değerlendirilerek, bulguların beklentilere ne derece karşılıdığı tartışılmıştır. Ulaşılan nihai model sonuçları, literatürdeki çalışmalar ile karşılaştırılarak, Türkiye’de iç göçü belirleyen değişkenlerin diğer ülkeler için yapılan tahminlerle ne derece örtüştüğü kıyaslanmış ve böylece Türkiye’deki iç göçün teorik ve ampirik çerçevede genel göç modellerine benzerliği tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ KAVRAMI ve GÖÇ TEORİLERİ

10. Göç Tanım ve İç/Dış Göç Ayrımı

Göç, nüfusun büyüklüğünü değiştiren hayati süreçlerden biridir. Doğal artış dışında bir ülkenin nüfusu için tek değişkenlik kaynağıdır. Çoğunlukla kestirilemeyen göçün çalışılması da güçtür. Göç olgusu aşırı ekonomik değişiklikler ve önemli ulusal olaylarla yakından ilişkilendirilir ve birçok bilimsel disiplinin ortak ilgi alanını oluşturur (ÇELEBİOĞLU, 1998, s.98).

Göç, farklı disiplinleri farklı açılardan ilgilendiren bir olgu olması nedeniyle tanımlanması güç ve karmaşık bir olgudur. Göçü, araştırma konusu edinmiş her disiplin göçü kendi amaçları çerçevesinde yorumlamakta ve tanımlamaktadır. Göçün toplumsal etkileri üzerinde duran sosyologlar, göçü sosyal bir bakış açısı ile tanımlamakta ve kavramsallaştırmakta iken, göçün ekonomik etkilerini ihmal etmektedir. Nüfus Bilimciler ise, göçü nüfusun en önemli hareket ve değişim kaynağı olarak görmekte ve göçü birey temelinde değil kitle temelinde incelemekte, bireylerin göç nedenleri üzerinde değil kitlelerin göç hareketi üzerinde durmaktadırlar. İşte farklı disiplinlerin ilgi alanına giren ortak bir konu olması, göçü anlamak ve tanımlamak noktasında bir kavram kargaşasının doğmasına neden olmaktadır.

Göç kavramı bu karmaşıklığın içinde bir yandan uzun bir sürecin farklı ama birbiriyle ilişkili birimlerinin bir toplamı olarak ele alınmakta ya da farklı bilimsel disiplinlerin en görgül konuları olarak değişik boyutları ile incelenmektedir (İÇDUYGU ve ÜNALAN, 1997, s.38).

Göç, kişinin yeni koşullara daha iyi uyum sağlayabilmek amacıyla ya da doğal, ekonomik, siyasal v.b. zorunluluklar sonucunda, yaşadığı toplumu değiştirmesi olayına

verilen addır. Göç olgusunun temelinde bulunan ana faktör, insanların geçimini sağlamak için daha uygun yerlere gitmek ve burada iş bulmak, çeşitli olanaklardan faydalanmak ve yerleşmektir. Başka bir ifadeyle göç, bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli değiştirme olayını ifade etmektedir.

Göç genel anlamda, “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret (<http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?>)” biçiminde tanımlanmaktadır. Ancak bu tek başına yeterli bir tanım değildir. Çünkü coğrafi keşiflerle birlikte yeni kıtalar bulunup, yeni yerler tanınmaya başlayınca, göç olgusu da karakter ve biçim değiştirmiştir. Asya’daki zenginliklerin ve doğal kaynakların Avrupa’ya aktarılması bu kıtada yeşerecek olan sanayi devriminin tohumlarını atmıştır. Sanayi devrimi kırsal kesimden çektiği nüfusu belirli merkezlerde toplayarak, kırsal alanlar aleyhine kentlerde nüfus birikimine yol açmıştır. Günümüzde sanayileşmiş ülkelerde belirgin bir biçimde gözlenen kırsal kentsel nüfus dengesizliğinin temelinde bu olgu yatmaktadır.

Tarihsel süreç içinde egemen devletlerin kurulması iç göç/dış göç ayrımını mümkün kılmıştır. Soyut anlamda yapısal birçok benzerliklerinin yanı sıra bu iki göç şekli arasında belirtilmesi gereken ayrımlar da vardır. Göç veren ve göç alan birimler arasındaki farklı düzeylerdeki “uzaklık” (fiziksel olduğu kadar ekonomik ve kültürel uzaklık), siyasal anlamda göç hareketinin kontrolünün daha belirgin olması ve göç edenlerin uyum sorunlarının farklı boyutları gibi noktalar dış göçü iç göçten ayıran en önemli yönlerdir (OĞUZHAN, 2003, s.4–5). Bu nedenlerden ötürü sağlıklı bir göç tanımı yapabilmek için göçü iç ve dış göç ayrımında ele almak ve aynı zamanda ilgili bilimsel disipline uygun bir tanım yapmak gerekmektedir.

Genel olarak iç göç, “Bir ülke sınırları içinde genellikle küçük yerleşim bölgelerinden büyük kentlere geçici veya sürekli kalmak üzere göç etme (<http://www.tdk.gov.tr/TR/sozbul.ASPX?>)” biçiminde tanımlanmaktadır. Diğer bir iç göç tanımı ise TÜİK tarafından yapılmaktadır. Türkiye sınırları içindeki belirli alanlar (bölge, il vb.) arasındaki nüfus hareketliliği iç göç olarak tanımlanmaktadır (TÜİK, 2005, s.3).

Bu çalışmada kullanılan iç göç tanımı, “politik veya idari açıdan tanımlanmış alanlar arasında meydana gelen daimi ikametgah değişikliğidir” biçimindedir. Türkiye’de kullanılan coğrafi ve idari bölünüş sıralaması ise, bölge, il, ilçe ve köy ayrımı ile bunların altında il ve ilçe merkezidir. Bu çalışmada da coğrafi ve idari bölünüş açısından, iller ve bölgeler arası daimi ikametgah değişikliği kullanılmıştır.

Kavramı zenginleştirmek bakımından göç ile ilgili diğer araştırmacılarla verilmiş tanımlar aşağıda görüldüğü gibidir.

Lee (1966), göçü, yaşanan yerin kalıcı veya yarı-kalıcı olarak değiştirilmesi biçiminde tanımlamıştır. Ancak Lee’nin tanımı, herhangi bir idari birimin sınırlarının terk edilmesini içermemektedir. Kısa veya uzun, kolay veya güç, bir çıkış ve bir varış noktası içeren her hareketi göç olarak tanımlamıştır.

Bazı araştırmacılar da göçü iş değiştirme nedeniyle kişinin evini değiştirmesi olarak tanımlamaktadır. Ancak bu tanım iş değişiminin ev değiştirmeyi beraberinde getirip getirmeyeceği noktasında eleştirilmektedir (CLARK, 1986).

İç göç coğrafi hareketliliğin mesafesine bakılmaksızın aynı ülke sınırları içerisinde yaşam yeri değişiklikleridir (STILWELL ve CONGDON, 1991, s.1).

Göç; insanların daha fazla verimlilik sağlayan yerleşmeye hareket etmeleri şeklinde kavramsallaşabilir (OĞUZHAN, 2003 s.1).

İç göç, belli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların, kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanların miktarı olarak tanımlanır (TEKELİ, 1997, s.9).

Göç, basit bir biçimde, bir bireyin ikametgahını bir bölgeden diğerine değiştirmesi olarak tanımlanabilir (LEWIS, 1982, s.7).

Göç, kent, köy gibi yerleşim birimleri arasında yerleşmek amacıyla ortaya çıkan nüfus hareketlerine denir (ÇELEBİOĞLU, 1998, s.98).

Bu tanımlardan yola çıkarak göç aşağıdaki biçimde formüle edilebilir (LEWIS, 1982, s.6).

$$P_t = P_0 + B - D + IM - OM$$

Burada;

P_t : Dönem sonu nüfusu,

P_0 : Dönem başı nüfusu,

B: Dönem içi doğumları,

D: Dönem içi ölümleri,

IM: Dönem içi alınan göçü,

OM: Dönem içi verilen göçü,

NM: Net göçü ifade etmektedir.

Dönembaşı nüfustan, dönem sonu nüfusun ve doğumların çıkarılması ve ölümlerin eklenmesiyle net göçe aşağıdaki gibi ulaşılabilir.

$$NM = (IM - OM) = P_t - (P_0 + B - D)$$

Göç tipleri ise şu şekilde sıralanabilir (ÖZCAN, 1997, s.83).

1) Geçici Göçler

a) Mevsimlik

b) Günlük, haftalık ve aylık

2) Transferler, tayin ve görev nedeniyle göçler

3) Uzun Dönem Göçler

a) İş, çalışma nedeniyle göç edenler: Bunlar kendi içlerinde ilk defa göç edenler, birden fazla göç edenler ve dönenler diye ayrılmaktadır.

b) Hayat Boyu Göçmenler: Bunlar da kendi içlerinde ilk defa göç edenler, birden fazla göç edenler ve dönenler diye ayrılmaktadır.

c) İskan ve çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda kalanlar.

- 4) Göçmen olmayanlar
  - a) Hiç bir zaman göç etmeyenler
  - b) Potansiyel göçmenler

100. Göç Tanımı İlgili Sorunlar

Göçün tanımı içerisinde yer alan zaman ve mekan boyutları ve neden ve sonuç unsurlarının yanı sıra göçün durağan bir olgu olmaktan çok, bir süreç olması, tanımlanma, ölçülme, çözümlenme, açıklanma ve yorumlanma konularını hem kurumsal hem de görgül anlamda karmaşık bir hale getirmektedir.

Basitçe insanların yaşadıkları yerleri terk edip devamlı olarak yaşayacakları başka bir yere gitmeleri olarak tanımlanabilecek göç olgusu aslında iki kavramı aynı anda içerir: yer ve zaman. Gerçekte yaşanan yerin daha geniş bir alan içerisinde yer aldığı ve çalışılan yerin de yaşanan yer kadar önemli olduğu düşünülürse karşımıza birbiri ile bağımlı üç kavram çıkar. Bunlar, alan, oturlan/yaşanılan yer ve çalışma durumudur.

1) Alan: Göç, bir yerden başka bir yere hareketi yani alan değiştirmeyi ve bunun için bir mesafeyi katetmeyi içerir. Sorun alanın boyutları ile ilgilidir. Açıktır ki, alan ne kadar küçük alt alanlara bölünürse ölçülen göç o derece fazla görülür. Alanın büyüklüğü ile ilgili bu problem, göçle ilgili uluslararası karşılaştırmaları imkansız kılması nedeniyle önemlidir. Farklı alan büyüklükleri, karşılaştırma yapılacak ortak bir zemini ortadan kaldırmaktadır (ÖZCAN, 1997, s.78–79). Ayrıca kimi araştırmacılar iç göç tanım ve analizlerinde yaşanan yerdeki değişikliği idari bir sınırın geçilmesi ile koşullandırmamışlardır. Örneğin, Lee en küçük bir mekansal hareketliliğin dahi göç tanımı içerisinde ele alınabileceğini belirtmektedir (LEE, 1969, s.289).

2) Oturlan/Yaşanılan Yer: Göç kavramı başka bir yerde yaşamayı ima eder. Bazı sosyal bilimcilere göre göç, oturlan yerde yapılan değişimdir. Buna karşılık diğer sosyal bilimciler, bütün coğrafik hareketlerin göç olamayacağını, önce oturlan yerin değişmesini ve bu değişimin idari alan sınırları dışında bir başka yere yapılmasının gerektiğini savunurlar.

Oturulan/yaşanılan yer ölçütü iki anlamda sınırlayıcıdır:

a) Göçü, devamlı ve uzun dönem bir başka yerde kalanlarla sınırlar ve kısa dönem için yer değiştirmeleri dışarıda bırakır.

b) Alışılmışın dışında birden fazla yerde oturan ve genel anlaşılın şekilde yaşanan yeri olmayanları (örneğin göçerler) dışarıda bırakır.

Burada “kalma niyeti” gibi bir faktör de ortaya çıkmaktadır. Pek çok araştırmacıya göre kalma niyeti gerekli fakat yeterli değildir.

3) Çalışma durumu: Göç olgusunu araştırma konusu edinmiş bazı sosyal bilimciler, oturulan yere ilaveten yaşanılan yerin de göç tanımında kullanılması gerektiğini ileri sürmektedirler. Burada temel sorun yaşanılan yerin mi yoksa çalışılan yerin mi esas alınacağıdır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda yaşanılan yer esas alınmıştır. Ekonomideki gelişmelere bağlı olarak (ki fertlere ülkenin veya dünyanın farklı yerlerinde imkanlar yaratmaktadır) fertlerin daha mobil hale geleceklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Yapılan işin daha fazla önem kazanması ile beraber göç çalışmalarında yaşanılan yerin değil, çalışılan yerin esas alınması mümkün olabilir. Gelişmiş ülkelerdeki eğilimler bunu göstermektedir. Ancak bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle insanların daha az hareketli hale gelecekleri yönündeki tezleri de unutmamak gerekmektedir (ÖZCAN, 1997, s.81–82).

11. İç Göç Teorisi ve Tarihsel Süreçte Yaklaşımlar

Göçün nedenleri, sonuçları, karar ve etkileşim mekanizmaları ile ilgili birçok ve farklı açıklama ve yaklaşım olmasına rağmen temelde birleştikleri bir nokta vardır; birey veya hanehalkları kendi durumlarını iyileştirmek için göç ederler (MAIER ve WEISS, 1991, s.17).

Göç teorisinin ilk zamanlarında, göç kararının iki aşamada belirlendiği düşünülmüştür. İlk aşama, bireyin göç kararı aşamasıdır, birey öncelikle göç kararı vermekte ve ikinci aşamada nereye taşınacağına karar vermektedir. Bir göçmenin kişisel özellikleri, özellikle de yaşı ve eğitimi göç kararının verilmesi evresinde önemli bir etkiye sahiptir. İkinci

evrede, göçmenlere çekici gelen yüksek ücret oranı, düşük işsizlik oranı vb. gibi emek piyasası özellikleri yer almaktadır. Görüldüğü gibi göç sürecinin ampirik incelemesinde kullanılan ilk model, göçü hem mikro anlamda bireysel özelliklerin ve hem de varış noktasının makro değişkenlerinin etkili olduğu karmaşık ve iki aşamalı bir süreç olarak kurgulamıştır.

İç göçle ilgili çalışmalar incelendiğinde teorik göç literatürünün iki yaklaşım çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Bunlar, makro göç çalışmaları ve bireyi esas alan mikro göç çalışmaları olarak isimlendirilebilir. Makro teoriler, iyi tanımlanmış bölgeler arasındaki göç hareketi ile ilgilenmektedirler. Mikro çalışmalar ise daha çok, bireysel göç kararının verilme süreci ve bu süreci etkileyen faktörler üzerine yoğunlaşmaktadır (McCARTHY, 1998, s.12).

110. Makro Teoriler

Makro teoriler toplam göç hareketinin belirleyicilerine özellikle de emek piyasası koşullarına odaklanmıştır. Bu makro açıklayıcılar işsizlik, istihdam koşulları, ücretler ve çevresel faktörlerdir. Teori, göç sürecini söz konusu değişkenlerin verilen/alınan göçe etkisi ve ev/iş talebine etkisi olmak üzere hareketin başından sonuna hatta göç süreci tamamlandıktan sonrasına da götürmektedir (STILLWELL ve CONGDON, 1991, s.6). Diğer taraftan, ekonomik faktörler dışındaki çevresel faktörlerin, özellikle de iklim koşullarının göç süreci üzerinde önemli etkileri olduğu iddia edilmektedir (GRAVES, 1980, s.227).

1100. İlk Kuramsal Yaklaşım: Ravenstein Modeli

E.G. Ravenstein (1885)'in İngiltere'de göçün etkisi ve sonuçlarını incelediği çalışması, göç konusundaki ilk teorik çalışma olarak kabul görmektedir. Ravenstein'in kurguladığı analitik ve ampirik model göçü, genel ekonomik, sosyal ve politik koşullar içerisinde değerlendirmektedir. Bu amaçla yaptığı ampirik çalışmada göçü, karşılıklı etkileşim içerisindeki çok sayıda değişkenden oluşan karmaşık bir model seçmiştir (SARJEHPEYMA, 1984, s.17). Model karmaşık olmakla birlikte temelde, göçün yönünün ekonomik ve sosyal açıdan yetersiz olan yerlerden daha iyi imkanlar sunan yerlere doğru

olacağını ve bu süreçte en önemli düzenleme mekanizmasının uzaklık faktörü olacağını belirtmektedir (OBERAI ve SINGH, 1983, s.25).

Ravenstein, göçü belirleyen temel faktörün genelde ekonomik nedenler olduğunu diğer faktörlerin ise çevresel faktörler, eğitim imkanları ve varış noktasındaki yaşam maliyetleri olduğunu belirtmiştir. Ravenstein'in kurguladığı analitik ve ampirik model ile göç olgusuna ilişkin bazı kanunlar ortaya koymuştur. Ravenstein kanunları iki grupta incelenebilir, (1) Göçün genel yapısı ve (2) Göçmenlerin özellikleri.

Modele Göre Göçün Genel Yapısı:

- 1) Göç genelde kırdan kente bir akımdır,
- 2) Göç, belirli bir çıkış noktasından belirli bir varış noktasına bir akım meydana getirir,
- 3) Göç akımı aynı zamanda bir karşı akım üretir,
- 4) Göçmenlerin çoğu kısa mesafeli göçleri tercih ederler,
- 5) Uzun mesafeli göçü tercih eden göçmenlerin seçtikleri varış noktaları genellikle büyük ticaret ve endüstri merkezi durumundaki kentlerdir (ZOLNIK, 2004, s.7).

Modele Göre Göçmenlerin Özellikleri:

- 1) Kentsel alanlarda yaşayanların göç eğilimi kırsal alanlarda yaşayanlardan düşüktür,
- 2) Kadın göçmenler genelde yakın mesafeli göçleri tercih ederler,
- 3) Erkek göçmenler uzak mesafeli göçlere daha eğilimlidir ve dış göç yapabilirler.

Ravenstein, bu tespitlerine daha sonraki çalışmalarında ilaveler yapmış ve potansiyel göç nedenlerine nüfus artışı, yasal baskılar, yüksek vergiler, kötü iklim koşulları ve sosyal çevre hoşnutsuzluğunu da göç nedenleri arasında saymıştır. Ayrıca göç teorisi konusundaki bu ikinci çalışmasında göç kanunlarına ilaveler yapmıştır.

- 1) Göç aşamalar halinde gerçekleşir,
- 2) Göçmenlerin çoğu yetişkinlerdir,
- 3) Aile göçleri nadir gözlenen bir olaydır,

- 4) Kentlerin büyümesinde yerel nüfustan çok göçler etkili olmaktadır,
- 5) Göç hacmindeki artış endüstri, ticaret ve ulaşımın artışına bağlıdır (ZOLNIK, 2004, s.7).

1101. Everett LEE ve İç Göç Teorisine Katkısı

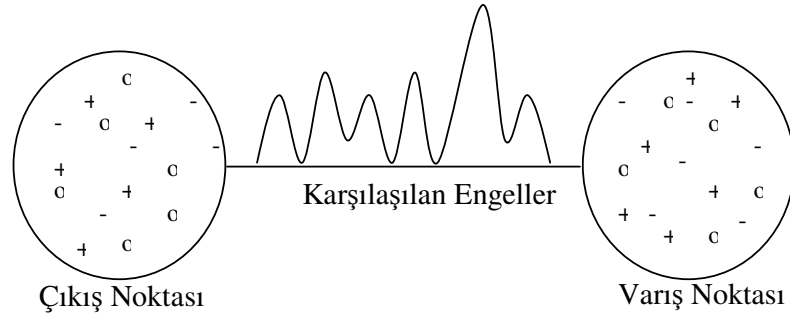
Ravenstein'in iç göçü belirli kanunlar çerçevesinde açıkladığı çalışmasının ardından, iç göç teorisi üzerine diğer bir önemli yaklaşımda Lee (1966) tarafından geliştirilmiştir. Göç hareketlerinin itici ve çekici etkenlerle açıklandığı kuramsal çerçeve içinde, insanların bir yerden bir yere gitmesi konusunda çıkış ve varış noktasındaki olumlu ve olumsuz etkilerin önemini vurgulanırken; her göç sürecinin bir çıkış bir de varış noktası ve bu iki nokta arasındaki diğer etkenlerle tanımlanabileceğini ifade etmiştir (LEE, 1969, s.282).

Lee, göç kararını 4 faktörün belirlediğini belirtmiştir. Bunlar;

- 1) Çıkış noktası ile ilgili faktörler,
- 2) Varış noktası ile ilgili faktörler,
- 3) Karşılaşılan engeller,
- 4) Kişisel faktörler.

Lee, kuramsal göç yaklaşımını açıklarken bu dört faktörü kullanmaktadır. Lee'ye göre göç sürecinde çıkış noktasında ki göçe etki eden faktörler 3 kategoride ele alınmaktadır. Bunlar negatif, pozitif ve yansız faktörlerdir (LEE, 1969, 284). Şekil 1'de bu durum açık bir biçimde görülmektedir. Çıkış noktasında, bireyi göçe sevk eden olumsuz faktörler (-) işaretler gösterilmektedir. Yine çıkış noktasında bireyi yer değişikliğinden alıkoyan olumlu faktörler (+) işaretle, bireyin göç kararında etkisi olmayan faktörler (o) ile gösterilmektedir. Varış noktasında da benzer faktörler benzer biçimde gösterilmektedir.

Şekil 1:

Göç Sürecinde Etki Eden Faktörler ve Karşılaşılan Engeller

Kaynak: Everett S. Lee, 1969, s.286.

Lee, bireyin göç kararının çıkış ve varış noktasındaki itici/çekici faktörlerini içeren bir kararlar setinin sonucu olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca itici ve çekici faktörlerden oluşan karar setine karşılaşılan engeller kavramı da dahil edilmektedir. Lee karşılaşılan engelleri sadece fiziksel maliyetleri temsil eden uzaklık kavramı ile ölçmemekte, parasal olmayan siyasi, dini veya etnik bazı sınırlamaları da dikkate alarak ölçümler yapmaktadır (LEE, 1969, s. 287).

Benzer biçimde Miller (1972)'da uzaklığı göçün bir engeli ve aradaki fırsatların bir göstergesi olarak incelemiş ve bu konuda Lee'nin yaklaşımına önemli katkılar yapmıştır. Aradaki fırsatlar kavramına göre, nüfus ve istihdam fırsatlarının yoğunluğu varış noktasının tespitinde önemli rol oynamaktadır. Nüfusun ve istihdam fırsatlarının az olduğu yerlerde göç, daha uzun mesafeli bölgeler arasında meydana gelmektedir. Buna karşın, nüfus ve istihdam fırsatlarının yoğun olduğu yerlerde ise, gidilecek mesafe kısa olmakta ve göç, bölge içinde gerçekleşmektedir. Miller, bu yaklaşımını göçü, çıkış ve varış noktasının yüzölçümünün ve nüfuslarının bir fonksiyonu olarak incelediği çalışmasında test etmiştir. Miller'a göre yaşanılan yerin yüzölçümünün büyüklüğü karşılaşılan fırsatları artıracak ve verilen göçü azaltacaktır. Ayrıca varış noktasının nüfusunun fazla olması alınan göçü azaltmaktadır. Çünkü göçmenler varış noktasında nüfusun fazla olmasını, varış noktasında ki fırsatları değerlendirecek rakiplerinin fazla olması biçiminde yorumlamaktadır. Bu sebeple, varış noktasındaki nüfus ile çıkış noktasından verilen göç arasında negatif yönlü bir ilişkinin var olduğunu iddia edilmektedir.

Bir bölgedeki pozitif faktörler, bireyleri iki şekilde etkilemektedir. Bu faktörler hem bölgede yaşayanların göç etmesini engellemekte, hem de başka yerlerden gelecek göçmenleri çekmektedir. Pozitif faktörlere örnek olarak yüksek gelir, istihdam fırsatları, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi unsurlar gösterilebilir.

Buna karşın negatif faktörler bölgenin göç vermesine neden olurken; başka yerlerden de göç alınmasını engellemektedir. Negatif faktörler, itici bir etkiye sahiptir. Örneğin, bir bölgedeki düşük gelir ve yüksek işsizlik gibi unsurlar, bireylerin başka yerlere göç etmesine neden olmaktadır.

Ayrıca bir bölgedeki arazi olaylar, bölgenin çekiciliğini azaltırken; başka yerlerin çekiciliğini artırır. Mesela, bir bölgedeki toplumsal kargaşa, cinayet suçları gibi olaylar, bireylerin buradan ayrılmasında etkili olabilmektedir. Bazı kişiler, negatif ve pozitif faktörlerden farklı şekillerde etkilenir. Birisi için önemli olan bir faktör, başka birisi için dikkate değer olmayabilir. Kaliteli bir eğitim sistemi, okul çağında çocuğu olan bir aileyi pozitif şekilde etkilerken, çocuğu olmayan bir aileyi hiç etkilemeyebilir (ÇELİK, 1999 s.72).

Lee'nin göç sürecini açıkladığı modeli daha sonra bazı katkılarla göç konusundaki en popüler modellerden biri haline gelmiştir. Bogue (1969), çıkış ve varış noktasındaki çekici ve itici faktörler konusunda Lee'nin İç Göç Teorisi'ne Modeline önemli katkılar yapmıştır. Bogue, çıkış noktası ile ilgili itici faktörleri 6 başlıkta incelemiştir.

- 1) Doğal kaynakların arzında veya fiyatındaki bir azalış,
- 2) Belirli endüstrilerin hizmet veya ürünlerine olan talebin azalması,
- 3) Doğal kaynakların tükenmesi,
- 4) İstihdam imkanlarının tükenmesi,
- 5) Politik, dini, etnik nedenlerle maruz kalınan kötü muamele,
- 6) Ekonomik veya sosyal şartlardan hoşnutsuzluk.

Bogue aynı çalışmasında varış noktası ile ilgili çekici faktörleri ise,

- 1) İstihdam olanakları,
- 2) Gelir olanakları,
- 3) Eğitim olanakları,
- 4) Çevresel faktörler,
- 5) Bağlı göç,
- 6) Yeni kültürel, entelektüel veya yaşamsal seçenekler, biçiminde sıralamıştır.

Varış ve çıkış noktası ile ilgili faktörlerin etkisiyle göç kararı verilmektedir. Ancak şurası kesindir ki; çıkış noktası hakkındaki bilgi, varış noktası hakkındaki bilgiye nazaran daha mükemmeldir. Bu nedenle bireyler çıkış noktasının pozitif faktörlerine ve varış noktasının negatif faktörlerine daha fazla önem vermektedirler.

Ancak bireyler göç sürecinde sadece çıkış ve varış noktasındaki pozitif veya negatif faktörlerin etkisi altında değildir. Ayrıca çıkış noktası ile varış noktası arasında karşılaşılan engellerin de göç sürecinde önemli rol oynamakta olduğunu unutmamak gerekir (ZOLNIK, 2004, s.8).

Lee (1966) çalışmasında sadece göç kararını belirleyen faktörleri ortaya koymakla kalmamış göçün hacmine, göç sonucu oluşan akım ve karşı akıma ve göçmenlerin özelliklerine ilişkin bazı hipotezleri de ortaya koymuştur. Lee'ye göre;

- 1) Bölgesel farklılıklar ile göç hacmi arasında pozitif bir ilişki vardır,
- 2) Bireyler arasındaki farklılıklar ile göç hacmi arasında pozitif bir ilişki vardır,
- 3) Göçmenin karşılaştığı çıkış ve varış noktası arasındaki engeller ile göç hacmi arasında negatif bir ilişki vardır,
- 4) Ekonomik dalgalanmalar ile göç hacmi arasında pozitif bir ilişki vardır,
- 5) Zaman ile göç hacmi ve oranı arasında pozitif bir ilişki vardır,
- 6) Ülkedeki gelişme ile göç hacmi ve oranı arasında pozitif bir ilişki vardır.

Bireyler arasında ırk, etnik köken, gelir, eğitim gibi özellikler bakımından önemli benzerliklerin olması durumunda nispeten daha az göç hareketi gözlenecektir (LEE, 1969,

s.289). Burada ekonomik faktörlerin etkisi konusunda bir sıkıntı yoktur. Gelir veya ekonomik gücün çıkış ve varış noktasındaki bireyler arasında benzerlik göstermesi durumunda göçün getirisi azalacağı için göç hareketleri de azalacaktır. Ancak, bireysel özelliklerin benzerliği konusunda bir muamma söz konusudur. Bir bölgedeki yerleşik nüfusun etnik köken veya dini tercihlerin ortalamalarının farklılık göstermesinin göçe etkisi açık değildir. Lee, bu durumu “ayrımcılık” faktörü ile açıklamaktadır. Bireylerin her ne kadar ekonomik olarak herhangi bir itici veya çekici güçten etkilenmemiş olsalar dahi, benzer etnik köken veya dinden kişilerin daha fazla bulunduğu yerlere göç etmek isteyeceklerini iddia etmektedir.

Lee, zaman ile göç arasındaki kurduğu ilişkiyi iki faktöre bağlamaktadır; (1) Verilen göç nedeniyle çıkış ve varış noktası arasındaki dengesizliklerin zamanla artacağı ve bunun verilen göçü artıracığını, (2) Gelişen teknoloji sayesinde zamanla ulaşım ve iletişim maliyetlerinin azalacağını ve bunun da verilen göçü artıracığını iddia etmektedir (LEE, 1969, s.291).

Lee, göçün hacmi ile ilgili hipotezlerine ilave olarak, göç hareketi neticesinde yaratılan akım ve karşı akıma ilişkin bazı hipotezler ortaya koymuştur. Bunlar;

- 1) Göç bir akım meydana getirir,
- 2) Gelişen her göç akımı bir karşı akım meydana getirir,
- 3) Akım, karşı akım oranı ile orijindeki negatif faktörler arasında doğru yönlü bir ilişki vardır,
- 4) Çıkış ve varış noktası arasındaki negatif ve pozitif faktörler eşitlenince akım karşı akım oranı azalır,
- 5) Göçün verimi ve araya giren engeller arasında doğrudan bir ilişki vardır,
- 6) Göçün verimi ve ekonomik dalgalanmalar arasında doğrudan bir ilişki vardır.

Lee, göçmenlerin özelliklerini ise şu şekilde sıralamıştır;

- 1) Göç seçicidir,
- 2) Varış noktasındaki pozitif faktörlerden kaynaklanan göç pozitif seçimdir,
- 3) Çıkış noktasındaki negatif faktörlerden kaynaklanan göç negatif seçimdir,

- 4) Göç seçimi iki uçludur,
- 5) Karşılaşılan engeller ve pozitif seçimin derece ve büyüklüğü arasında doğru yönlü bir ilişki vardır,
- 6) Göç seçimi yaşam sürecinin (life course) aşamalarının bir fonksiyonudur,
- 7) Göçmenin özellikleri, çıkış ve varış noktasındaki nüfusun ortalama özelliklerinin arasında yer almaktadır (ZOLNIK, 2004, s.10).

Bu hipotezler çevresinde biçimlenen Lee'nin göç konusundaki açıklamaları literatürde "İtici ve Çekici Güçler" adıyla anılan modele öncülük etmiştir. Lee Teorisi'nin yaklaşımının Ravenstein Teorisi'nden farkı ise, güncel verilerle test edilebilir olmasıdır.

1102. Modern Makro Teoriler ve Kır-Kent Göç Süreci

Diğer bir makro yaklaşım iç göçün belirleyicilerini itici ve çekici faktörlerle açıklamaktadır. İlk durumda, kırsal alandaki tercih edilmeyen koşullardan dolayı göçmenler itici faktörler sebebiyle göçe yönelmekte ve ardından kentsel alanlardaki daha iyi yaşam koşullarının çekici etkisiyle göç etmektedirler (SARJEHPEYMA, 1984, s.23). Lee'nin Teorisi ile benzerlik göstermekle birlikte, İtici ve Çekici Güçler yaklaşımı daha çok kır-kent göç sürecini açıklamak amacıyla ve Lee Teorisi'nden farklı olarak karşılaşılan engeller bu modelde yoktur.

Az gelişmiş ülkelerde, kentlerin avantajlı ekonomik yapısı kırdan kente göçün en önemli sebebidir. Bu ülkelerde, kırsal ekonomi, eksik ekonomik fırsatlarla karakterize edilmektedir. Tarım sektöründeki düşük verimlilik, aşırı emek arzı veya gizli işsizlik ve güvenlik eksikliği gibi faktörler, kırsal nüfusu yaşadığı yerden ayrılmaya eğilimli kılan itici faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, itici güçler teorisinin temelinde kırsal aktivitelerle meşgul olan nüfusun, kentsel alanlardaki gelir ve yaşam düzeyine asla erişemeyecek olması gerçeği vardır. Ayrıca kırsal alandaki düzensiz olan çalışma saatleri, düşük sosyal statü, belirsiz tarım sektörü üretimi ve fiyatı, kötü yaşam ve çalışma koşulları ve sonuçta istihdam olasılığını belirsiz kılan tarım teknolojilerindeki gelişmeler itici güçler teorisinin temelini oluşturmaktadır (SARJEHPEYMA, 1984, s.24).

11020. Neoklasik Yaklaşım ve Göç Teorisi

Klasikler, bireylerin fayda-maliyet analizi yaparak, gelirlerini maksimum yapacakları yere göç edeceğini belirtmektedir. Bu şekilde hareket eden kişilerin göçü, rasyonel olmaktadır. Göçmenlerin, kazanç elde edebilmesi için kentte iş bulması beklenir. Ancak, yapılan araştırmalarda, kentsel işsizliğe rağmen, kırdan kente göçün devam ettiği belirlenmiştir (ÇELİK, 1999, s.39).

Neoklasikler, göç süresine faktör mobilitesi varsayımları çerçevesinde, bölgeler arasındaki gelir farklılıklarına bireyin bir tepkisi olarak bakmaktadırlar ve bu farklılıklar ne kadar artarsa göçün hacminin de o kadar artacağını düşünmektedirler. Yani, diğer yaklaşımlara benzer bir biçimde, emeğin düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere göç edeceğini iddia etmektedirler (CADWALLADEER, 1992, s.8). Göç etme kararını, beklenen gelir farklılıklarının bir fonksiyonu olarak düşünmektedirler. Beklenen gelir farklılığı; göçmenin gelecekte bir iş bulmasına bağlı olarak, elde edebileceği kentsel gelir ile kırsal gelir arasındaki farktır. Bu hipotez, bireylerin kentte geçici bir süre işsiz kalsa dahi kır-kent gelir farklılıklarına duyarlı oldukları için göç edeceklerini açıklamaktadır. Çünkü bireyler başlangıçta kentte işsiz kalabilir; ancak zamanla bir iş bulabilirler.

Neoklasiklerin yaklaşımlarında ki farklılık ise, göç sonucu bölgesel gelir farklılıklarının ortadan kalkacağı yönündeki iddialarıdır. Bölgesel gelir farklılıklarının dengelenmesi de makro intibak modelleri ile açıklamaktadırlar. Model, 5 aşamadan oluşmaktadır. (1) Bireyler, gelir maksimizasyonu amacındadır, (2) Bireyler istihdam olanakları ve ücretler hakkında kusursuz bilgi sahibidirler, (3) Emek mobilitesini kısıtlayan sosyal veya ekonomik engeller yoktur, (4) Bireyler yetenek ve algıları bakımından homojendir ve (5) Makro intibak modeli genel dengenin sağlanması yönünde hareket eder. Eğer bölgesel ücretler arasında farklılık yoksa göç olmayacak ve emek piyasalarında emek arz ve talebinin eşitlenmesini sağlayan sabit bir denge durumu söz konusu olacaktır (CADWALLADEER, 1992, s.8).

Neoklasikler, klasiklerin görüşlerini çeşitli yönlerden tamamlamışlardır. Klasikler göç kararında, beklenen gelirin bugünkü değerinin önemini dikkate almışlar, ancak model olarak belirtmemişlerdir. Neoklasikler bunu model şeklinde ifade ederek, eksikliği

gidermeye çalışmışlardır. Neoklasikler ayrıca, göç modeline kentsel alanlarda iş bulma ihtimalini, kır ve kent sektörlerini ve emek dönüşümü değişkenlerini de ilave etmişlerdir (ÇELİK, 1999, s.40).

11021. Todaro Modeli

Az gelişmiş ülkelerde hızlı bir biçimde gelişen kır-kent göç süreci, ekonomik büyüme ve gelişme konusunda çalışan araştırmacıların da ilgisini çekmiştir. Çünkü bu ekonomilerde iç göç, büyümenin başarılı olmasında, kaynakların etkin dağılımında ve gelir eşitsizliğini azaltmakta yardımcı olan bir mekanizma olarak görülmektedir (SARJEHPEYMA, 1984, s.121 ve CONGDON, 1991, s.113). Bu kır-kent sürecinin ekonomik büyüme ve gelişme üzerindeki etkilerini analitik bir model çerçevesinde belirlemeye çalışan büyüme iktisatçıları içerisinde en dikkat çeken Todaro (1969)'un geliştirdiği modeldir. Todaro Modeli, kırsal ve kentsel sektör şeklinde iki sektör içerir. Modele göre göç kararı, beklenen gelirin maksimum olmasına bağlıdır. Bölgelerarasında reel ücret farklılığı ve iş bulma ihtimali, gelirin maksimum değerini etkileyecektir. Bireyler, kentsel modern sektörde iş bulmak için göç etmektedirler. Bireyler, yüksek seviyedeki işsizliğe rağmen, kentlere göç eder. Todaro'nun amacı da kentsel işsizliğe rağmen bireylerin göç etme nedenini açıklamaktır. Bunun nedeni ise, bireylerin kentsel kazançların bugünkü değerini dikkate almasıdır (TODARO, 1969, s.139 ve SARJEHPEYMA, 1984, s.44).

Modelele göre, kırsal alanlardan kentsel alanlara göçün nedenleri;

- 1) Sosyal Faktörler: Kırsal kesimin sosyal yapısından uzaklaşmak isteği,
- 2) Fiziksel Faktörler: Doğal afetler, iklimsel olumsuzluklar,
- 3) Demografik Faktörler: Ölüm oranının azalması ve kırsal kesimde hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak kırsal alanlardaki nüfus yoğunluğunun artması,
- 4) Kültürel Faktörler: Kentsel alanlarda aile bağlarının mevcudiyeti yeni göçmene göçün ilk dönemlerinde finansal güvence sağlamaktadır ve parlak ışıklar adı verilen kent cazibesi,
- 5) İletişim Faktörleri: Ulaşım imkanlarındaki gelişmeler, kent merkezli eğitim sistemi ve radyo, televizyon ve sinema ile tanışmanın bireyi modernize eden etkisi,

biçiminde sıralanabilir. İletişim faktörleri, Lee (1969)'un karşılaşılan engeller unsurunun göç kararı üzerindeki etkisinin aksi yönde unsurlardır (RAMIN, 1988, s.26).

Todaro, kurguladığı modelde göçü fayda maliyet yaklaşımını kullanarak incelemektedir. Todaro, bireylerin gelecekle ilgili beklentilerinin göç kararı üzerindeki önemine dikkat çekmektedir. Göç sürecinin temelinde alternatif varış noktalarındaki şartlar ve bireyin beklentileri vardır. Bu beklentiler, geçmiş tecrübeler, edinilen bilgi ve varış noktasındaki bağlantılara dayanmaktadır (MAIER ve WEISS, 1991, s.17). Kırsal kent göç sürecinde etkili olan iki önemli değişken vardır. İlki, kırsal ve kentsel alanlar arasında reel gelir farklılıklarının varlığı ve ikincisi ise kentsel alanlarda iş bulma ihtimalidir (TODARO, 1969, s.139).

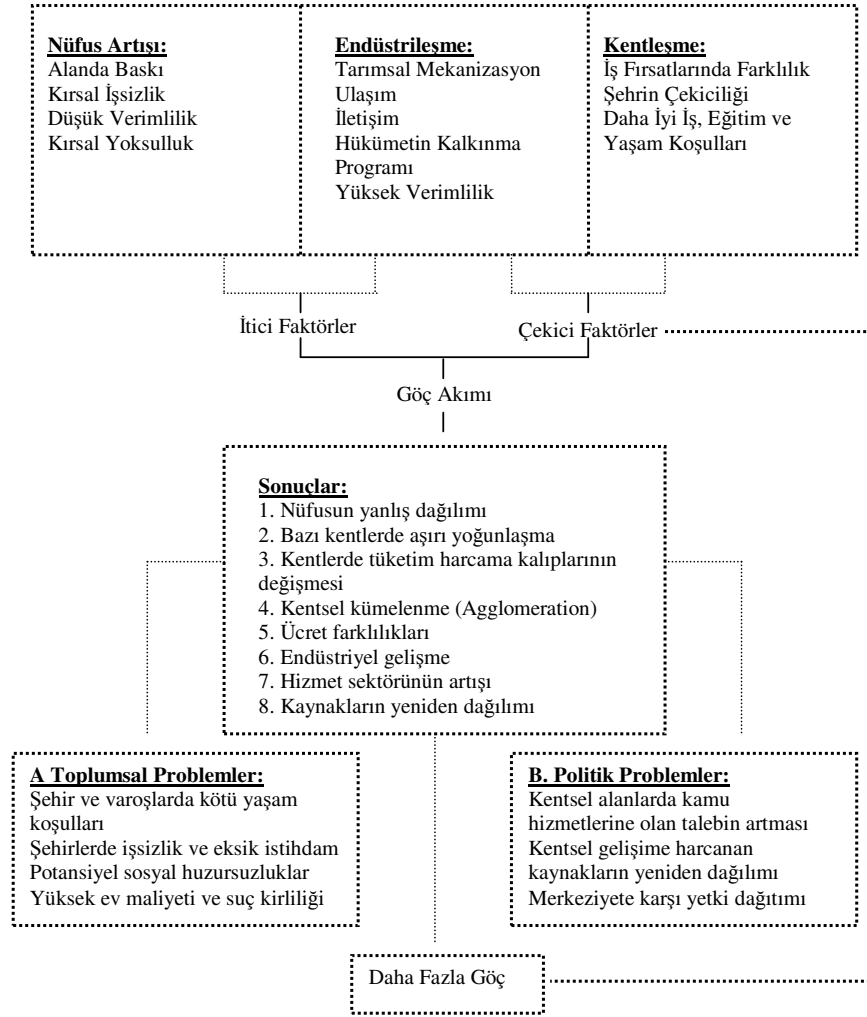
Tarım sektöründe pozitif marjinal üretim ve kentsel alanlarda yüksek işsizlik olmasına rağmen kırsal-kent göçü hız kazanarak devam edecektir. Çünkü göç kararı verilirken, beklenen kentsel kazançlar dikkate alınacaktır. Bu durumda göç kararı, kırsal ve kentsel sektörler arasındaki gelir farklılığına göre verilecektir. Modele göre kentsel modern sektördeki beklenen kazançlar, kırsal sektördeki eşit olsa dahi göç olacaktır. Çünkü kırsal ve kentsel alanlar arasında bir kazanç farklılığı olmamasına rağmen kentsel alanların kırsal kesimde yaşayanları cezbeden ve “parlak ışıklar” adı verilen çekiciliği vardır. Ayrıca, iyi eğitim, kaliteli konut imkanları, sağlık hizmetlerinin iyi olması ve işsizliğe rağmen işgücü verimliliğinin yüksek olması kırsal-kent göçünün diğer nedenleri olarak sayılabilir (HARRIS ve TODARO, 1970, s.126 ve RAMIN, 1988, s.26–27).

Todaro Modeli'nde beklentilerin önemi büyüktür. Kentsel alanlardaki yüksek gelirler ve istihdam olanakları bireyin beklentilerini bu yönde değiştirmekte ve birey kentsel alanlarda daha yüksek ücretlerle daha iyi bir iş bulacağı beklentisi içerisine girmektedir. Bu beklentilere sahip olduğu varsayılan bireyin düşük ücretli yerlerden yüksek ücretli yerlere; istihdam fırsatlarının az olduğu alanlardan, çok olduğu alanlara hareket edeceği varsayılır. Kentsel alanlardaki istihdam fırsatı, göç akımlarını pozitif şekilde etkiler. Yani, istihdam ihtimallerindeki artışla birlikte göç akımlarının da artması beklenir. Kimi araştırmacılar, göçmenlerin gelir farklılıkları yerine istihdam fırsatlarına daha duyarlı olduğunu belirtir (ÇELİK, 1999, s.46).

İş bulma ihtimali; kentsel modern sektördeki beklenen kazançların bugünkü değerini belirlemek için kullanılır. Bu ihtimalin düşük olması halinde, beklenen kazançlar da düşük olacaktır. Kentsel beklenen kazançların bugünkü değerinin nispeten daha büyük olması durumunda, potansiyel bir göçmen, kentsel işsizliğe rağmen göç etme kararını verecektir. Kentlerdeki istihdam ihtimallerinin artması ile birlikte kırsal alanlardan verilen göç de artacaktır. Todaro Modeli kentsel iş yaratılmasının kentsel işsizlik sorunu için etkili bir çözüm olmadığını; dahası kentsel istihdamın işsizliği daha da artıracığını belirtir. Bu düşünce, daha sonra başka iktisatçılar tarafından da ifade edilmiştir. Sarjehpeyma (1984), kır-kent göç sürecini inceleyen araştırmacıların, önemli bir yanılğı içerisinde olduklarını iddia etmektedir. Söz konusu yanılğı göçün, hem göçmenin hem de ekonominin yararına bir süreç olduğu varsayımıdır.

Sarjehpeyma, göçün kırsal alanlar ile kentsel alanlar arasındaki farklılıkları daha da artıracığını düşünmektedir. Bu düşüncesini, Şekil 2 yardımıyla açıklamaktadır. İç göç bölgesel dengesizliklerden kaynaklanmakla birlikte sonuçları itibari ile bu dengesizliklerin artmasına neden olmakta ve yine göçe sebep olmaktadır. Şekilde de görüldüğü üzere kırsal alanlardaki itici ve kentsel alanlardaki çekici faktörlerin etkisiyle başlayan göç süreci, sonuçları itibari ile kır-kent arasındaki farklılıkların daha da artmasına ve bir sonraki dönemde daha fazla göç verilmesine neden olmaktadır. Üstelik neden olacağı toplumsal ve politik problemler de hem göçmen, hem de ülke ekonomisi için önemli maliyetlere neden olmaktadır.

Şekil 2:

Az Gelişmiş Ülkelerde İç Göçün Neden ve Sonuçları

Kaynak: SARJEHPEYMA, Hossein, 1984, s.121.

11022. Harward Modeli

İç göçle ilgili olarak üçüncü önemli ayırım ise, Harward Modeli ve özellikle Simon Kuznets'in çalışmalarıdır. Bu modele göre, iç göç ve buna bağlı olarak nüfusun yeniden dağılımı, insanlar için ekonomik gelişme ve büyüme döneminde ortaya çıkan ekonomik fırsatları değerlendirmenin bir yoludur. Bundan dolayı iç göç coğrafik ücret farklılıklarını azaltıcı etkisiyle bir faktör-piyasa uyarlama mekanizması olarak işlev görmektedir. Sonuç

olarak, endüstriyel alanlardaki daha yüksek ücret oranı, daha büyük net göçe neden olmaktadır (SARJEHPEYMA, 1984, s.25-26).

111. Mikro Teoriler

Mikro Teoriler, sadece bireysel göç karar süreci ile değil sürecin devamında bireyin alternatifler arasından varış noktası seçimine ve seçilen varış noktasına yerleşmesine ve göç sonucunda mevcut durumundaki değişime kadar tüm aşamaları kuramsal açıklamalarına dahil etmiştir (STILWELL ve CONGDON, 1991, s.5).

Son dönemlerde, göç araştırmalarında dikkatler, makro yaklaşımlardan biraz daha karmaşık olan ve öncülüğünü Chicago Okulu'nun özellikle de Schultz (1962) ve Sjaastad (1962) çalışmalarının yaptığı mikro yaklaşımlara kaymıştır. Her iki çalışmada da göç kararı, beşeri sermaye yatırımı olarak görülmektedir. Bu sebeple mikro yaklaşımları, makro yaklaşımlardan ayıran temel farkın çıkış ve varış noktasının özelliklerinden ziyade bireysel karar sürecine verdikleri önem olduğunu söyleyebiliriz.

Schultz, 1962'de yayınladığı çalışması ile göçün fayda maliyet yaklaşımının öncülüğünü yapmıştır. İnsanların göç etme nedeni, daha iyi bir iş bulmaktır. Schultz, göç olgusunu bir yatırım olarak kabul etmektedir. Schultz emek göçünü doğrudan incelememiştir. Beşeri sermaye oluşumuyla ilgili çalışmasında, sağlık ve eğitim yatırımlarının yanı sıra göçü de insan faaliyetlerini geliştiren bir maliyet olarak kabul etmektedir (SCHULTZ, 1962, s.1).

Sjaastad ise göçün bazı maliyet ve kazançlarını (hem kamusal hem özel) tespit ederek, bu maliyet ve kazançları tahmin edilebilir hale getiren bir metot geliştirmiştir (SJAASTAD, 1962, s.80). Bu yaklaşımın temel düşüncesi; bireylerin göç etme kararının, göçün fayda ve maliyetlerine bağlı olduğudur. Buna göre bireyler, faydalarının nispeten daha büyük olması halinde göç edecektir.

Sjaastad; bireysel göç kararı sürecini fayda maliyet analizi çerçevesinde ele almaktadır. Sjaastad, bireylerin rasyonel davrandıklarını ve fayda maksimizasyonu amacıyla olduklarını ve göç hareketini bu varsayımlar çerçevesinde algılayıp değerlendirdiklerini

varsaymaktadır. Ayrıca, göç edenlerin göç etmeyenlere nazaran daha maddiyatçı olduklarını ve yine göç edenlerin göç etmeyenlere nazaran geleneksel yaşamın onlara sunduğu sosyal zenginliklere göç etmeyenlere nazaran daha az önem verdiklerini varsaymaktadır (SARJEHPEYMA, 1984, s.35). Bu varsayımlardan çıkan sonuç Sjaastad'ın göçü daha çok ekonomik kazanımlar çerçevesinde değerlendirdiğidir.

Sjaastad'ın esas ilgisi, kaynak tahsisinin bir süreci olarak göçün etkinliğine yöneliktir. Göçün etkinliği; emek akımlarının bireyler için karlılığını ifade eder. Çünkü bireyler göç etmekle sadece kazanç elde etmez; bazı maliyetlere de katlanır. Bu nedenle Sjaastad, göçün getirisini belirlemeye çalışmıştır.

Göç kararında bireylerin gelecekle ilgili beklentileri büyük bir öneme sahiptir. Beklentiler, daha yüksek gelir elde etme ve daha iyi iş bulma gibi unsurları içerir. Bireyler göç ettiğinde, hemen bu unsurlara sahip olmayabilir. Bunları ancak belli bir süre sonunda elde edebilirler. Dolayısıyla göç kararının verilmesinde beklenen fayda-maliyetlerin bugünkü değerleri dikkate alınacaktır. Fayda maliyet analizi çerçevesinde göç şu şekilde formüle edilebilir:

$$G_{ij} = \sum_{t=1}^n \frac{E_{jt} - E_{it}}{(1+r)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{C_{jt} - C_{it}}{(1+r)^t}$$

Burada, G_{ij} göç etmenin bugünkü parasal değeri, E ; geliri, C ; maliyetleri, r ; iskonto oranını, t ; zamanı, i ve j de sırasıyla çıkış ve varış noktalarını temsil etmektedir. Eğer, n zamanının sonuna kadarki sürede, bireyin i ve j bölgelerindeki gelirleri farkının bugünkü değeri, maliyetlerin bugünkü değerinden fazla ise fayda maksimizasyonu ilkeleri ile hareket eden birey göç kararı verecektir (ARORA, 1974, s.2, GREENWOOD, 1975, s. 399).

Göç etme ihtimalini etkileyen en önemli değişken kuşkusuz ücrettir. Bireyler, yüksek gelirli bölgelere göç edecektir. Bu göçler sonucunda bölgelerarası gelir farklılıklarının ortadan kalkacağını beklenebilir.

Sjaastad bu gözlemlerden hareketle bir takım hipotezler kurmuştur. Bu hipotezler şunlardır;

1) Net göç, gelir farklılıklarının ortaya çıkarılmasında emek piyasasının yeterliliğini test etmek için yararlı bir ölçü değildir. Net göç kavramı ile bir bölgenin ne kadar göç aldığı ve verdiği belirlenemez. Bu bilgi ancak gayrisafi göç kavramı ile elde edilebilir.

2) Göç, bölgeler arasındaki gelir farklılığını ortadan kaldırmaz. Çünkü göçmenler eğitim, yaş ve meslek itibarıyla farklıdır. Bu nedenle göç sonrasında da bireyler ve bölgeler arasındaki gelir farklılığı devam edecektir.

3) Düşük gelirli bölgeler de göç alabilir. İşgücüne dahil olan ve istihdam fırsatı elde eden bireyler, genellikle yüksek ücretli bölgelere göç ederken, işgücünden ayrılan emekliler, ücretlerin ve yaşam maliyetlerinin nispeten düşük olduğu yerlere veya kaynak bölgeye göç edeceklerdir. Emekliye ayrılan bireyleri çeken yerler genel kalıplara uymayacaktır. Bu kişiler iş fırsatlarının yoğun olduğu yerlerden ziyade, iklimi veya doğa koşulları elverişli olan yerlere göç edeceklerdir (SJAASTAD, 1962, s.81).

Kısaca, Sjaastad'a göre, bireyler bölgelerarası gelir farklılığına duyarlı olacaktır ve bu farklılık göçün kazancını belirleyecektir. Gelir farklılığını belirleyen iki temel unsur vardır. Bunlar; bölgede faaliyet gösteren endüstriler ile işgücünün meslek yapısıdır.

Göçü, beşeri sermaye modeli çerçevesinde ele alan Milne (1991)'de, göçün net faydasını şu şekilde formüle etmiştir;

$$NB_{ij} = \int_{t_0}^T e^{-r(t-t_0)} (W_{jt} - W_{it}) dt - C_{ij}$$

Burada, NB_{ij} , i'den j'ye göç etmenin net faydasını, W_{jt} , varış noktasındaki kazançları, W_{it} , çıkış noktasındaki kazançları, r , iskonto oranını, C_{ij} , i'den j'ye taşınmanın parasal ve fiziksel maliyetini, T , bireyin işgücüne dahil olacağı süreyi, t , göç döneminden bireyin çalışma çağının sonuna kadar olan zamanı temsil etmektedir. Bunun Sjaastad'ın açıklamasından farkı ise, maliyet kavramını sadece göç süreci ile sınırlamasıdır. Milne,

göçmenin mevcut yaşam yerinde karşı karşıya kaldığı maliyetler ile alternatif varış noktasındaki karşılaşılabilecek maliyetleri dikkate almamaktadır. Göç sürecini etkileyen tek maliyet unsuru taşınmanın parasal ve fiziksel maliyetidir. Ayrıca Milne, Sjaastad'ın aksine, göçün bölgelerarası eşitsizliklerin ortadan kalkmasını sağlayacağını da iddia etmektedir (MILNE, 1991, s. 138-139).

Milne (1991)'nin göç konusundaki hipotezleri ise şu biçimde özetlenebilir;

- 1) Eğer varış noktasında ücretler artarsa, alınan göç artacaktır,
- 2) Eğer çıkış noktasında ücretler artarsa, verilen göç azalacaktır,
- 3) Eğer varış noktasında istihdam olasılığı artarsa, alınan göç artacaktır,
- 4) Eğer çıkış noktasında istihdam olasılığı artarsa, verilen göç artacaktır,
- 5) Eğer varış noktasındaki yaşam kalitesinin nitelik veya nicelikleri gelişirse, alınan göç artacaktır,
- 6) Eğer çıkış noktasındaki yaşam kalitesinin nitelik veya nicelikleri gelişirse, verilen göç azalacaktır,
- 7) Eğer varış noktasına uzaklık artarsa göç maliyetleri de artacak ve alınan göç azalacaktır,
- 8) Gençler, yaşlılara nazaran daha fazla göç edecektir. Çünkü varış noktasında katlanacakları maliyetleri dengeleyebilecek yüksek ücretlere ulaşma imkanına olanak tanıyacak uzunlukta çalışma zamanına sahiptirler (MILNE, 1991, s.143).

1110. Göçün Özel Maliyetleri

Özel maliyetler, parasal ve parasal olmayan maliyetler şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Parasal maliyetler, göç daha doğrusu yer değiştirme maliyetlerini temsil etmekte iken; parasal olmayan maliyetler, fırsat maliyetini ve fiziksel maliyetleri içermektedir (SJAASTAD, 1962, s.83).

1) Parasal Maliyetler

Göç olgusuyla meydana gelen harcamalar hakkında bilgi (veri) doğrudan doğruya göçmenlerin kendilerinden sağlanabilir. Parasal maliyetler, göçün gerektirdiği ulaşım,

yiyecek gibi harcamaları içermektedir. Bu maliyetler mesafenin bir fonksiyonudur ve mesafe ile birlikte, bu harcamalarda da artış görülecektir (ÇELİK, 1999, s.13).

2) Parasal Olmayan Maliyetler

Fırsat maliyeti, yolculuk, iş bulma ve yeni işi öğrenme sürecinde kaybedilecek önceki kazançları içerir. Fırsat maliyetleri de mesafenin bir fonksiyonudur. Ayrıca bir iş bulmak için gerekli olan zaman, varış noktasındaki işsizlik seviyesinden etkilenmektedir. İşsizlik oranının yüksek olması, bu zamanı artıracaktır

Fiziki maliyetler, maddi olmayıp, göç edecek kişinin yeni gireceği çevrede katlanmak durumunda olduğu güçlüklerle yeni çevredeki intibak sorunlarından meydana gelmektedir. Bu maliyet, bireylerin ailelerinden, arkadaşlarından ve tanıdıkları çevreden ayrılmalarından dolayı ortaya çıkmaktadır. Fiziki maliyet parasal bir değer içermediği için analiz edilmesi oldukça güçtür. Fiziki maliyet parasal bir unsur olmadığından dolayı dikkate alınmayabilir (SJAASTAD, 1962, s.84).

Fiziki maliyetlerin büyüklüğü, göçmenin yaşına ve eğitim seviyesine bağlı olarak değişecektir. Bireylerin kaynak bölgeyi ziyaret sayısının yaşla birlikte artacağı söylenebilir. Ancak, eğitimin fiziki maliyetler üzerindeki etkisi belirsizdir. Bölgeler sahip oldukları kültür itibarıyla birbirinden farklıdır. Eğitim seviyesi yüksek bireyler, bu kültürel farklılığa çok kısa bir sürede uyum sağlayacaktır. Araştırmacılar, eğitimle birlikte mesafenin dolayısıyla, fiziki maliyetlerin göçü engelleyici etkisinin azalacağını belirtmiştir.

Göç ederken yapılan harcamalar parasal maliyettir. Parasal olmayan maliyetler ise, iş arama esnasında kaybedilen gelir ile bireylerin tanıdıkları çevreden ayrılması sonucu ortaya çıkan fiziki maliyetleri içermektedir. Ancak bireyler göç etmekle bu maliyetlere karşılık bazı kazançlar da elde edeceklerdir.

1111. Göçün Özel Kazançları

Belirli bir kişi için göç etmenin kazancı, başka bir yere göç etmekle sağlanan reel gelir akımlarındaki pozitif veya negatif değişimlere bağlı olacaktır. Bu gelir değişimi, nominal gelir değişimlerinden, istihdam maliyetlerindeki değişimlerden, fiyatlardaki değişimden veya her üç faktörün birleşiminden kaynaklanabilmektedir. Sjaastad, kazançları iyi tanımlayabilmek için göçmenin sadece üretici gücünü değil aynı zamanda tüketici gücünün de dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü göçmenin tüketimden sağladığı faydanın artması verimliliği dolayısıyla da üretkenliği artıracaktır. Göçün özel kazançları da parasal ve parasal olmayan unsurlardan oluşmaktadır (SJAASTAD, 1962, s.85–86).

1) Parasal Olmayan Kazançlar

Parasal olmayan kazançlar, temiz hava, elverişli bir iklim gibi sıfır üretim maliyetine sahip unsurları içerir. Bunlara, göçün fiziki kazançları da denilebilir. Fiziki kazançlar bireylerin yer tercihinden kaynaklanır. Göçün fiziki maliyetlerine benzer biçimde, parasal olmayan bir unsur olması sebebiyle, göçün parasal olmayan fiziki kazançları da dikkate alınmayabilir.

2) Parasal Kazançlar

Göçmenler meslek, yaş ve cinsiyet itibarıyla gruplandırılabilir. Her bir gruptaki göçmenin geliri farklı olacaktır. Göçün kazancı, ilk olarak farklı sosyo-ekonomik göçmen grupları arasındaki gelir farklılığı yardımıyla tahmin edilir. Eğer göçün kazancı mesleki ilerleme nedeniyle artarsa, bunu tahmin etmek daha zordur. Burada beşeri sermaye kavramını kullanmak ve göçü de insana yapılan yatırım olarak düşünmek yararlıdır.

Parasal olmayan kazançlar, bireylerin belirli bir bölgeyi tercih etmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Parasal kazançları ise, bölgelerarası gelir farklılığı belirleyecektir. Ayrıca bireylerin yaşları ile meslekleri de bu kazançlar üzerinde etkili olmaktadır.

1112. Sosyal Maliyet ve Kazançlar

Göç, sadece göçmenlerin kazanç veya maliyetleri üzerinde değil aynı zamanda göçmen olmayanların kazanç ve katlandıkları maliyetler üzerinde de etkili olacaktır (SJAASTAD, 1962, s.91).

Göçe ilişkin kazanç ve maliyetlerin özel ve sosyal maliyet ve kazançlar biçiminde ayrılmasının sebebi, maliyet ve faydaya ilişkin dışsallıkların varlığından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bireylerce yapılan harcamaların toplamı, toplumun göçten dolayı üstlendiği toplam maliyete eşit olmayabilir. Ayrıca, bireylerin göçten sağladıkları kazançların toplamı, toplumun kazançlarından daha az veya fazla olabilir.

Sosyal parasal maliyetler ve kazançlar, göç etmeyen bireylerin gelirlerinin azalması veya artması sonucunda, dışsal ekonomilerin ortaya çıkmasına neden olur. Dışsallıkların iki türü vardır. Birincisi, “negatif dışsallıktır”. Eğer göç sonucu göçmenlerin gelirinde bir azalma olursa, negatif dışsallık söz konusudur. Buna karşın, gelirden bir artış olması halinde pozitif dışsallıktan söz edilir. Negatif dışsallık halinde sosyal maliyet; aksi durumda sosyal kazanç söz konusu olur (SJAASTAD, 1962, s.91).

12. İç Göçe Bireysel Bakış ve Kişinin Göç Kararı

Kişinin göç kararını hangi etkenler altında ve nasıl verdiğinin bilinmesi göçü yönlendirici sağlıklı bir politikanın oluşturulması için gereklidir. Kişinin verdiği göç kararının temel özelliği geleceğe yönelik bir karar olmasıdır. Kişi, kararını gideceği yerdeki duruma, çevre şartlarına, kazanç olanaklarına ilişkin beklentilerine göre vermektedir. Göç kararının verilmesine esas olan değerlendirmeler beklentilerle ilgilidir. Göçün geçmişe yönelik değerlendirmeye dayanması söz konusu değildir. Göç kararları sonucunda “beklenilenin” elde edilmesindeki belirsizliğin yüksek olmasının temel sebebi göç kararının geleceğe yönelik bir karar olmasıdır. Bu belirsizlik, köyden şehre gelen bireyin, önce köydeki düzenini tamamen bozmadan şehre gelmesi, kentte belli bir başarıya ulaşmasından sonra köydeki ilişkilerini tasfiye etmesi örneğinde olduğu gibi “arama” süreci ile azalmaktadır.

Göç eden kişi göç etmekle bir karar vermektedir. Bunun incelenebilmesi için önce kişinin karar modelini bilmek gerekir. Göç analizlerinde kişilerin ya “akılcı (rasyonel)” yada Simon tipi “razı oluşçu (satisfying)” karar modeline göre davrandıkları varsayılmaktadır (TEKELİ, 1978a, s.28).

Bu açıklama biçimi, Goetz (1999) tarafından, karar süreci aşamaları olarak aşağıdaki gibi şemalandırılmıştır.

Aşama I	Aşama II	Aşama III
İş veya yerleşim yerinden memnuniyetsizlik sebebiyle göçe karar verme	Yeni bir iş ve yerleşim yeri arama süreci (eşzamanlı)	Seçenekler arasından yeni yerleşim yeri veya iş yerinin seçilmesi
Değişim Sebepleri	Dikkate Alınan Kriterler	Seçim Sebepleri
* Dışsal Faktörler: İş değişikliği, işyerinin değişmesi v.b. * Mevcut işinden veya yerleşiminden memnun olmama	* Formal veya informal bilgi kaynakları * Yeni yaşam veya iş alanının özellikleri	* Göçten beklentileri karşılayan sadece bir seçeneğin kalması * Birden fazla alternatif arasından sadece birinin görece olarak daha avantajlı olması

Şekil 3:

Göç Karar Süreci

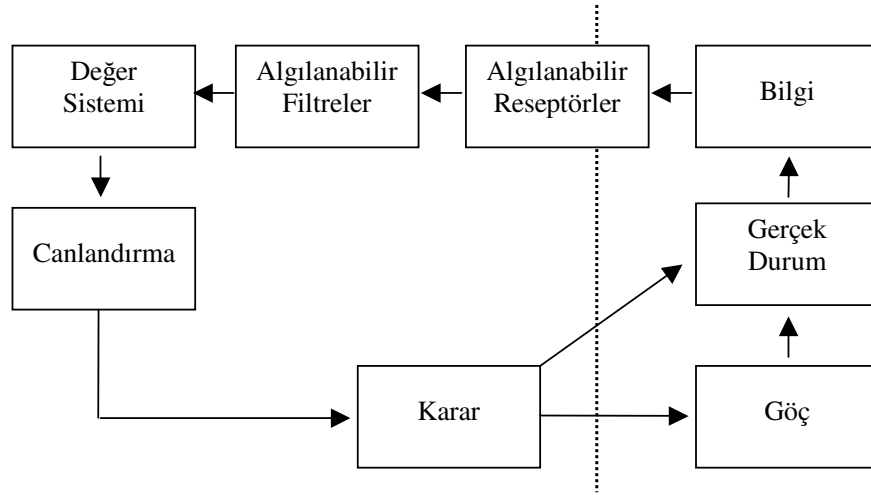
Kaynak: GOETZ, J. Stephan, 1999.

Simon tipi (razı oluşçu) bir karar modeli kişilerin gerçekteki karar verme şekillerine daha yakın düşer. Bu modele göre göç kararı veren bir kişinin “beklenti” düzeyi vardır. Kişi çevresindeki fırsatlar arasından bu “beklenti” düzeyine uyanları arar. Fırsatların tümünü gözden geçirmesi söz konusu değildir. Kişi fırsatları araştırırken eğer “beklenti” düzeyinde çok sayıda fırsata rastlıyorsa “beklenti” düzeyini yükseltir; eğer hiçbir fırsat bulamıyor veya bulduğu fırsatlara seçilmiyorsa, beklenti düzeyini düşürür. Bazı hallerde ise fırsatları araştırma yöntemini değiştirir. Bu türden bir psikolojik uyum süreci içinde kişi beklenti düzeyi ile kendi arama ve algılama olanaklarının tutarlılığını sağlar. Kişi fırsatları arama sürecini daha iyi örgütledikçe ve “beklenti” düzeyini çabuk düşürmedikçe, bu süreçte verilen karar, iktisatçıların akılcı karar modelleriyle ulaştıkları karara çok yaklaşacaktır. Bu tip karar süreci içerisinde kişinin seçiminin önceden hesaplanabilen bir

tek sonucu yoktur. Kişi için uygun olan birden fazla çözüm olabilir. Bu esnekliği azaltmak için göç edenin arama sürecinde karşılaştığı uygun fırsatlardan ilkinin seçtiği varsayılabilir.

Bu tip göç modelinin iki önemli unsuru vardır

- 1) Göç eden kişinin beklenti düzeyi
- 2) Kişinin fırsatları arama davranışı ve fırsatlardan bilgi edinme yolları

Şekil 4:

Basitleştirilmiş Birey-Çevre Göç Karar Süreci

Kaynak: LEWIS, G.J, 1982, s. 130.

Lewis (1982), bireyin göç sürecini, çevre birey etkileşimi ile Şekil 4'deki gibi açıklamıştır. Bireyin göç kararında, gerçek durumu ve alternatif seçenekler konusunda algı ve bilgileri belirleyici rol oynamaktadır. Birey elde ettiği bilgileri, kendi değer sistemi içerisinde inceleyerek göç kararı sonrasındaki durumu ile ilgili tahmin ve canlandırmalar yapmaktadır. Bu süreç sonrasında göç sonrası durumunun, gerçekteki durumundan daha iyi olacağına karar vermesi halinde birey göç kararı verecektir, aksi durumda mevcut durumunu koruyacaktır (LEWIS, 1982, s.130).

13. İç Göç Teorileri Çerçevesinde Göçe Neden Faktörler

Göç ile ilgilenen ampirik çalışmaların genelinde de görüleceği gibi göçe etki eden faktörler çok karmaşık ve iç içe geçmiş durumdadır. Göçmenler, ekonomik faktörler kadar ekonomik olmayan faktörleri de göz önünde bulundurmaktadırlar ve bu faktörlerin birleşimi neticesinde göç kararı vermektedirler. Göç kararını belirleyen ekonomik olmayan faktörleri, eğitim, göç stoku, mesafe, kişisel özellikler biçiminde sıralayabiliriz.

Eğitim göç seviyesinin belirlenmesinde en önemli faktörlerden biridir. Çoğu göçmen göç veren bölgede yaşayanlardan daha yüksek eğitimlidir. Doğal olarak eğitimle kazandığı yetenekleri kırsal bölgelerde değerlendirmesine pek imkan yoktur ancak kentsel alanlarda daha yüksek eğitim bireye daha yüksek kazanım olarak geri dönmektedir. Sonuç olarak, kırsal alanlarda yaşayan eğitilmiş bireyler, er ya da geç, kentsel alanlarda kendilerini bekleyen daha yüksek gelirin farkına varacak ve göç kararı vereceklerdir.

Kişiler arasındaki ilişkiler ve arkadaşlıklar göç kararını ve göç edilecek yerin seçimini etkilemektedir. Yeni göçmenler, genellikle çıkış noktasından daha önceden göç edenlerden etkilenmektedirler. Varış noktasındaki arkadaşlık ve akrabalık bağları yeni göçmene yalnızca geçici bir iş ve güven duygusu sağlamakla kalmamakta, taşınma ve varış noktasına uyum sağlama maliyetlerini de azaltmaktadır. Ayrıca, varış noktası hakkındaki bilginin daha güvenilir ve maliyetsiz olmasını da sağlamaktadır (ZOLNIK, 2004, s. 33). Bu nedenlerle, “göç stoku” adı verilen çıkış noktasından belirli bir varış noktasına daha önceden göç etmiş kişiler faktörü, göç araştırmalarında dikkate alınan ve iç göç hacim ve yönü üzerinde önemli etkileri olan bir faktördür. Nüfus Bilimciler tarafından “tanıdık ve akraba çoğaltanı” olarak adlandırılan bu faktör, iktisatçılar tarafından “göç stoğu” olarak adlandırılmaktadır.

Ravenstein de dahil olmak üzere “mesafe” faktörünün göç üzerindeki etkisi hiçbir araştırmacı tarafından ihmal edilmemiş aksine göç teorisine katkı sağlayan tüm araştırmacılar “mesafe” faktörüne, göç sürecinin vazgeçilmez bir parçası olarak gereken önemi vermişlerdir. Ravenstein’in göç kanunlarında mesafe göç ilişkisinden bahsedilmektedir, Lee “karşılaşılan engeller” içerisinde yer alan taşınma maliyetlerin uzaklık tarafından belirlendiğini söylemiştir. İtici ve çekici güçler yaklaşımı, göç ve

uzaklık arasında negatif bir ilişkinin varlığından bahsetmiştir. Mesafe, modern göç yaklaşımında hem taşınma maliyetlerinin, hem de fiziksel maliyetlerin bir göstergesi olarak görülmektedir.

Göçmenin kişisel özellikleri de göç sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu özelliklerin en önemlileri, yaş, cinsiyet, dini tercihler, etkin kökendir. Mikro değişkenlerin kullanıldığı göç ile ilgili ampirik çalışmalarda özellikle yaş ve cinsiyet önemli açıklayıcı değişkenler olarak modellere dahil edilmektedir. Gençlerde göç eğiliminin daha yüksek olduğu veya yaşlıların ve kadınların genelde kısa mesafeli göçleri tercih ettikleri ampirik çalışmalarca da kanıtlanmıştır.

14. İç Göçün Sonuçları

İç göç ekonomik gelişme sürecinde başarılı bir büyüme mekanizmasıdır. Kaynakların etkin ve yeniden dağılımını sağlar ve gelir eşitsizliklerini azaltır. Ancak göç sonucu bölgesel dengesizliklerin ortadan kalkacağı konusunda henüz bir görüş birliği yoktur. Göçün sonuçları üzerinde yoğunlaşan çalışmaların sayısı aslında pek fazla değildir. Göç olgusunu araştırma konusu edinmiş çalışmalar, genelde göç süreci ve göçün belirleyicilerine odaklanmış, göç sonucu ortaya çıkan ekonomik veya sosyal kazanım ve kayıplar üzerinde fazla durmamışlardır.

Göç olgusu, bireysel sonuçları itibariyle değerlendirildiğinde ise, kişi açısından iki önemli sonucu olduğu görülmektedir.

- a) kişilerin kullanabilecekleri fırsatların sayısını artırır,
- b) kişiye mesleki ve sosyal hareketlilik sağlar.

Göç bireyin geliri üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Gelirdeki değişme, ülke genelinde de meydana gelebilir. Göç sonucu emeğin coğrafi dağılımı değişecektir. Dolayısıyla, belli bölgelerde emek fazlası; belli bölgelerde ise, emek kıtlığı meydana gelebilir. Bu durumda emek dağılımında bir dengesizlik ortaya çıkacaktır. Sonuçta, emeğin kıt olduğu yerlerde üretim seviyesinde bir azalma meydana gelecektir. Üretimin azalması, gelir seviyesinin düşmesi anlamına gelmektedir. Araştırmacılar, kaynak noktalarının yanlış

tahsisi sonucu ulusal gelirden meydana gelen azalışı, göçün bir maliyeti olarak kabul etmektedirler.

Kişinin mekanda yer değiştirmesi, hem üretici hem de tüketici rolleri açısından sosyal sistemi etkilemektedir. Kişi yer değiştirdiği zaman yalnızca bir üretim faktörü olarak yer değiştirmemekte aynı zamanda tüketici olarak da yer değiştirmektedir. Dolayısı ile göç ile tüketicilerin mekandaki konumları ya da pazarın mekansal biçimi değişmektedir. Pazardaki bu değişiklik ise, üreticilerin belirli noktalarda yığılmasını artırıcı bir “geri besleme” etkisi doğurmaktadır (TEKELİ, 1978a, s.17).

Göç ekonomik ve sosyal sorunların yanı sıra nüfusun yaş kompozisyonu, cinsiyet oranı, okur-yazarlık oranı gibi demografik faktörler üzerinde de etkili olmaktadır. Göçün varış noktası üzerindeki olumsuz etkileri 3 başlık altında ele alınabilir (AREM, 2006).

A. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Sorunlar

- a) Göç sonucunda, bölgeler arasındaki ekonomik farklılıklar büyük kentler lehine daha da artmaktadır.
- b) Göç sonucunda, köy ve kent aile tipinden farklı bir aile tipi ortaya çıkmaktadır. Bu durum, değer yargıları ile sosyal normların aşınmasına ve toplumsal dokunun bozulmasına yol açmaktadır.
- c) Türkiye’de yaşanan göç süreci, büyük kentlerde, kaynak kentlere göre kümelenen ve “getto” olarak nitelendirilen, mekânsal ve kültürel olarak farklılaşmış yaşam alanları ortaya çıkarmaktadır.
- d) Göç edilen yerle uyum sorunu, kültür çatışması ve bunun sonucunda oluşan “sosyal dışlanmışlık” olgusu, hemşericiliği ve belli bir yöreye aidiyet duygusunu öne çıkarmaktadır.
- e) Varoşlarda yaşayanların sürekli bir iş ve sosyal güvenceye sahip olmaması, geçici ve nitelsiz işlerle geçimlerini sağlamak zorunda kalmaları, kayıt dışı ekonomi ve marjinal sektörlerin artmasına neden olmaktadır.
- f) Göç eden ailelerin kentte karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunlar, aile yapısını olumsuz etkilemektedir. Bu çerçevede ortaya çıkan aile içi şiddet, ihmal, istismar

ve ailelerin parçalanması gibi unsurlar, çocukları sahipsiz ve korumasız duruma düşürmekte ve sokağa itmektir.

B. Fiziki Sorunlar

- a) Kentlerde hızlı ve dengesiz nüfus artışı,
- b) Altyapı yetersizliği, plansız ve çarpık kentleşme, konut sorunu,
- c) Hazine arazilerinin işgali ve bu yönde mafyalaşma,
- d) Eğitim, sağlık, ulaşım, su, kanalizasyon ve diğer kamu hizmetlerinin sunumundaki yetersizlikler,
- e) Çevre kirliliği ve arazi dokusunun bozulması,
- f) Göç veren bölgelerdeki atıl kalan kamu yatırımları (okul, yol, sağlık evi vb)
- g) Tarım ve hayvancılığın olumsuz yönde etkilenmesi.

C. Asayiş ve Kamu Düzenine İlişkin Sorunlar

- a) Mala ve şahsa karşı suçlarda artış,
- b) Çocuk suçlarında artış,
- c) Bazı yerleşim alanlarının, terör örgütleri ve kimi sivil toplum kuruluşları tarafından istismar edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İÇ GÖÇ LİTERATÜRÜ

Son yıllarda, iç göçe ilişkin çeşitli disiplinlerde çok sayıda araştırma yapılmıştır. İktisat, sosyoloji, demografi, coğrafya ve politika başta olmak üzere birçok sosyal bilim disiplininde hem teorik hem de ampirik seviyede incelemeler yapılmıştır. Öncülüğünü Lee (1966)'nın yaptığı nüfus bilimciler genelde göç akımının büyüklüğünü tahmin etmek için toplam nüfus verisi kullanmayı tercih etmişlerdir. İkincil planda ise, iç göç karakteristiklerinin tanımlanması üzerinde durmuşlardır. Sosyologlar ise, büyük kentler ve metropolitan alanlar gibi büyük göç merkezlerinde, göçmenlerin özelliklerinin tespiti için örnek anket kullanmışlardır. Böylece bu kitlenin sosyal değerleri ve göçmenler arası ilişkilerin göç alan ve göç veren bölgede göç kararını nasıl etkilediğini tespit etmeye çalışmışlardır. Benzer biçimde siyaset bilimciler göç edilen yerdeki göçmenlerin politik tutumlarını tespit etmeye yönelmişlerdir. İktisatçılar ve bölgesel bilimciler (Greenwood 1975 ve Shaw 1976, Todaro 1969, Haris-Todaro 1970, Sjaastad 1975, Shultz 1962) ise, göçle ilgili, nitelikli ve niteliksiz emeğin arzı, endüstrileşmenin artışı, göçmenlerin mesleki yapısı ve istihdam durumu gibi alanlara ilgi duymuşlardır. Sonuçta göçün bölgesel ve ulusal gelişmeye etkisi üzerinde durmuşlardır.

20. Makro Modeller Çerçevesinde İç Göçün Çalışmaları

Göçle ilgili ampirik çalışmaların başında Greenwood'un 1971 tarihli çalışması gelmektedir. 1961 Hindistan nüfus verilerini kullanarak, 16 eyalet arasındaki göçleri En Küçük Kareler (EKK) yöntemi altında incelemiştir. Çalışmada mesafe, gelir ve kentleşmenin (kentsel nüfus yoğunluğu) eyaletler arasındaki göçe etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın bir diğer önemli özelliği de kırdan-kente göçün ve kentten-kente göçün belirleyicilerinin farklı olduğu düşüncesinden hareketle bu iki göç tipini ayrı ayrı analiz etmesidir. Mesafenin hem kır-kent hem de kent-kent göçü için istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Kırsal gelir değişkenine ilişkin

katsayı, bir itici güç olarak negatif ve istatistiksel anlamlı bulunurken, kentsel gelir değişkenine ait katsayı, bir çekici güç olarak pozitif ve istatistiksel anlamlı tespit edilmiştir.

Miller (1972), göç-uzaklık ilişkisine odaklandığı çalışmasında, 1955–1960 döneminde Amerika Birleşik Devletleri iç göç verilerini ve bölgeler arası karayolu uzaklıklarını kullanmıştır. Uzaklığın göçü açıklamak için teoride bahsedilen önemi kazanması için birey beklentilerinin de önemli olduğunu iddia etmektedir. Uzaklık her ne kadar göçün fiziksel maliyetlerini temsil eden bir değişken olsa da bireyin göç sonucu ulaşmayı umduğu kazanımlara ilişkin beklentilerin de önemli olduğunu düşünmektedir. Nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelerde, kısa mesafeli göçlerle de bireyin beklentilerini karşılama düzeyinin yüksek olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle, göç-uzaklık ilişkisi, yaşanılan bölgenin nüfus yoğunluğu ve yüzölçümü ile birlikte incelenmiştir. Verilen göç, çıkış noktasının yüzölçümü ve nüfusu ile negatif ilişkili bulunmuştur. Yani yaşanılan kentin yüzölçümü arttıkça karşılaşılan istihdam fırsatları artacak ve dışa göç azalacaktır, benzer biçimde nüfus artışının da göçü azalttığını tespit etmiştir ve nüfus artışının yeni istihdam alanları yarattığını ileri sürmüştür. Bu bulgu ve açıklama tarzı Greenwood (1969) ile de benzerdir. Yüzölçümü ile alınan göç arasında pozitif, nüfus ile negatif ilişkili bulunmuştur. Nüfus – alınan göç ilişkisinin negatif ilişkili olmasını, potansiyel göçmenlerin, bölgedeki istihdam fırsatlarının yerel nüfus tarafından doldurulacağını düşüneceklerini yani potansiyel göçmenlerin yerel nüfusu bir bakıma rakip olarak gördüklerini ve istihdam konusunda rakiplerinin artmasının (yerel nüfus artışı) alınan göçü azalttığını ifade etmiştir.

Arora (1974), iç göçün belirleyicilerinin ülkeler arasında farklılaşacağı düşüncesinden hareketle karşılaştırmalı bir analiz yapmıştır. ‘i’ noktasından ‘j’ noktasına verilen göçü, varış noktasındaki ortalama reel gelirin, varış noktasındaki kişi başına kamu harcamalarının çıkış noktasındaki harcamalara oranının, varış noktasındaki istihdamın işgücüne oranının, uzaklığın ve varış noktasındaki nüfusun bir fonksiyonu olarak düşünmüştür. ABD için 19 metropole ait verileri, İtalya için ise 19 büyük kente ait verileri kullanarak, yukarıda bahsedilen göç fonksiyonunu EKK yöntemi ile regresyon analizine tabi tutmuştur. Logaritmik formda tahmin ettiği model sonuçlarına göre, ABD için gelir esnekliği katsayısı, İtalya için tespit edilen gelir esnekliği katsayısından 2 kattan fazla tahmin edilmiştir. ABD’de varış noktasındaki ortalama reel gelirdeki %1’lik artış alınan göçü %2,83 (İtalya’da %0,72) artırmaktadır. Benzer biçimde göçün kamu harcamalarına

olan duyarlılığı da ABD’de daha yüksek bulunmuştur. Kamu harcamalarındaki %1’lik artış alınan göçü %0,15 (İtalya’da %0,084) artırmaktadır. İstihdam olanaklarını temsilen modele dahil edilen istihdamın işgücüne oranı değişkenine ilişkin esnekliklerde bahsedilen sırayla %0,8 ve %0,11’dir. Göçün uzaklığa duyarlılığı ise İtalya’da daha yüksek çıkmıştır. Söz konusu katsayı İtalya için -1,24 ve ABD için -0,505 olarak tespit edilmiştir. Göçün varış noktasındaki nüfusa olan duyarlılığı her iki ülke için de hemen hemen benzerdir. Elde edilen sonuçlardan yola çıkarak, gelişmiş ülkelerin yüksek sanayileşmenin yanı sıra aile bağları ve sosyal bağlarının gelişmekte olan ülkelere nazaran daha zayıf olması, gelişmiş ülkelerdeki nüfusu gelir farklılıklarına daha duyarlı ve daha hareketli hale getirdiğini iddia etmektedir.

Greenwood (1978), modern büyüme teorilerinin yüksek ücretli bölgelerde sermaye/emek oranının, düşük ücretli bölgelere göre daha yüksek olduğu ve yüksek ücretler nedeniyle ortaya çıkacak nüfus hareketinin zamanla bölgeler arası ücret farklılıklarını kapatacağı varsayımını test etmek amacıyla yaptığı ekonometrik çalışmasında, 1960–1970 dönemini kapsayan ve 32 eyalete ait Meksika verilerini kullanarak 3 aşamalı EKK yolu ile Meksika büyüme modelini tahmin etmeyi amaçlamıştır. Modelleri oluştururken açıklayıcı değişkenlerin 1960’dan 1970’e değişimini ve başlangıç yılı olan 1960 değerlerini modele dahil etmiştir. Verilen göçü, istihdamdaki değişimin, işsizlikteki değişimin, 1960 işsizlik oranının, ücretteki değişimin, 1960 ücretlerinin, Gini katsayısındaki değişimin, 1960 Gini katsayısının ve 1960 nüfusunun bir fonksiyonu olarak kurgulamıştır. Benzer biçimde alınan göç de aynı biçimde kurgulanmış ancak alınan göç modeline, 1960’ta kentsel alanlarda yaşayan nüfus oranı da dahil edilmiştir. Sonuçta, Greenwood istihdamdaki değişim katsayısının, verilen göç ile istatistiksel olarak anlamlı ve negatif, alınan göç ile ise, istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. İşsizlik katsayısı, verilen göç ile negatif ilişkili ve istatistiksel olarak anlamlıdır ancak alınan göç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığını, ücret değişkeni katsayısının ise, verilen göç ile negatif ilişkili ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içinde iken, alınan göçlerle istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisinin olmadığını tespit etmiştir. Gini katsayısının ise sadece alınan göç ile negatif ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Pack (1973) çalışmasında, 1955–1960 döneminde ABD’de 20 büyük şehrin aldığı göçü, ekonomik ve çevresel faktörler çerçevesinde incelemiştir. Çalışmada, mevcut istatistiklerden faydalanarak, beyazların, beyaz olmayanlara kıyasla, ekonomik olmayan faktörlerden kaynaklanan göç oranlarının daha fazla olduğu düşüncesiyle bu iki göçmen grubu için ayrı ayrı analizler yapılmıştır. Ekonomik açıklayıcı değişkenler, ortalama aile geliri, ortalama aile gelirindeki değişim, işsizlik oranı ve 25 ve üstü yaştaki nüfusun ortalama eğitim yılı olarak alınmıştır. Mali değişkenler ise, vergi oranı, kişi başına eğitim harcaması, kişi başına kamu harcaması, kişi başına federal yardımlar olarak alınmıştır. Konut imkanları ise, ev sahipliği oranı ve kullanışsız konut oranı biçiminde alınmıştır. Ayrıca, nüfus değişkeni de modele dahil edilmiştir. Beyaz göçmenler için alınan göç, ekonomik fırsatlar ile pozitif ilişkili, gelir seviyesi ile pozitif ilişkili ve işsizlik oranı ile negatif ilişkili bulunmuştur. Mali politika değişkenleri de göçün önemli belirleyicileri olarak tespit edilmiştir. Eğitime yapılan yatırımların ve federal yardımların alınan göçü artırdığı, vergi oranlarının ise azalttığı tespit edilmiştir. Konut imkanları için ise anlamlı sonuçlar bulunmamıştır. Beyaz olmayanlara ait alınan göç modeli sonuçları incelendiğinde ise, ekonomik değişkenlerin tümünün beklenen yönde ve anlamlı iken, mali değişkenler beklenen yönde etki yaratmamaktadır. Her iki modele ait sonuçlar için yaptıkları genel değerlendirme de beyaz göçmenler için mali değişkenlerin önemi fazla iken, beyaz olmayan göçmenlerin daha çok ekonomik faktörlerden etkilendiğini belirtmiştir. Cebula ve Curan (1974), Pack’ın çalışmasına iki noktadan eleştirmişlerdir. Öncelikle Pack’ın 1955–1960 dönemimdeki göç sürecini açıklamak için 1960 yılına ait değişken değerlerini kullanmasının çalışmanın önemli bir eksiği olduğunu belirtmiştir. Çünkü, 1960’dan önce söz konusu kente göç eden kişinin 1960 gelirinden uyarlanarak göç kararı vermesinin imkansız olduğu belirtmişlerdir. Göçü etkilediği düşünülen açıklayıcı değişkenlerin 1955–1960 arasındaki ortalamalarının alınması gerektiğini düşünmektedirler. İkinci eleştirileri ise, beyaz ve beyaz olmayanlar için ayrı ayrı yapılan analizde, açıklayıcı değişkenlerin, özellikle gelir değişkeninin ortak alınmasının önemli bir eksiklik olduğunu düşünmektedirler. Çünkü, ırklar arası ücret farklılıklarının mevcudiyeti ampirik çalışmalarla kanıtlanmıştır. Mademki, farklı ırklar için karşılaştırmalı bir analiz yapılacaktır, o zaman her bir ırkın ortalama ücreti dikkate alınarak göç analizi yapılmalıdır.

Kumar (1980), iç göçü itici ve çekici faktörlerin bir fonksiyonu olarak ele almış ve 1966–1970 döneminde Hindistan’da gözlenen iç göç akımlarının belirleyicilerini iki

aşamalı EKK yöntemiyle tahmin etmeye çalışmıştır. İç göç akımlarını yerleşim yerlerine göre ayırarak dört farklı regresyon analizi yapmıştır. Tahmin edilen ekonometrik modellere dayanarak, Hindistan'da iç göç akımlarının en önemli belirleyicilerinin kırsal işsizlik, eğitim seviyesi, kentsel kazançlar olduğunu tespit etmiştir.

Ramin (1988) çalışmasında, kır-kent göç sürecinin nedenlerini Todaro Modeli çerçevesinde araştırmış ve Todaro'nun yaklaşımına bazı ilaveler yaparak, kır-kent göç sürecini 1966 ve 1976 yıllarına ait İran iç göç verileri yardımıyla test etmiştir. Çalışmada, 23 yerleşim biriminin her biri için EKK yöntemi ile göç modelleri tahmin edilmiştir. Ramin göçü, varış noktasındaki işsizlik, varış noktasındaki ücretler, varış noktasındaki kent nüfusu, gelişmişlik indeksi ve uzaklığın bir fonksiyonu olarak ele almıştır. Kent nüfusunu, konut, eğitim ve sağlık imkanları gibi kentsel çekici faktörleri bir göstergesi olarak modele dahil etmiştir. Kır-kent sürecini ele alan göç modellerinin en sorunlu değişkeni olarak ücretleri görmektedir. Çünkü kır-kent göçü süreci sonrasında ortaya çıkan marjinal sektör, ikincil iş gücü piyasaları ve başta sendikaların varlığı olmak üzere emek piyasası güçlerinin varlığı, ücretlerin belirlenmesinde önemli sorunlara neden olmaktadır. Kır-kent göçünü tetikleyen birincil piyasa ücretleri mi yoksa ikincil piyasa ücretleri midir? Ayrıca bölgesel gelir farklılıkları kadar bölgesel yaşam maliyeti farklılıkları da mevcuttur ve yüksek gelir her zaman için yüksek yaşam kalitesi anlamına gelmemektedir. Çalışmada haftalık medyan kazançlar ücret değişkeni olarak alınmıştır. Yapılan analiz neticesinde uzaklık, az gelişmişlik indeksi ve işsizlik değişkeni tüm bölgeler için beklenen yönde etkiye sahiptir ancak tamamında istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Kentsel nüfus ile alınan göç arasındaki ilişki konusunda kesin bir sonuca ulaşılamamıştır. Kimi bölgelerde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahipken kimi bölgelerde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Çalışmanın genel bulgularını ise, az gelişmişliğin ve uzaklığın göçü belirlemek konusunda en etkili değişkenler olduğu ardından piyasa koşullarının özellikle de işsizliğin göç üzerinde diğer etkili değişkenler olduğunu belirtmiştir.

Greenwood ve diğerleri (1991), bölgesel ücretleri ve ev kiralarını bölgesel yaşam kalitesinin bir göstergesi olarak ele almışlar ve bu değişkenleri kullanarak, ABD'de de 1971-1988 döneminde 51 eyalette gözlenen iç göç hareketlerini kullanarak, bölgeler arası göç hareketlerini incelemişlerdir. Çalışmalarında sabit etkiler altında panel regresyon

analizini kullanmışlardır. Bir bölgedeki beklenen gelirdeki %1'lik artışın bölgenin aldığı göçü %0,21 artıracığını tespit etmişlerdir.

Kinfu (2005), 2001 Avustralya nüfus verilerini kullanarak iç göçün belirleyicilerini araştırdığı çalışmasında iki terimli regresyon modeli yöntemini kullanmıştır. Çalışmasından göçü, ekonomik, sosyal ve demografik faktörlerin bir fonksiyonu olarak ele almıştır. Çalışmada ekonomik faktörler tek değişken altında toplanarak ele alınmıştır; kentlerin sosyo-ekonomik gelişmişlik indeksi değerleri arasındaki fark ekonomik faktörlerin tümünü temsilen modele dahil edilmiştir. Nihai model sonuçlarına göre, sosyo-ekonomik gelişmişlik indeksi, varış noktasındaki kentleşme düzeyi, göç stoku, çıkış ve varış noktasının nüfusu, çıkış noktasının yüzölçümü ve uzaklık, iç göç hareketlerinin istatistiksel olarak anlamlı belirleyicileri olarak tespit edilmiştir.

21. Mikro Modeller Çerçevesinde İç Göç Çalışmaları

Greenwood (1969), Mısır 1960 nüfus verilerini kullanarak yapmış olduğu çalışmasının temel amacını, coğrafi hareketliliğe neden olan ve bireylerin göç kararlarına etki eden faktörleri belirlemek ve her bir faktörün coğrafi emek arz uyarlanması üzerindeki etkisini tespit etmek olarak açıklamıştır. 25 idari birim arasındaki nüfus hareketliliğinin incelendiği çalışmada göç, gelir, eğitim, kentleşme, nüfus ve uzaklık faktörlerinin fonksiyonu olarak ele alınmıştır. Lineer ve log lineer formda iki regresyon denklemi tahmin edilmiştir. Çalışma sonucunda, göç – uzaklık ilişkisi beklenildiği gibi negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Uzaklıktaki %1'lik artışın göçü %1,059 azalttığını tespit etmiştir. Bunu, ülkede uzaklığa bağlı ulaşım maliyetlerinin ve ekonomik olmayan faktörlerin göçü etkilediği biçiminde yorumlamıştır. Ortalama yıllık parasal ücretleri gelir değişkenini temsilen modele dahil etmiştir ve çıkış noktasında ücretlerdeki %1'lik artışın verilen göçü %1,406 azalttığını, varış noktasındaki ücretlerde %1'lik artışın ise verilen göçü %0,651 artırdığını tespit etmiştir. Çıkış noktasındaki ücretlerin göç üzerinde daha etkili olması Lee (1969) ve diğer araştırmacıların da belirttiği gibi göç üzerinde çıkış noktasındaki faktörlerin daha etkili olduğu açıklamasına uymaktadır. Çıkış ve varış noktalarındaki nüfus artışının göçü artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak, bu sonuç çıkış noktası ile ilgili beklentilere uyarken varış noktası ile ilgili beklentilere uygun değildir. Bu beklenmedik sonucu, varış noktasındaki nüfus artışının bir kısmının daha önceki verilen göçten

kaynaklandığı ve bunun aile, akraba etkisi sonucu göçü artırdığını ve yine varış noktasındaki nüfusun artmasının aynı zamanda iş imkanlarını artırdığını ve sonuçta verilen göçün arttığı biçiminde yorumlamıştır. Kentleşme değişkeni için ise beklenen sonuçlara ulaşamamış, bu değişkene ait katsayı istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Kentleşme değişkeninin göçü açıklamak konusunda yetersiz kalışını “Seçkinlik Yaklaşımının” göçü açıklamak konusundaki yetersizliğine bağlamış ve bireylerin çıkış ve varış noktasındaki kentsel değil ekonomik faktörlerin etkisi ile göç kararı verdiklerini iddia etmiştir. Yine benzer biçimde eğitim seviyesi ile göç arasında da negatif bir ilişki bulunmuştur. Yüksek eğitim sahibi nitelikli nüfusun çıkış noktasındaki olumsuz ekonomik koşullardan etkilenmediği, yüksek ücretli ve daha iyi çalışma koşullarına ulaştıkları için göçe eğilimli olmadıklarını belirtmiştir.

Kau ve Sirmans (1977), teorik ve ampirik göç çalışmalarında göç akımlarının belirleyicileri incelenirken, göç türlerinin ihmal edildiğini düşünmektedirler. Bu amaçla, 1965–70 döneminde ABD’de 9 eyalete ait göç verilerini 3 göç tipi çerçevesinde analiz etmişlerdir. Bunlar, doğdukları yere geri dönen göçmenler (geri dönüş göçü), doğdukları yerden ilk kez ayrılanlar (yeni göçmen) ve en az iki kez göç edenler (göç eğilimi yüksek olanlar) biçimindedir. Çalışma üç temel varsayım üzerine oturtulmuştur: (i) Göç, varış noktasındaki fiyatlara ve gelire bağlı olarak bireysel fayda fonksiyonunun maksimize edilmesi isteğinin bir sonucudur, (ii) Her göçmen grubunun bilgi düzeyi farklıdır ve (iii) Her göçmen grubunun, çıkış ve varış noktası arasındaki fayda-maliyet fonksiyonu konusunda sübjektif görüşe sahiptir. Geri dönüş göçlerinde gelir pozitif, çıkış noktasındaki işsizlik negatif, varış noktasındaki işsizlik pozitif ve uzaklık ise pozitif işaretli tespit edilmiştir. Diğer iki göç tipinde uzaklığın teoriye uygun biçimde negatif işaretli bulunmuş olması, yazarların farklı göç tiplerinin belirleyicilerinin de farklı olacağı iddiasını destekler görünmektedir. Değişkenlerin önem düzeyi incelendiğinde, kentleşme düzeyi, 3. grup göçmen tipi için daha önemli iken, geri dönüş göçlerinde önemsizdir. Göç stoku değişkeni ise ilk kez göç edenler için daha önemli bulunmuştur. Çıkış noktasındaki işsizlik oranına ilişkin katsayı, sadece ilk kez göç edenler için istatistiksel olarak anlamlı ve negatif işaretlidir. Dolayısıyla, çıkış noktasında işsizliğin azalması verilen göçü azaltıcı bir etkiye sahiptir.

King (1978), Meksika'nın 1970 nüfus sayımı verilerini kullanarak, cinsiyet gruplarının göç fonksiyonunu tahmin etmeyi amaçlamıştır. Çıkış ve varış noktasının ekonomik, çevresel ve demografik şartlarının açıklayıcı değişkenler olarak dahil edildiği ve EKK yöntemi ile tahmin edilen model sonuçları şu şekilde özetlenebilir. Varış noktasındaki ücret değişkenine ait katsayı, verilen göç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir etkiye sahiptir. Bu öngörülme bir sonuçtur. Çıkış ve varış noktasındaki işsizlik katsayısı, sırasıyla pozitif ve negatif işaretlidir ve her iki katsayı da istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ancak çıkış noktasındaki işsizlik katsayısı kadın göçmenler için istatistiksel olarak anlamlı değildir. King, cinsiyet grupları arasındaki bu farklılığın, kadın göçmenlerin genel göç nedenlerinin, ekonomik faktörlerden ziyade bağlı göç niteliğinde olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Göç stoku değişken katsayısı pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Fakat bu etki erkek göçmenlerde daha fazladır.

Sahota (1980)'nin, 1950 Brezilya Nüfus verileri içerisinde 15 yaş üstü yetişkin erkeklerin 19 bölge arasındaki göç hareketini incelediği çalışması, Miller (1972), sonuçları ile zıt bulguların tespit edilmiş olması bakımından önem taşımaktadır. Çalışmada göç, ücretin, eğitim düzeyinin, kentleşmenin, nüfus yoğunluğunun, gelir dağılımının, coğrafi mesafenin ve büyüme oranının bir fonksiyonu olarak düşünülmüştür. Mesafe değişkeni katsayısı, beklenen biçimde tüm bölgeler için negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Nüfus yoğunluğu ise, güçlü bir çekici faktör olarak tespit edilmiş ve hem genç hem de yaşlı göçmenler için istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Miller (1972) çalışmasında, varış noktasındaki nüfus ile göç arasında negatif yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Varış noktasındaki nüfus artışları göçü azaltacaktır. Ancak, Sahota varış noktasındaki nüfus yoğunluğunda %1'lik artışın, genç göçmen oranında %1,35, yaşlılarda ise %0,93 artışa neden olduğu tespit etmiştir. Çalışmada, kazanç faktörü ortalama ücretler ve kişi başına gelir ile ölçülmüş ve her iki değişken de hem çıkış hem de varış noktası için istatistiksel olarak anlamlı ve beklenen yönde bulunmuştur. Varış noktasındaki kazanç faktöründe %1'lik artışın, verilen göçü gençlerde %2, yaşlılarda %1 artırdığı tespit edilmiştir. Kazanç faktörü, çıkış ve varış noktası itibariyle kıyaslandığında, genç göçmenler için varış noktasındaki çekicilik, çıkış noktasındaki iticilikten daha baskın iken, yaşlılarda tam tersi bir durum tespit edilmiştir. Gelir dağılımının, ne çıkış noktası için ne de varış noktası için göçü açıklamak konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir faktör olmadığı çalışmada elde edilen diğer bir bulgudur. Endüstrileşmenin de beklenilen aksine çekici

bir etkisinin olmadığı tespit edilmiş ve bu durum kartopu etkisi ile açıklanmıştır. Eğitim değişkeni, yaş grupları, kırsal ve kentsel kesim için ayrı ayrı incelenmiş ve eğitimin, tüm gruplar için göç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve beklenen yönde bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Eğitim arttıkça, verilen göç azalmaktadır. Bu durumun, Greenwood (1969)'un da ifade ettiği gibi, eğitilmiş kişilerin çıkış noktasındaki olumsuz ekonomik koşullara rağmen, daha yüksek ücretli istihdam fırsatına sahip olmalarından kaynaklandığını belirtmiştir.

Fields (1982), bölgeler arası göç olgusunu çıkış ve varış noktaları arasındaki brüt göç akımlarını kullanarak analiz etmiştir. Göç, çıkış ve varış noktalarındaki ekonomik fırsatların (ortalama gelir, istihdam olasılığı), demografik faktörlerin ve uzaklığın bir fonksiyonu olarak düşünülmüştür. Çalışmada, 1973 Kolombiya nüfus verilerinden seçilen %4'lük bir örneklem kullanılmıştır. EKK yöntemi ile tahmin edilen regresyon denklemi sonuçlarına göre, uzaklık istatistiksel olarak anlamlı ve negatif işaretli bulunmuştur. Çıkış noktasındaki gelir ve istihdam fırsatlarının, istatistiksel olarak anlamlı ve negatif etkili oldukları, varış noktasındaki ortalama gelir değişkenine ait katsayının ise, istatistiksel olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir. Fields bu sonucu, bireylerin çıkış noktasındaki itici faktörlerin etkisi ile göç kararı verdiklerini, varış noktasının çekici faktörleri ile ilgili eksik bilgilerini ise, orada belli bir süre yaşadıkları sonra mükemmelleştirdiklerini ve bu nedenle de varış noktasının çekici faktörlerinin ilk adımda göç üzerinde etkili olmadığı biçiminde yorumlamıştır. Bu yorum Lee (1966)'e benzer bir açıklama biçimidir. Çalışmada göç eden örneklem cinsiyet temelinde eğitim gruplarına da ayrılmış ve benzer model her bir grup için tekrar sınanmıştır. Ancak uzaklık dışındaki tüm faktörler istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Sadece yüksek eğitime sahip kadınlar için beklentilere uygun ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır.

Finnie (2000) potansiyel göçmen özelliklerini belirleyebilmek amacıyla kişilerin göç eğilimi üzerine yaptığı çalışmada 1982–1995 döneminde Kanada'da eyaletler arası göç hareketleri kullanarak panel logit model analizi yapmıştır. Eyaletin yüzölçümü ile nüfus hareketliliği arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişkinin kaynağını, eyalet yüzölçümünün artmasının eyaletin genel ekonomik koşulları, çalışma hayatı fırsatları ve uzaklık faktörü ile ilişkisinden kaynaklandığını belirtmiştir. Ekonomik kriz yıllarına ait verilerden yola çıkarak, ekonomik kriz (boom) dönemlerinde verilen göçün arttığını tespit

etmiştir. Küçük kasaba ve kentlerdeki ve özellikle de kırsal alanlardaki kişilerin göç eğiliminin büyük şehirlerde yaşayanlara nazaran daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Bu sonucu, gelişmiş ekonomilerde kır – kent göçlerinin artık temel göç hareketi olma özelliğini kaybettiği biçiminde yorumlamıştır. Yaşın, göç etme potansiyeli üzerinde anlamlı ve negatif etkisi tespit edilmiştir. Potansiyel göçmenler genellikle genç kişilerdir. Ayrıca evli olmak ve çocuk sahibi olmak da göç etme eğilimini azaltan istatistiksel olarak anlamlı bireysel özelliklerdir. Kentsel işsizlik verilen göç ile pozitif ilişkili ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Regresyon tahminlerinden yola çıkarak yaptığı değerlendirmede göç kararı üzerinde etkili olan faktörleri, ilin yüz ölçümü, kültürel faktörler (özellikle dil), emek piyasalarındaki genel koşullar, çeşitli kişisel değişkenler, bireysel emek piyasası şartları olarak sıralamıştır.

Carlsen ve Johansen (2004), 1993–1998 döneminde altı ayda bir yapılan Norveç Belediye Anketi verilerini kullanarak, bölgesel emek piyasası koşullarının bölgelerarası göçe etkisini incelemişlerdir. Çalışmada kullanılan örneklem 74309 bireyi kapsamaktadır. Anketin bireylerin memnuniyet düzeylerini bir indeks ile ölçmesinden istifade ederek, göçü, memnuniyet düzeyi, emek piyasası koşulları, ücret ve bölgesel ev fiyatlarının bir fonksiyonu olarak kurgulamışlardır. Toplam 6 anket dönemi ve yaklaşık 75 bin bireyden oluşan veri seti yardımıyla sabit etkiler modeli altında panel regresyon analizi yapmışlardır. Analiz sonuçlarına göre, ortalama tatmin düzeyindeki %1’lik artış bölgenin aldığı göçü %0,49 artırmaktadır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Toplam işsizlik ile alınan göç arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ilişki tespit edilmiştir. İşsizlikteki %1’lik artış alınan göçü %1,47 azaltmaktadır. Yazarlar, işsizlik-göç ilişkisini kesin bir şekilde ortaya koymuş olmalarını modelin başarısına bağlamaktadırlar. Çünkü özellikle Avrupa ülkelerini kapsayan çalışmalar başta olmak üzere göç çalışmaları bu ilişkiyi ampirik olarak ortaya koymakta başarısız olmuşlardır. Emek piyasası koşulları ise, toplam istihdam ve istihdam fırsatları değişkenleri ile ölçülmüş ve istihdam fırsatları ile göç arasında da beklenen yönde, yani pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ancak ücretler ile alınan göç arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Modelin bu başarısızlığını reel yerine nominal ücretleri kullanmalarına bağlamışlardır. Ev fiyatları ile göç arasında ise, negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ifade etmişlerdir.

Kulu ve Billari (2004), 1995 Estonya İşgücü Anketi verilerinden 15–73 yaş aralığındaki 9608 kişiye ait verileri kullanarak, 1989’dan 1995’e kadar olan dönemi kapsayan yerleşim yeri değişikliklerini lojistik regresyon analizi ile incelemişlerdir. Modelde, yaş, cinsiyet, evlilik durumu, etnik köken, eğitim ve istihdam durumu bireysel açıklayıcı değişkenler ve dönem (sayım dönemi), işsizlik ve sektör payları çevresel açıklayıcı değişkenler olarak alınmıştır. Göç eğiliminin erkeklerde daha yüksek olduğu tespit edilmiş olmakla birlikte cinsiyet ayrımı istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. İşgücüne dahil olmayanlar ve işsizler için göç eğiliminin negatif ve yüksek olduğu tespit edilmiştir. Eğitim değişkeni, beklenen yönde ve tüm seviyelerinde istatistiksel olarak anlamlı bir açıklayıcı değişken olarak tespit edilmiştir. Eğitim arttıkça göç artmaktadır ki, bu sonuç Tuma ve Kephart (1991) ile benzerlik göstermektedir. Ancak, Wim ve Vijverberg (1993)’in eğitim değişkeni ile ilgili bulguları ile aksi yönde bir sonuca ulaşmışlardır. Yaş grupları açısından da beklenen sonuçlara ulaşılmıştır; yüksek yaş gruplarında göç eğiliminin azaldığı görülmüştür.

Borjas (2005), çalışmasında 1960–2000 dönemleri arasında her 10 yılda bir yapılan 5 nüfus sayımının verilerini kullanarak panel veri analizi yardımıyla iç göçün bölgesel emek piyasalarındaki koşullar üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmada, söz konusu nüfus sayımı verilerinden %5’lik bir örneklem içerisinde 18–64 yaş aralığındaki erkek nüfus seçilmiş ve hayat boyu göç tanımı kullanılarak, doğum yeri dışında bir yerleşim biriminde ikamet edenler göçmen olarak kabul edilmiştir. Sabit etkiler modeli çerçevesinde yapılan ekonometrik tahminler sonucu, iç göçün bölgesel işgücü piyasalarında işgücüne katılımı ve ücretleri artırdığını ve işsizliği azalttığını tespit etmiştir.

Partridge ve Rickman (2006) göçün, genel ve bölgesel emek piyasalarındaki dengesizlikleri ortadan kaldıran dengeleyici rolünü inceledikleri çalışmalarında SVAR (Yapısal Vektör Otoregresyon) modelini kullanmışlardır. Çalışmada kullanılan veri seti 900 bin ücretli ve maaşlı çalışana ait bireysel veriler ve 1969–1998 döneminde gözlenen iç göç hareketleridir. Yazarlara göre, bölgesel emek arz ve talep şokları iç göç hareketleri üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bölgesel emek arzındaki büyümeyi, yerleşik işgücü ve net göçün bir fonksiyonu olarak ele almışlardır. Yapılan analiz sonucunda, göç akımlarının yarısının asimetrik bölgesel talep şoklarından kaynaklandığını tespit etmişlerdir. Bölgesel talep şokları neticesinde 3. dönemin sonunda göçmenler tarafından

yeni iş imkanları yaratılmakta ve göç, talep şoklarına kısa dönemde cevap vermektedir. Uzun dönemde de talep şoklarının istihdamın yapısındaki değişimin en önemli kaynağı olduğu tespit edilmiştir. Ücret artışları söz konusu olduğunda ise, göç akımlarından ziyade yerel nüfusun işgücü arzı artmakta ve emek piyasalarında denge kurulmaktadır. Bu sonuçlardan yola çıkarak iç göç akımlarının (yazarların deyiimiyle işgücü akımları) önemli bir kısmı emek piyasalarında meydana gelen talep şoklarına bir cevap olarak meydana gelmektedir.

22. Diğer Çalışmalar

Yukarıda sonuçları ve iç göç teorisine katkıları itibari ile kayda değer bulunan sınırlı sayıdaki çalışma ele alınmakla birlikte, iç göç üzerine geniş bir ampirik literatür mevcuttur. Fakat öngördükleri model ve kullandıkları yöntem veya sonuçları itibari ile birbirini tekrarlayan çalışmalardan bahsetmeye gerek duyulmamıştır. Ancak, burada bahsedilemeyen bazı çalışmalar sonuçları itibari ile bir tablo biçiminde özetlenerek, Türkiye’de iç göç ve iç göçün belirleyicileri üzerine yapılmış ekonometrik çalışmalardan bahsedilecektir.

Tablo 1:
Diğer Ampirik Çalışmalar Literatürü

Yazar	Veri	Sonuç
Laber, Chase 1979	1951 ve 1961 Kanada Nüfus Sayımı verileri kullanılarak yatay kesit regresyon analizi yapmışlardır.	Verilen göçü, varış ve çıkış noktasındaki ortalama ücret farklılıklarının ve uzaklığın bir fonksiyonu olarak ele almışlardır. Ücret ile pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı, uzaklık ile negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir.
Clark, Ballard 1979	ABD, 1958–1975 dönemi, iç göç ve sektörel istihdam ve ücret verileri kullanılarak, EKK yöntemi ile verilen göç modeli tahmin edilmiştir.	Verilen göç ile istihdam fırsatları negatif, nispi ücret 6 sektörün 4 ünde negatif bulunurken işsizliğin verilen göç üzerindeki etkisi küçük ve istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.
Foot, Milne 1990	1962–1985 verilerinden yola çıkarak bölgesel göçün ekonomik faktörlerle ilişkisi korelasyon analizi ile incelenmiştir.	Bölge işsizlik oranı ve net göç negatif, bölge dışı işsizlik ise pozitif ilişkili bulunmuştur. Bölge ve bölge dışı nüfus negatif ilişkili, bölgesel ücretler pozitif ve bölge dışı ücretler negatif etkili bulunmuştur.
Sandefur, Tuma, Kephart 1991	1968–1984 dönemi 5000 Aileye ait verilerden panel veri analizi	Çalışma göçmenlerin kentsel işsizlik üzerindeki etkisini incelemiştir. Eğitimli göçmenlerin göçte artışa neden olduğu gibi ilginç bir sonuca ulaşmışlardır. Düşük ve yüksek işsizlik gruplarının her ikisinde de işsizlik artarken sadece düşük ücretli beyaz göçmenlerin kentsel işsizliği azaltıcı etkisi olduğunu belirtmişlerdir.
Wim, Vijverberg 1993	1985 Hayat Standartları Anketi, 1600 Katılımcı	Eğitim seviyesinin yükselmesi verilen göçü azalttığı, kadınlarda göç eğiliminin daha düşük olduğu ve varış noktasındaki ücretlerin göçü artırdığını tespit etmişlerdir.
Gabriel, Schmitz 1995	1979 Ulusal Genç Nüfus Anketi, 14–22 yaş arası katılımcı	Eğitim, göç kararında pozitif etkili ki, bu bulgu bir üstteki sonuç ile zıtlık göstermektedir. Çıkış noktasında kırsal nüfus yoğunluğunun fazla olması göçü artırmaktadır.
Wright, , Reibel 1997	1980 ve 1990 nüfus sayımı göç verileri karşılaştırılmıştır, ABD	Göç stoku ve kent büyüklüğü arasında önemli bir ilişki tespit edilmiştir. 1980 dönemi göçlerinin göç stoku yolu ile 1990’da alınan göçü artırması şehrin büyüklüğü ile ilişki bulunmuştur.
Carlsen, Johansen, Roed. 2003	1992–1998 yılları arasında 90 idari birime ait Norveç verileri kullanılarak panel regresyon analizi yapılmıştır.	Alınan göç oranı ile logaritmik ücretler arasında pozitif ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan, istihdam fırsatları pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

23. Türkiye’de İç Göç ve Belirleyicileri Üzerine Literatür

Munro (1974) çalışmasında temel amacını, Türkiye’de iç göçü bölgesel veriler altında itici güçler teorisi çerçevesinde modellemek olarak belirtmiştir. Çalışmada, 1965 nüfus sayımı verilerini il bazında inceleyerek, doğum yeri hakkındaki sorulara verilen cevaplardan yola çıkarak iç göç rakamlarını türetmiştir. Bilindiği gibi 1965 sayımında iç göçün doğrudan tespitine olanak tanıyan istatistikler mevcut değildir. Bir ildeki, doğum yeri başka olan nüfusun oranını yani alınan göçü tayin etmek için kentsel nüfusu 25 binden büyük illerin yüzdesi, ilde 6 yıl veya daha uzun süredir yaşayan nüfus, ildeki tarım dışı sektörde yaratılan katma değer, ildeki endüstriyel tarım alanları, il alanının yarıçapı, bölge kuklalarını modele dahil etmiştir. Tarım dışı sektörlerde yaratılan katma değerdeki artış ile ilin yerli nüfus oranı arasında negatif bir ilişki tespit etmiştir. Endüstriyel tarım ürünleri alanlarındaki artış ve ilin yüzölçümündeki artışın ilin aldığı göçü artırdığını belirtmiştir.

Yener (1977), 1965–70 dönemindeki illerarası göçleri, sayısal ve nitelik yönünden incelemiştir. Çalışmada (1) Göç olgusunun Türkiye’de sosyal ve ekonomik gelişme ile birlikte ne tür bir sürece sahip olduğunu, (2) Göç eden kişilerin niteliklerinin belirlenmesiyle yapısal değişim içinde göçlerin rolünü, (3) Göçün ülke çapında yerleşme düzeninde oynadığı rolü, (4) Göç talebinin sosyal sistemde ne şekilde yaratıldığını, (5) Ne tip yerleşme yerlerinin ne tür göçe sahip olduğunu irdeleyerek ortaya koymak ve (6) Gelecekle ilgili yerleşme ve göç politikalarının oluşmasına yardımcı olmak amaç edinilmiştir. Söz konusu dönemde göç eden nüfus 3 milyon’dur. Bu sayı 1970 yılında 5 yaşın üstündeki nüfusa oranladığımızda Türkiye’de her bin kişiden 107’sinin 5 yıllık dönemde yer değiştirdiğini ortaya koymaktadır. İllerin göç alma ve verme kapasitelerini gösteren net göç oranlarına dayanılarak yapılan çözümler sonucu göç dokusunun, sosyo-ekonomik gelişmeye uyumlu bir yapı gösterdiğini tespit etmiştir. Üç büyük kentin bulunduğu iller nüfus hareketinin %45’ine sahiptir. Varış noktası nüfusuyla yapılan karşılaştırma sonucu göç edenlerin iş bulmak konusunda güçlük çekmediği tespit edilmiştir.

Doh’un 1984 tarihli çalışmasında, 1970–75 yılları arasındaki verileri kullanılarak net göç rakamlarını elde etmiş ve net göç ile mesafe, istihdam yapısı, kırsal çalışma koşulları ve sosyo-ekonomik faktörler arasındaki ilişkiyi korelasyon analizi yardımıyla

incelenmiştir. Yapılan analizde iller arası göç dikkate alınmış ve Ankara, İzmir ve İstanbul için ise ayrıca değerlendirmeler yapılmıştır. İstanbul, İzmir ve Ankara'ya yapılan göç ile mesafe arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiş ve tüm iller için negatif ilişki tespit edilmiştir ancak İstanbul için bu korelasyon ilişkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. İstihdamın yapısı sektörel istihdamın büyüme yapısını kullanılarak ölçülmüş ve istihdam yapısı ile göç arasındaki ilişki yine korelasyon analizi ile incelenmiştir. Analiz iki aşamadan oluşmaktadır, öncelikle 67 ilin tamamı analize dahil edilmiş ardından yukarıda bahsedilen 3 büyük kent analiz dışı tutularak 64 il için tekrar yapılmıştır. Sonuçta, her iki aşamada da tarımsal ve tarım dışı istihdamdaki (modern sektör olarak tanımlanmıştır) büyüme ile illerin aldığı göç arasında pozitif bir korelasyon ilişkisinin mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Endüstri ve hizmetler sektöründe 10'dan fazla işçi çalıştıran işyeri sayısı ile alınan göç arasında da her iki aşamada da pozitif bir korelasyon ilişkisi tespit edilmiştir. Kentsel ücretleri, Greenwood (1971) tanımına uygun biçimde imalat sanayinde sektöründe çalışan başına ücret, maaş ödemeleri olarak almış ve istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki bulmuştur. Ancak katsayının küçük olmasını (0,195) kentsel gelir ve parasal olmayan kırsal gelir arasındaki farkın belirlenmesinde kentsel asgari ücretin ve sübvansiyonların etkisinin oldukça düşük olmasına bağlamaktadır. Ayrıca, Todaro tipi bir model ile regresyon analizi yapılmıştır. 12 sosyo-ekonomik değişkenin net göç ile ilişkisi 11 farklı model kullanılarak incelenmiştir. Tarım sektöründe kişi başına üretim değerinin artmasının ve aile içi ücretsiz tarım işçiliğindeki artışın net göçü azalttığı tespit edilmiştir. Uzaklık dışındaki diğer değişkenler için anlamlı sonuçlar elde edilememiştir.

Cerit (1986), iller arasındaki göç hareketlerini 1950–1980 dönemi için incelediği çalışmasında, yaşam boyu göç verilerini kullanarak her bir il için homojenlikten uzaklaşma oranlarını hesaplamıştır. Homojenlikten ayrılma ölçüsü, bir ilin sayım günü “de facto” nüfusu içerisinde yer alan ancak o ilde doğmamış olanların il nüfusuna oranlanması ile hesaplanan bir göstergedir. Çalışma sonucunda, homojenlikten ayrılma ölçütü 1980 yılın verilerine göre, İstanbul için %61, Kocaeli için %43, İzmir için %42 ve Ankara için %40 olarak hesaplanmıştır. Yani, 1980 nüfus sayımına göre İstanbul'un de facto nüfusunun %61'i İstanbul dışında doğanlardan oluşmaktadır. Homojenlik ölçütü en az olan iller ise, Ordu %3,07, Çorum %3,3 ve Adıyaman %3,62 olarak hesaplanmıştır. Kamu hizmetinde çalışan görevlilerin önemli bir kısmının tayin ve atama yoluyla yer değiştirdiği

düşünüldüğünde bir ilin nüfusu içerisinde önemli bir kısmının tayin ve atama sonucu o ile yerleşmiş olan kamu görevlileri olduğu kesindir. Bu durumda, homojenlik ölçütü düşük illerin çoğunun hemen hemen hiç göç almadıkları daha doğrusu aldıkları göçün büyük ihtimalle geri dönüş göçleri niteliğinde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Cerit'in dikkate değer bir diğer tespiti de iç göçün 1950 dönemindeki genel karakteristiği ile ilgilidir. Yazar, 1950 dönemine kadar Türkiye'de en önemli göç çekim merkezlerinin Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, 1950 yılına kadar en çok iç göç veren il ise, %24,18 ile Rize'dir. Rize'yi, %17 ile Erzincan ve Trabzon takip etmektedir.

Çelebioğlu (1998) çalışmasında, yalnızca sayımların yapıldığı yılları kapsayan süre için yapılan iç göç incelemeleri yerine daha sonraki yıllara yönelik olarak göç olgusunu incelemeyi ve bunun için olayı stokastik bir ortam içinde ele almayı uygun gördüğünü belirtmiştir. Göç olgusunun, süreç olarak yılın tümüne yayılmış olması sebebiyle daha anlamlı olması, göç olayına ilişkin istatistiklerin daha kolay hesaplanabilmesi ve göç olayında ileriye yönelik tahminler için gözlem yıllarının daha geniş bir zamana yayılmasına gerek olmaması nedenlerinden de sürekli parametrelili Markov zincirlerini göç olayını incelemede en elverişli model olarak görmüştür. Yapılan analiz sonucunda, göç olayını etkileyen sosyo-ekonomik şartlar aynı kaldığı sürece 3. bölge olarak ele alınan Marmara-Ege bölgesiyle, 4. Bölge olarak ele alınan Akdeniz bölgesinde erkek nüfusun artacağı, buna karşılık sırasıyla 1,2 ve 5. bölge olarak alınan Orta Anadolu, Karadeniz ve Doğu-Güneydoğu Anadolu bölgelerinde söz konusu nüfusun azalacağı tespit etmiştir. 1940–1980 yılları arasında hayat boyu göç edenlerin oranı %10,6 olarak belirlenmiştir. Göç edenlerin göç ettikleri bölgelere ilk geçiş zamanlarına ilişkin olasılık yoğunluk fonksiyonların ve ortalamaları bulunmuştur. Bu bakımdan ortalama en kısa zamanın Karadeniz Bölgesinden Akdeniz Bölgesine ilk geçişte ortaya çıkacağı tahmin edilmiştir. Öte yandan Marmara-Ege ve Akdeniz Bölgelerine ilk geri dönüş zamanının tüm bölgelerarası ilk geçiş zamanlarından daha uzun olacağı tahmin edilirken, Orta, Doğu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz Bölgelerine geri dönüşün ise mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

Yamak ve Yamak (1999) çalışmalarında, 1980–1990 döneminde il düzeyindeki göç verileri ile kişi başına düşen gelir arasındaki ilişkileri incelemiştirlerdir. Bölgesel gelir

dengelesizliğinin illerarasında meydana gelen göç akımları üzerinde muhtemel etkisinin daha büyük olacağı düşüncesinden hareketle, illere göre kişi başına gelirin ülke ortalamasından farkı alınarak modele dahil edilmiştir. Sonuçta, herhangi bir ilin kişi başına düşen geliri, ülke ortalamasından uzaklaştıkça o ilin net göç oranının büyüdüğünü tespit etmişlerdir. Bölgesel gelirin ülke ortalamasından farkının, iç göç oranında ki değişimin %63'ünü açıklayabildiğini ortaya koymuşlardır. Benzer bir analizi ise verilen ve alınan göçü bağımlı değişken olarak yapmışlardır ve göç veren illerde gelir dengelesizliğinin beklenenin aksine göç üzerinde düşük bir etkisi (%7) olduğunu, göç alan iller için ise istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Pazarlıoğlu (2001) çalışmasında 1980–1990 döneminde nüfus sayımının illerle ait verilerini kullanarak panel veri analizi yoluyla bir göç modeli oluşturmaya amaçlamıştır. 3 nüfus sayımı dönemini kapsayan verileri kullanarak net göçü, kentsel gelişimin (kişi başına elektrik tüketimi), kişi başına GSYİH, ilde diplomalı kişi sayısı yardımıyla hesapladıkları eğitim indeksi, işsizlik oranı, tarımsal işgücü oranı ve sağlık indeksinin (illerin sağlık personeli sayısı) bir fonksiyonu olarak düşünmüştür. Tahmin sonuçlarına göre, işsizlik oranı ile net göç arasında negatif bir ilişki bulunmuştur ve bu ilişki istatistiksel olarak da anlamlıdır. Sağlık indeksi de net göç üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Gelir değişkeni pozitif işaretili fakat istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Oğuzhan (2003), yapmış olduğu çalışmada, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünün (HÜNEE) 1998 Nüfus ve Sağlık Araştırması verilerini kullanarak, göç eden nüfusun sosyo-ekonomik ve beşeri özelliklerinin göç kararına etkisini iki durumlu lojit model ile araştırmıştır. Yapılan analiz neticesinde eğitim durumu yüksek kişilerin göç eğiliminin düşük olduğu tespit edilmiştir. Yaş gruplarına göre yapılan analizde göç eğilimli nüfusun çalışabilir çağdaki nüfus olduğu tespit edilmiştir.

Gür ve Ural (2004), 2000 Genel Nüfus Sayımı verilerinden yola çıkarak, Türkiye'de 1990–2000 döneminde kentlere olan göç akımının belirleyicilerini tespit etmeye çalışmışlardır. 73 ile ait ekonomik ve sosyal göstergelerden faydalanarak, illerin göç almasında ve vermesinde etkili olan itici ve çekici faktörleri regresyon analizi yardımıyla tahmin etmişlerdir. Çalışma sonucunda, ortalama gelir düzeyi, işsizlik oranı, sanayileşme düzeyi, sağlık ve eğitim hizmetleri kalitesi ile beklenen yönde ve derecede ilişkili

olduğunu tespit etmişlerdir. Bu faktörlerin yaşanan göç hareketini büyük ölçüde açıkladıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Çelik (2006) iç göçü itici güçler yaklaşımı çerçevesinde incelediği çalışmasında göçü, gelir, istihdam, sanayileşme, eğitim hizmetleri ve sağlık hizmetlerinin bir fonksiyonu olarak ele almıştır. 2000 Genel Nüfus Sayımı verilerini kullandığı çalışmasında elde ettiği regresyon tahminlerine göre, kişi başına gelir (\$) göç üzerinde etkili değildir. İldeki işsizliğin istihdama oranı biçiminde ifade edilen işsizlik değişkeni negatif etkili fakat istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Kişi başına elektrik tüketimi ile ifade edilen sanayileşme değişkeni pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı, uzman hekim sayısının pratisyen hekim sayısına oranı şeklinde ifade edilen sağlık hizmetlerinin kalitesi değişkeni pozitif ve anlamlı, öğretmen sayısının öğrenci sayısına oranı biçiminde ifade edilen eğitim değişkeni ise anlamsızdır. Çelik, ulaştığı sonuçlardan yola çıkarak 1990–2000 döneminde yaşanan iç göç hareketlerinin ekonomik nitelikli olmadığını iddia etmiştir. Ancak çalışma genel hatları ile değerlendirildiğinde, açıklayıcı değişken seçiminin hangi kriterlere göre yapıldığı belirtilmemiştir. Kısaca Çelik, sağlık hizmetlerinin göçe etkisinin sadece ildeki uzan ve pratisyen hekim sayısı ile ölçebileceğinin veya sanayileşmenin göstergesi olarak neden sadece elektrik tüketiminin alındığı konusunda yeterli açıklama yapmamıştır. Bu sebeple elde edilen regresyon bulgularının Türkiye’de yaşanan iç göç hareketinin dinamiklerini ortaya koymak konusunda yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Ayrıca çalışma itici ve çekici güçler yaklaşımı çerçevesinde ele alınmakla birlikte, göç stoku ve uzaklık değişkenlerinin modele dahil edilmemiş olması da diğer bir önemli eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Türkiye’de iç göç konusunda yapılmış diğer araştırmalar, Tankut ve Saatçioğlu (1973) Markov yöntemini göç tahmininde kullandıkları çalışmaları, Tekçe (1975)’nin 1955–60 ve 1960–65 dönemlerine ilişkin iç göç tahmin çalışması sayılabilir. Ancak, mevcut literatür incelendiğinde, iç göçü ilgi alanı edinmiş sayısız çalışma olmakla birlikte, Türkiye’de iç göçün belirleyicileri üzerine ekonometrik çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu nedenle Türkiye’de iç göçü araştırma konusu edinmiş çalışmalar ilişkin literatür yukarıda bahsedilen birkaç çalışma ile sınırlı bırakılmıştır. Zaten çalışma konusunun seçilmesinde bu eksiklik önemli rol oynamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DE NÜFUSUN YAPISI VE İÇ GÖÇ

Elde güvenilir bilgiler olmamasına rağmen Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılında Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak 12 ile 13 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. 1927 sayımında, toplam nüfus 13,6 milyondur ve kentli nüfus oranı %16,4'tür. 1935 yılından itibaren, özellikle ölüm oranının düşmesi nedeniyle toplam nüfus sürekli bir artış göstermiştir. Artış hızında 1960 yılından itibaren görülen hafif düşüş çoğunlukla Türk işçi ve ailelerinin Batı Avrupa'ya gidişinden kaynaklanmaktadır (TEKÇE, ty, s.3).

Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan ülke iç göçler hala devam etmektedir. Başlangıçta kırdan kente olan göç, günümüzde kentten kente göç niteliğini almıştır. Bununla birlikte son yıllarda kentten kıra göç eğiliminin de arttığı gözlenmektedir. Türkiye'de doğurganlık ve ölümlülük hızı 1960'lı yıllarda azalmaya başlamış, 1980'li yıllardan sonra bu azalış hızla devam etmiştir. Buna karşın, 1950'li yıllarda başlayan göç etme eğilimi zamanla artmıştır. Günümüzde hem iller, hem de kent-kır arasında gerçekleşen göç hareketleri, nüfus yapımızdaki değişimin en önemli nedeni olmuş ve nüfus artış veya azalışının başlıca kaynağını oluşturmuştur (CERİTLİ ve diğerleri, 2005 s.19). Munro (1974), Türkiye'de iç göçü 1965'li yıllar için iki temel nedene bağlamaktadır. Bunlar; tarımsal istihdamdan tarım dışı sektörlere olan emek arzı ve kentleşmedir.

Türkiye'de nüfus sayımları "de facto" esasına göre yapılmakta, yani bireyler sayım günü buldukları ilin nüfusu olarak kabul edilmektedir. Göçün incelenmesinde "de facto" nüfusun yerine "de jure" nüfusun kullanılması daha sağlıklı verilerin elde edilmesine olanak tanıyacaktır. Fakat mevcut göç verileri daimi ikametgaha göre düzenlenmiştir. Bu nedenle sayım günü doğmuş olduğu ilde bulunmayan nüfusu göç etmiş, sayım günü doğduğu ilde bulunan nüfusu da göç etmemiş kabul edilmektedir. Bu durumda, Türkiye'deki nüfus hareketlerinin tam olarak ortaya koyulamayacağı açıktır. Fakat Türkiye'de 1950'den günümüze, illere göre göçle ilgili bilgilerin alınabildiği tek kaynak

nüfus sayımları olduğundan, iç göçün incelenmesinde sayımlardan elde edilen kullanılması zorunluluğu doğmaktadır (CERİT, 1986, s.82).

Türkiye nüfusunun tarihsel süreçte genel değişiminin ve 2000 yılı nüfus sayımı verileri ışığında iç göçün nitel ve nicel yapısının ele alınacağı bu bölümde, öncelikle Türkiye'deki nüfus hareketlerinin tarihsel gelişimi ele alınacaktır.

30. Tarihsel Süreçte Türkiye Nüfusu

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ve cumhuriyetin ilk yıllarındaki savaşlar ve ardından yapılan nüfus mübadelesi anlaşmaları ile Türkiye nüfusunda daha yüzyılın ilk çeyreğinde önemli değişimler yaşanmıştır. O dönemler de başlayan nüfus hareketleri 1950'li yıllarda ortaya çıkan ve giderek yaygınlaşan kır-kent göçü ile daha da artmıştır.

Türkiye'de, eskiye ait iç göç akımlarını belirten güvenilir istatistikler mevcut değildir. Cumhuriyetin kuruluşuna kadar nüfus sayımları da yapılmamıştır. Bu sebeple, Türkiye'de nüfus yapısına ve göçlere ilişkin yapılacak değerlendirmeler, resmi istatistiklerin mevcut olduğu daha doğrusu nüfus sayımlarının yapılmaya başlandığı 1927 yılı ile başlamaktadır. Bununla beraber, Türkiye'de iç göçlerin 19. yy. başından ve hatta daha eski zamanlardan beri devam ettiği kabul edilse bile, bunun kırdan kente göç niteliğinde olamayacağı kesindir (ÇALGÜNER, 1959, s.28).

İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılından günümüze, sayım yapılan yıllardaki fiili nüfus ve yıl ortası nüfus tahminleri aşağıdaki tabloda görülmektedir (Tablo 2). 1927 yılından günümüze yaklaşık olarak 5 kat artan ülke nüfusu Türkiye İstatistik Kurumu'nun tahminlerine göre 2007 yılında yaklaşık olarak 74 milyon kişiye ulaşmıştır

Tablo 2:
Nüfus, Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Yıl Ortası Nüfus Tahminleri

Yıl	Nüfus	Yıl Ortası Nüfus Tahmini	Yıl	Nüfus	Yıl Ortası Nüfus Tahmini
1927(1)	13648	13554	1964		30391
1928		13843	1965 (1)	31391	31149
1929		14138	1966		31936
1930		14440	1967		32750
1931		14748	1968		33586
1932		15062	1969		34443
1933		15383	1970 (1)	35605	35321
1934		15711	1971		36215
1935(1)	16158	16046	1972		37133
1936		16352	1973		38073
1937		16637	1974		39037
1938		16926	1975 (1)	40348	40026
1939		17429	1976		40916
1940 (1)	17821	17728	1977		41769
1941		17952	1978		42641
1942		18143	1979		43531
1943		18337	1980 (1)	44737	44439
1944		18532	1981		45540
1945 (1)	18790	18729	1982		46688
1946		19074	1983		47864
1947		19493	1984		49070
1948		19922	1985 (1)	50664	50307
1949		20359	1986		51433
1950 (1)	20947	20807	1987		52561
1951		21351	1988		53715
1952		21952	1989		54894
1953		22569	1990 (1)	56473	56098
1954		23204	1991		57193
1955 (1)	24065	23857	1992		58248
1956		24540	1993		59323
1957		25250	1994		60417
1958		25981	1995		61532
1959		26733	1996		62667
1960 (1)	27755	27506	1997		63823
1961		28227	1998		65001
1962		28931	1999		66200
1963		29652	2000	67804	67421

(1) Sayım yılları

(2) Hatay ili, 23 Haziran 1939 yılında ülke sınırlarına dahil edilmiştir. Bu nedenle; 1936,1937,1938 yıllarının yıl ortası nüfus tahminleri, Hatay ilinin nüfusu toplama dahil edilmeden hesaplanmıştır.

(3) Yıllık nüfus artış hızı ve 1939, 1940 yıllarının yıl ortası nüfus tahminleri, Hatay ilinin nüfusu toplama dahil edilerek hesap edilmiştir.

Kaynak: TÜİK Nüfus İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr>

TÜİK tarafından yapılan nüfus projeksiyonuna bakıldığında, hızlı nüfus artışının daha uzun bir süre devam edeceği görülmektedir. Bu hızlı nüfus artışı da doğaldır ki beraberinde hareketli bir nüfus meydana getirecektir. Önümüzdeki 40 yıl boyunca hızlı bir şekilde artan ülke nüfusunun 100 milyona yaklaşacağı aşağıdaki tablodan görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3:
2000–2050 Nüfus Projeksiyonları (Nüfus Artış Hızı - Yıl Ortası Nüfus)

Yıllar	Nüfus artış hızı (%)	Yıl ortası nüfus ('000)	Yıllar	Nüfus artış hızı (%)	Yıl ortası nüfus ('000)
2000	14,1	67420	2014	9,8	79746
2001	13,8	68365	2015	9,6	80524
2002	13,5	69302	2016	9,5	81304
2003	13,2	70231	2017	9,3	82072
2004	12,9	71152	2018	9,0	82828
2005	12,6	72065	2019	8,8	83571
2006	12,4	72974	2020	8,6	84301
2007	12,1	73875	2025	7,4	87756
2008	11,8	74766	2030	6,1	90806
2009	11,5	75643	2035	4,6	93284
2010	11,1	76505	2040	3,0	95060
2011	10,7	77340	2045	1,5	96102
2012	10,3	78156	2050	0,3	96498
2013	10,1	78957			

Not: Yıl ortası nüfus projeksiyonları

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Türkiye’de, Cumhuriyetten bu güne nüfusun yerleşim birimleri ve cinsiyete göre dağılımı ise, Tablo 4’te görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaklaşık 13 milyon civarı olan nüfusumuzun 3/4’ü (%75,78) kırsal alanlarda yaşamakta olduğu ve kırsal alanlarda kadın nüfusun, kentsel alanlarda ise erkek nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir. Araştırmacıların da belirttiği gibi, cumhuriyetin ilk yıllarındaki, kır kent nüfus dağılımının 1950’li yıllara kadar ilk baştaki dengesini koruduğu görülmektedir. Ancak özellikle 1960’ların başından itibaren bu dengenin kentler lehine değişmiş olması, Türkiye’de kır-kent sürecinin 1950’lerin sonuna doğru başladığı ve giderek hızlanarak 1985’te kır kent nüfus dağılımını eşitleyecek seviyeye geldiği görülmektedir. Tabloda aksi görülmekle birlikte, Türkiye’de kır-kent göç sürecinin 1990’ların başında önemini kaybettiğini ve 1980’lerin başından itibaren hız kazanan kentten kente sürecinin iç göçün

ana karakteristiğini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Tabloda bunun aksi bir durum gözlenmesi ve son sayım dönemi de dahil olmak üzere kırsal nüfus oranının giderek azalması, kır-kent göçünden değil, kentsel alanlardaki nüfus artışının kırsal alanlardan daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4:
Kent ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı (%)

Sayım Yılı	Kent			Köy		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1927	24,22	26,06	22,52	75,78	73,94	77,48
1935	23,53	24,82	22,29	76,47	75,18	77,71
1940	24,39	26,21	22,57	75,61	73,79	77,43
1945	24,94	26,50	23,37	75,06	73,50	76,63
1950 (1)	25,04	26,65	23,39	74,96	73,35	76,61
1955	28,79	30,60	26,91	71,21	69,40	73,09
1960	31,92	33,69	30,08	68,08	66,31	69,92
1965	34,42	36,16	32,62	65,58	63,84	67,38
1970	38,45	40,61	36,24	61,55	59,39	63,76
1975	41,81	43,41	40,12	58,19	56,59	59,88
1980	43,91	45,26	42,52	56,09	54,74	57,48
1985	53,03	54,58	51,44	46,97	45,42	48,56
1990	59,01	60,29	57,70	40,99	39,71	42,30
2000	64,90	65,30	64,50	35,10	34,70	35,50

(1) Cinsiyete göre nüfus 1945 ve 1955 yılı cinsiyet oranlarından tahmin edilmiştir.

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

31. Türkiye’de İç Göç

Göç, Cumhuriyetin kuruluşundan önce ve sonra Türkiye’nin devamlı olarak gündeminde yer almaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü ile birlikte kaybedilen topraklardan anayurda göç hareketleri olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da bu hareketler devam etmiştir. Ancak iç göç olgusu, dünyada 1950’li yıllardan başlayarak Türkiye’de de 1960’lı yıllardan itibaren ağırlıklı olarak çalışılmaya başlanmıştır. Bu ne iç göç olgusunun daha eski bir tarihi olmadığı ne de sosyal bilimcilerin bu olguya yeteri kadar ilgi göstermedikleri anlamına gelmektedir. Bunun anlamı, göçle ilgili çalışmaların, göçün, ülkelerin nüfus hareketleri içerisinde dikkati çeker bir konuma gelmesiyle hız kazanmış olmasıdır (ÖZCAN, 1997, s.78). Bu sebeple, Türkiye’de iç göç hareketlerinin

1960 öncesindeki yönü, kompozisyonu ve hacmi ile ilgili tespitlerde bulunmak mümkün değildir.

1950’de başlayan kalkınma hareketleri ile birlikte daha belirgin hale gelen bölgesel farklılıklar, hızlı nüfus artışı ve tarımda mekanizasyon, iller arası göçün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geri kalmış bölgelerden gelişmekte olan ve gelişmiş bölgelere nüfus hareketi başlamıştır. Böylece Türkiye iç göç kavramıyla tanışmıştır.

Başlangıçta, kırdan kente göç niteliğinde olan ve kentleşme kavramı çerçevesinde ele alınan bu nüfus hareketleri 1980’lerin başından itibaren küçük kentlerden büyük kentlere bir hareket haline gelmiştir. Türkiye’deki nüfus hareketlerinin genel doğrultusu doğudan batıya doğrudur ve genelde üç büyük kent olan İstanbul, Ankara ve İzmir’e yoğunlaşmaktadır. Yerleşim birimleri arasındaki göç hareketlerini gösteren Tablo 5 incelendiğinde en yoğun nüfus hareketliliğinin kentten kente göç niteliğinde olduğu görülmektedir. İç göçe ilişkin resmi istatistiklerin 1980 nüfus sayımı ile başlamış olması, önceki yıllara ait güvenilir istatistiklerin elde edilmesini mümkün kılmamaktadır.

1950–1960 döneminde yaklaşık 3 milyon, 1960–1970 arasında ise beş milyondan fazla insanın kırsal alanlardan kentsel alanlara göç ettiği tahmin edilmektedir. Bu rakamın 1975–80 döneminde 610 bine düşmüş olması iç göçün genel hareketinin bu dönemden itibaren kırkanta kente değil küçük kentlerden büyük kentlere bir nitelik kazandığını göstermektedir. Yine aynı tablo incelendiğinde, kentten köye göçlerin son dönemde %12,60’dan %20,06’ya yükselmiş olması da geri dönüş göçlerinin arttığını göstermektedir. 1975–2000 yılları arasındaki 25 yıllık zaman dilimi dikkate alındığında, 1980–1985 döneminde göç eden nüfus oranının, diğer dönemlere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Göç eden nüfusun büyüklüğü son 25 yılda yaklaşık olarak iki kat artış göstermiştir (İÇDUYGU ve diğerleri, 1997, s.220).

Nüfusun, yerleşim yerlerine göre dağılımına ilişkin (Tablo 4) yapmış olduğumuz tespit Tablo 5’de de açık biçimde görülmektedir. 1970’lerin başından itibaren, Türkiye’de görülen iç göç hareketlerinin yaklaşık yarısının (%48) kentten kente göçlerden kaynaklandığı ve kırdan kent göçün nüfus hareketleri içerisindeki payının %17’lere gerilediği görülmektedir.

Tablo 5:
Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus

Yerleşim yeri	1975–1980	1980–1985	1985–1990	1995–2000
Kentten kente	1752817	2146110	3359357	3867979
%	48,90	56,18	62,18	57,80
Köyden kente	610067	860438	969871	1168285
%	17,02	22,53	17,95	17,46
Kentten köye	692828	490653	680527	1342518
%	19,33	12,84	12,60	20,06
Köyden köye	528709	322709	392935	313481
%	14,75	8,45	7,27	4,68

Kaynak: DEMİRCİ ve SUNAR, 1997, s.138.

Ülke nüfusundaki hareketliliğin diğer bir göstergesi de hayat boyu göçler yöntemi ile yer değiştirmiş nüfusun tespit edilmesidir. 2000 yılı nüfus sayımı verilerine göre, Türkiye’de bu yönteme göre iç göç oranı %27,31’dir. Yani, ülke nüfusunun %27’si doğduğu idari birim dışında yaşamaktadır. Göç hakkında sağlıklı bir bilgi vermemekle birlikte, hayat boyu göç istatistiklerinin, nüfus sayımlarında sağlıklı göç istatistiklerinin tutulmaya başlandığı 1980 sayımına kadar, araştırmacılar için en önemli iç göç tahmin yöntemi olduğunu söylemek gerekmektedir. Çelebioğlu (1998) çalışmasında, 1940–1980 döneminde hayat boyu göç yöntemine göre iç göçü %10,6 olarak hesaplamıştır. Tablo incelendiğinde, Türkiye’de 1980 sonrası dönemde, öncesindeki 40 yıldan daha fazla iç göç hareketi gerçekleştiği görülmektedir.

Nüfus sayımlarının çoğunda, ömür boyu göçleri saptayan tablolar verilmektedir. Bu tablolarda kendisini doğduğundan farklı bir idari birim içinde beyan eden her kişi göç etmiş olarak kabul edilmektedir. Yer değişikliğinin ne zaman olduğu belirtilmediği gibi kişinin doğumu ile son sayım arasındaki olası yer değişiklikleri de bu yöntemde dikkate alınmamaktadır. Ayrıca, diğer metotlarda olduğu gibi, iki sayım arasındaki dönemde ölenler de analize katılmamaktadır. İdari birimlerin adlarının veya sınırlarının değişmesi ile ayrıca bir de referans sorunu ortaya çıkmaktadır. Son olarak belirtilebilecek bir nokta da kendilerini doğdukları yerde yaşıyor olarak gösterenlerin de yaşamları sırasında büyük bir olasılıkla yer değiştirmiş olabilecekleridir (TEKELİ ve ERDER, 1978a, s.67).

Tablo 6:
Doğum Yeri Bilgisine Göre Nüfusun Yapısı (2000)

	ERKEK	%	KADIN	%	TOPLAM	%
Sayıldığı ilde doğanlar	23953956	69,74	24054201	71,90	48008157	70,80
Başka ilde doğanlar	9778473	28,47	8739437	26,12	18517910	27,31
Yurt dışında doğanlar	605412	1,76	655118	1,96	1260530	1,86
Bilinmeyen	8894	0,03	8436	0,03	17330	0,03
Toplam	34346735		33457192		67803927	

Kaynak: TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2976, Ankara, 2005. (Yayımından derlenmiştir)

2000 Genel Nüfus Sayımı verilerinden yola çıkarak göçmenlerin ve göçün ayrıntılı bir incelemesine geçmeden önce tarihsel süreçte Türkiye’de yaşanan iç göç hareketlerinin genel yapısı hakkında kısa bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Türkiye’deki göç hareketi özetle aşağıdaki gibidir.

1935 nüfus sayımına göre 1,1 milyon civarında olan göç eden nüfusumuza sonraki yıllarda önemli katılımlar olmuştur. Nitekim göçe katılan nüfus, 1940–1945 yılları arasında 1,3 milyon, 1950–55 yılları arasında 2,5 milyon (toplam nüfustaki payı %10,4), 1955–60 yılları arasında 3,1 milyona (toplam nüfus içerisindeki payı %11) çıkmıştır.

1960–65 yılları arasında göç eden nüfus, oransal olarak en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde, 4 milyona yakın kişi (toplam nüfustaki payı %16,1) göç etmiştir. 1970’den sonra ise, iç göç artışında nispi bir azalma görülmüştür. 1975–80 döneminde 2,7 milyon kişi göç etmiştir. Toplam nüfustaki pay ise %7,1’e gerilemiştir. 1980–85 döneminde 2,8 milyon kişi göç ederken, iç göçün toplam nüfustaki payı %6,5’e düşmüştür. Son olarak 1985–90 dönemini dikkate aldığımızda ise, göç eden kişi sayısının tekrar yükseldiğini görmekteyiz. Bu dönemde 4,1 milyon kişi göç etmiş ve iç göçün toplam nüfustaki payı %8,1’e çıkmıştır. İç göç hareketleri incelendiğinde, 1960–75 dönemine kıyasla nispi olarak bir azalma söz konusu olmakla birlikte, Türkiye’de iç göç hareketleri nüfusumuzun yeniden dağılımı üzerinde en önemli faktör olarak varlığını korumaktadır. Bu nedenle, her ne kadar nispi olarak azalmış olsa da sonuçları itibarıyla iç göçler hem sosyal hem de ekonomik açıdan önemini muhafaza etmektedir.

Türkiye’de iç göç hareketlerinin başlamasına etki eden temel faktörleri; nüfus artışı, tarım tekniklerinin gelişmesi, parçalanmış tarımsal alanlar, arazi kamulaştırma çalışmaları, kalkınma projeleri, imalat sektörünün gelişmesi, ulaştırmanın gelişmesi ve bazı coğrafi bölgelerdeki güvenlik sorunları olarak sıralayabiliriz.

32. 2000 Genel Nüfus Sayımı Verileri ve Türkiye’de İç Göç

1990–2000 döneminde yaklaşık 6,5 milyon kişi yerleşim yerleri (il, ilçe, bucak ve köy) arasında göç etmiştir. Bu rakamın yaklaşık 4,8 milyonunu iller arası göç eden nüfus oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, 1995–2000 döneminde her yüz kişiden 11’i aynı idari birimin farklı yerleşimleri arasında, 8’i ise iller arasında göç etmiştir.

1990–2000 döneminde yerleşim yerleri arasında göç eden nüfusun çoğunluğu kentten kente göç etmiştir. Kentten kente göç eden nüfus, bir önceki döneme göre yaklaşık 500 bin kişi artmıştır. Bu dönemde yerleşim yerlerine göre göç hareketlerinde en önemli değişim, kentten köye olan göçlerde meydana gelmiştir. Kentten köye göç eden nüfusun büyüklüğü, 1990–2000 döneminde bir önceki döneme göre yaklaşık iki kat artış göstermiş ve 681 bin kişiden, 1,3 milyon kişiye yükselmiştir.

Tablo 7:

Net Göç Oranına Göre En Çok Göç Alan İller (2000)

İLLER	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç %o
TEKİRDAĞ	88618	37283	51335	96,81
MUĞLA	80782	37861	42921	70,20
ANTALYA	171982	81525	90457	64,31
BİLECİK	24586	14481	10105	57,91
İSTANBUL	920955	513507	407448	46,09
BURSA	180171	94846	85325	45,12
İZMİR	306387	186012	120375	39,88
ISPARTA	45579	31710	13869	30,72
ÇANAKKALE	42818	31327	11491	27,39
ANKARA	377108	286224	90884	25,59

Kaynak: TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2976, Ankara, 2005. (Yayınından derlenmiştir)

1990–2000 döneminde illerin göç durumlarına baktığımızda ise, en çok göç alan ilin yaklaşık olarak 1 milyon kişi ile İstanbul olduğu görülmektedir. Tablo 7 incelendiğinde, İstanbul’u, Ankara ve İzmir illeri takip etmektedir. Tablo, net göç oranlarına göre düzenlenmiştir ve bu dönemde net göç oranı en fazla olan il Tekirdağ’dır. Tablo’ya göre Isparta ve Bilecik dışındaki tüm illerin önemli sanayi veya ticaret merkezleri oldukları görülecektir. 2000 yılı sayım sonuçlarına göre, 81 ilden 58’i net göç verirken, 22 il ise, net göç almıştır.

Tablo 8:
Net Göç Oranına Göre En Çok Göç Veren İller (2000)

İLLER	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç %o
ARDAHAN	8791	22317	-13526	-106,72
BARTIN	10069	25727	-15658	-86,78
SİNOP	16205	32592	-16387	-75,67
SİİRT	17932	34994	-17062	-75,06
ZONGULDAK	27839	71848	-44009	-73,82
ADİYAMAN	17624	58369	-40745	-70,23
MARDİN	26083	68165	-42082	-67,58
ARTVİN	14374	25934	-11560	-63,56
KARS	28937	47268	-18331	-61,15
MUŞ	13379	37448	-24069	-59,82

Kaynak: TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2976, Ankara, 2005. (Yayınından derlenmiştir)

Benzer bir değerlendirmeyi net göç veren iller için yaptığımızda en fazla göç veren ilin, yaklaşık 72 bin kişi ile Zonguldak olduğunu ve bu ili Mardin ve Adıyaman illerinin takip ettiği görülmektedir. Net göç oranına baktığımızda ise verdiği göç nedeniyle en yüksek oranda nüfus kaybeden ilimiz Ardahan ilidir.

Tabloda yer almamakla birlikte söz konusu dönemde illerin iç göç verilerini bölgesel olarak değerlendirdiğimizde, Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nin Gaziantep ve Şırnak illeri dışındaki tüm illeri net göç alan iller arasındadır. Bölgeler itibari ile iç göçün genel görünümü, iç göçün doğudan batıya doğru bir hareket niteliğinde olduğunu ortaya koymaktadır. Gaziantep ilinin net göç alan bir il olması beklenen bir durumdur ancak

Şırnak ili sahip olduğu sosyo-ekonomik yapı itibari ile diğer göç veren illerle benzerlik göstermekte iken net göç alan bir il olarak karşımıza çıkması şaşırtıcıdır.

İç göçün genel görünümüne ilişkin bu değerlendirmelerin ardından çalışmanın bundan sonraki bölümünde iller arası göç verileri, göç eden nüfusun nitel özellikleri göz önünde bulundurularak ele alınacaktır.

320. Yaş Grubuna ve Cinsiyete Göre İç Göç¹

1990–2000 döneminde göç eden erkek nüfus, kadın nüfustan yaklaşık %20 daha fazladır (Tablo 9). Ülke genelinde göç eden her yüz kadına karşılık 120 erkek göç etmektedir.

Tablo 9:
Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Göç Eden Nüfus (2000)

Yaş Grubu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
12–14	22837	1,02	17633	2,05	40470	1,31
15–19	220592	9,87	113563	13,18	334155	10,79
20–24	568090	25,43	206798	24,00	774888	25,03
25–29	480976	21,53	178071	20,66	659047	21,29
30–34	314766	14,09	105352	12,23	420118	13,57
35–39	230867	10,33	75500	8,76	306367	9,90
40–44	155846	6,98	52330	6,07	208176	6,72
45–49	102409	4,58	36643	4,25	139052	4,49
50–54	60897	2,73	26853	3,12	87750	2,83
55–59	33963	1,52	18421	2,14	52384	1,69
60–64	20743	0,93	14242	1,65	34985	1,13
65 +	21554	0,96	16076	1,87	37630	1,22
Bilinmeyen	721	0,03	232	0,03	953	0,03
Toplam	2234261		861714		3095975	

Kaynak: TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2976, Ankara, 2005. (Yayınından derlenmiştir)

¹ Çalışmanın bundan sonraki kısmında büyük ölçüde TÜİK tarafından yayınlanan “2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri” kitabından yararlanılmıştır.

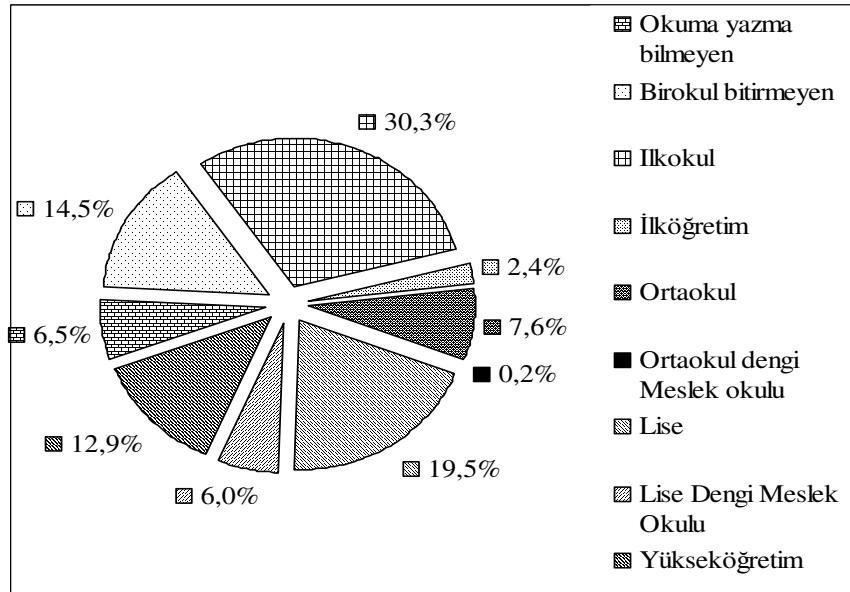
Göç eden nüfusun yaklaşık %50'si 24 yaşından daha küçüktür. Göç eden nüfusun %46,32'si 20–29 yaş aralığındadır. Milne (1991)'nin de belirttiği gibi, gençlerin varış noktasında göç maliyetlerini karşılayabilecek yüksek gelire ulaşma ihtimalleri daha fazladır. Bu nedenle iç göç, genelde gençler tarafından tercih edilmektedir. Bu durum, yapılacak bir ekonometrik analizde daha çok ekonomik faktörlerin gözetilmesi gerektiğinin de bir göstergesidir.

321. Eğitim Durumuna Göre İç Göç

1990–2000 döneminde göç eden nüfusun okur-yazarlık oranı ise, ülke ortalamasından daha yüksektir. Türkiye’de, nüfusun erkeklerde %93,9’u kadınlarda %80,6’sı okur-yazar iken, göç eden nüfusun erkeklerde %96,6’sı kadınlarda ise %88,4’ü okur-yazardır (Tablo 10). Göç eden nüfusun okur-yazar oranında, her iki cinsiyette de, bir önceki döneme göre artış meydana gelmiştir. Bu durum bütün yerleşim birimlerinde görülmektedir. Kadınlarda okur-yazar oranındaki artış erkeklere göre daha fazladır. Yerleşim yerleri arasında okur-yazar oranındaki en fazla artış, köyden kente olan iç göçte görülmüştür. Köyden köye göç eden nüfus %86,5 ile en düşük okuma yazama oranına sahiptir.

Grafik 1:

Eğitim Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000, %)

1990–2000 döneminde, eğitim düzeyi yükseldikçe göç eden nüfus ile ülke ortalaması arasındaki farklılık da artmaktadır. Ülke ortalamasında 25 ve daha yukarı yaştaki erkek nüfusun %16'sı, kadınların %9,1'i lise mezunu iken aynı yaş grubunda göç eden nüfusun %24,4'ü, kadınların ise %14,9'u lise mezunudur (Grafik 1). Benzer biçimde, 25 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde üniversite mezunu olanların oranı, her iki cinsiyette de ülke ortalamasından yaklaşık iki kat daha yüksektir. Yerleşim yerine göre göç eden nüfus içinde en eğitilmiş grup, kentten kente göç eden nüfustur. Kentten şehre göç eden erkek nüfusun yaklaşık %27'si kadınların ise %18'i yükseköğretim mezunudur. Eğitim durumuna göre iç göçün rakamsal dağılımı ise Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10:
Eğitim Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000)

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
Okuma yazma bilmeyen	84069	221456	305525
Birokul bitirmeyen	348187	336157	684344
İlkokul	747028	681292	1428320
İlköğretim	66584	45252	111836
Ortaokul	235818	120013	355831
Ortaokul dengi Meslek okulu	7922	2919	10841
Lise	569879	349736	919615
Lise Dengi Meslek Okulu	197742	86002	283744
Yükseköğretim	387021	222552	609573
Mezuniyeti Bilinmeyen	77	334	411
Okuma Yazma Durumu Bilinmeyen	64	250	314
Toplam	2644391	2065963	4710354

Kaynak: TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2976, Ankara, 2005. (Yayınından derlenmiştir)

322. İşgücü Durumuna Göre İç Göç

3220. İstihdam Durumuna Göre İç Göç

Göç eden nüfus işgücü durumuna göre incelendiğinde (Tablo 11) yaklaşık olarak 2 milyon 300 bin göçmenin, sayımın yapıldığı dönemde fiilen çalıştığı görülmektedir.

Toplam göç eden nüfus içerisinde yaklaşık 1 milyon 800 bin kişi işgücü piyasasının dışındadır.

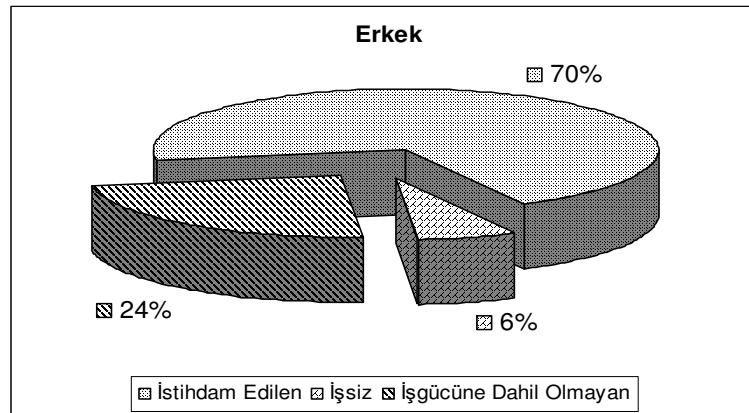
Tablo 11:
İşgücü Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000)

İşgücü Durumu	Erkek	Kadın	Toplam
İstihdam Edilen	1687461	555155	2242616
İşsiz	150876	82990	233866
İşgücüne Dahil Olmayan	569129	1206838	1775967
Bilinmeyen	190	46	236
Toplam	2407656	1845029	4252685

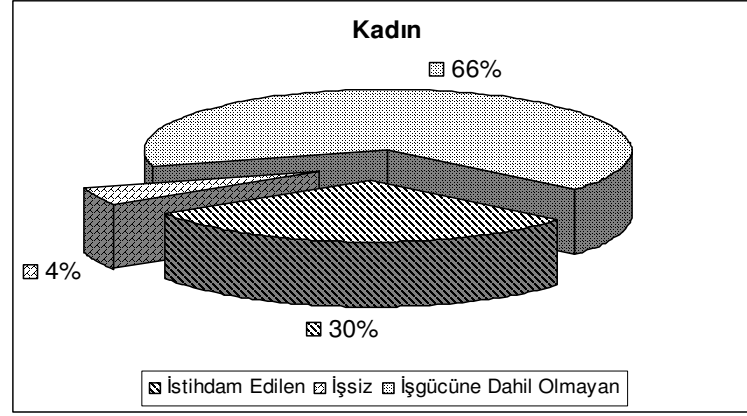
Kaynak: TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2976, Ankara, 2005. (Yayınından derlenmiştir)

Göç eden erkek nüfusun işsizlik oranı ülke ortalamasından (%9,9) daha düşük, kadınların işsizlik oranı ise ülke ortalamasından (%7,2) daha yüksektir (Grafik 2 ve Grafik 3). Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, göç eden nüfusun işsizlik oranı, on yıl içinde artış göstererek %7'den %9'a yükselmiştir. Bu artış göç eden kadınlarda erkeklere göre daha yüksektir. Kentten kente ve köyden kente göç eden nüfusta 1990–2000 dönemindeki işsizlik oranı bir önceki döneme göre her iki cinsiyette de artış göstermiştir.

Grafik 2:
İşgücü Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000, Erkek, %)

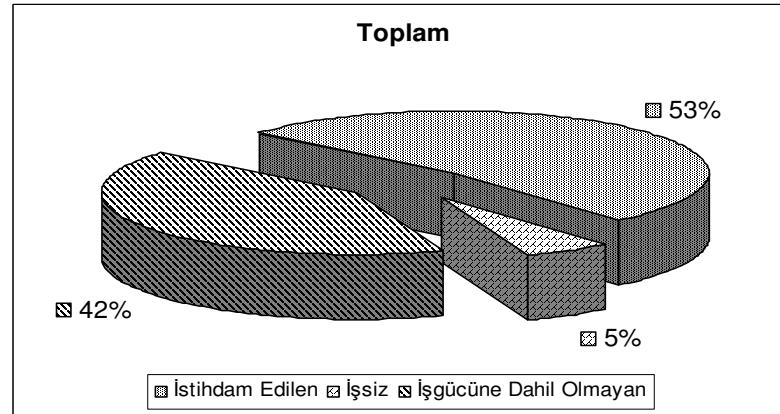

Grafik 3:
İşgücü Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000, Kadın %)

Göç eden nüfusun işgücüne katılma oranı, ülke ortalaması (%55,2) ile aynı düzeydedir. Göç eden erkek nüfusun işgücüne katılma oranı %75,6, kadınların işgücüne katılma oranı ise, %36'dır. Bir önceki döneme göre, göç eden erkeklerin işgücüne katılma oranı azalırken, kadınların işgücüne katılım oranında artış meydana gelmiştir.

Grafik 4:
İşgücü Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (2000, Toplam, %)

Göç eden nüfusun işgücü durumu toplam dağılımların gösterildiği Grafik 4'te açık biçimde görülmektedir. Göç eden nüfusun %42'si işgücüne dahil olmayanlardan oluşmaktadır. Bu durum, Türkiye'de iç göçün önemli bir kaynağının da bağımlı göç olduğunu göstermektedir. Bu tespit, göç etme nedenine göre iç göç verilerinin incelendiği ilerleyen kısımlarda net bir biçimde görülecektir.

3221. Meslek Durumuna Göre İç Göç

Ülke genelinde nüfusun çoğunluğu tarım, hayvancılık ve ormancılık ile ilgili işlerde çalışırken (%48,4), 1990–2000 döneminde göç eden nüfusun önemli bir bölümü (%32) tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışmaktadır (Tablo 12).

Tablo 12:
Mesleklerine Göre Göç Eden Nüfus (2000)

Meslek	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bunlarla ilgili diğer meslekler	223524	13,25	151817	27,35	375341	16,74
Müteşebbüsler, direktörler ve üst kademe yöneticileri	30217	1,79	3593	0,65	33810	1,51
İdari personel ve diğer benzeri çalışanlar	119392	7,08	66172	11,92	185564	8,27
Ticaret ve satış personeli	96919	5,74	17886	3,22	114805	5,12
Hizmet işlerinde çalışanlar	312122	18,50	29865	5,38	341987	15,25
Tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık işlerinde çalışanlar	176376	10,45	233425	42,05	409801	18,27
Tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makinaları kullananlar	727697	43,12	52239	9,41	779936	34,78
Bilinmeyen	1214	0,07	158	0,03	1372	0,06
Toplam	1687461		555155		2242616	

Kaynak: TUIK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2976, Ankara, 2005. (Yayınından derlenmiştir)

Bu oran, göç eden erkeklerde %42, kadınlarda %9'dur. Göç eden kadın ve erkeklerin yaptıkları işlerde önemli farklılıklar bulunmaktadır. İlmi ve teknik elemanlar, idari personel ve benzeri çalışanlar ile tarım ve hayvancılık işlerinde çalışan göç etmiş kadın oranı, erkeklerden daha yüksektir. Göç eden kadınların %52'si tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık işlerinde çalışmaktadır.

3222. İşteki Durumuna Göre İç Göç

1990–2000 döneminde göç eden nüfusun büyük çoğunluğu ücretli veya maaşlı olarak çalışmaktadır (Tablo 13). Ücretli veya maaşlı çalışan erkeklerin oranı bir önceki döneme göre artarken, kadınların oranında azalma görülmüştür. Göç eden nüfusun %72,5'i ücretli,

maaşlı veya yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Bu oran göç eden erkeklerde %85,01, kadınlarda ise %61,33'tür.

1990–2000 döneminde kentten kente göçte her iki cinsiyette de ücretli ve maaşlı çalışanların oranı artarken, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı azalmaktadır. Köyden kente göçte ücretli ve maaşlı çalışanların oranı bir önceki döneme göre artarken, kendi hesabına ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranında yaklaşık %50 oranında azalma olmuştur.

Tablo 13:
İşteki Durumuna Göre Göç Eden Nüfus

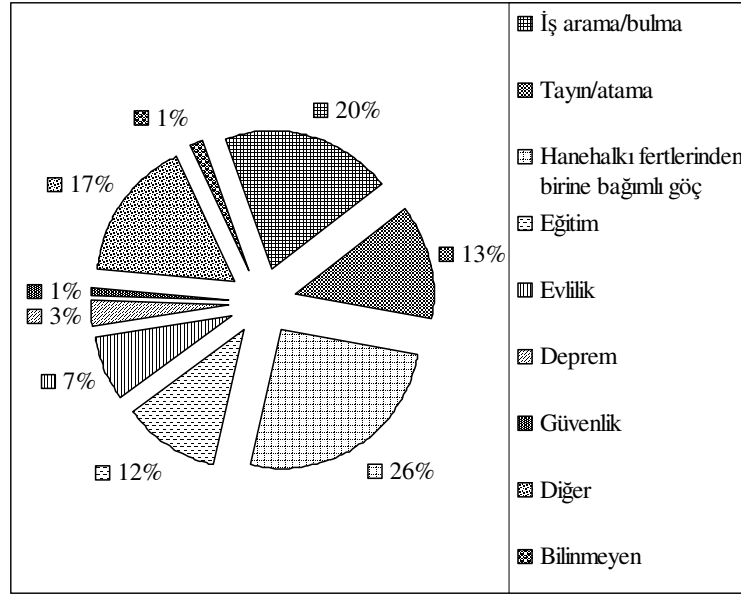
İşteki Durum	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli	1434436	85,01	340454	61,33	1774890	79,14
İşveren	28995	1,72	4548	0,82	33543	1,50
Kendi Hesabına	145603	8,63	18113	3,26	163716	7,30
Ücretsiz aile işçisi	78224	4,64	192008	34,59	270232	12,05
Bilinmeyen	203	0,01	32	0,01	235	0,01
Toplam	1687461		555155		2242616	

Kaynak: TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2976, Ankara, 2005. (Yayımından derlenmiştir)

323. Göç Etme Nedenine Göre İç Göç

İş arama/bulma amaçlı göç, Türkiye'deki göçün önemli nedenini oluşturmaktadır. İller arası göç eden nüfusun %20'si bu sebeple, %13,42'si tayin ve atama nedeniyle göç etmiştir (Grafik 6).

Grafik 5:
Göç Nedenine Göre Göç Eden Nüfus (2000, %)

Göç eden nüfusun %25,67'si hanedeki fertlerden birine bağımlı olarak göç ederken, eğitim nedeniyle göç eden nüfusun oranı %12, diğer nedenlerle göç eden nüfusun oranı %17'dir. Nedenlerine göre göç eden nüfusa ilişkin rakamsal veriler ise Tablo 14'te görülmektedir.

Göç etme nedenine ilişkin istatistiklerin 2000 nüfus sayımı öncesinde tutulmamış olması nedeniyle dönemler arası karşılaştırma yapmak imkanı kalmamıştır. Yılmaz ve diğerleri (1997), 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre göç nedenlerini inceleyerek bu sonuçları 1980, 1985 ve 1990 yıllarında bölgelerin aldığı göç ile karşılaştırmışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre, göç nedenleri arasında bağımlı göç en yüksek orana sahiptir. Özellikle, İstanbul, Ege, Doğu Marmara ve Akdeniz bölgeleri yüksek seviyede bağımlı göçe maruz kalmıştır. En önemli ikinci göç nedeni de iş aramak için meydana gelmektedir. İş aramak ve bulmak nedeniyle göç eden nüfus en fazla İstanbul'u tercih etmiştir. Ardından Doğu Marmara ve Akdeniz bölgeleri gelmektedir.

Tablo 14:
Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus (2000)

Göç Etme Nedeni	Erkek	Kadın	Toplam
İş arama/bulma	753333	206639	959972
Tayın/atama	439040	203317	642357
Hanehalkı fertlerinden birine bağımlı göç	456775	772314	1229089
Eğitim	339862	213648	553510
Evlilik	21100	334612	355712
Deprem	73374	73184	146558
Güvenlik	20301	10898	31199
Diğer	543879	264420	808299
Bilinmeyen	37371	24126	61497
Toplam	2685035	2103158	4788193

Kaynak: TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2976, Ankara, 2005. (Yayınından derlenmiştir)

Göç nedenlerine göre iç göç ile ilgili güncel bir veri kaynağı da Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) tarafından yapılan “Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması”ndan elde edilen sonuçlardır. Anket sonuçlarına göre 2005 yılı itibari göç eden nüfusumuzun % 18’i ekonomik nedenlerle ve % 43’ü ailevi nedenlerle göç etmiştir. Ekonomik nedenlerle göçün en yaygın olduğu göç türü ise kır-kent göçüdür (Tablo 15). Ancak çalışmanın öncelikli amacı zoraki göçleri incelemek olduğu için seçilen örneklemin Türkiye’deki 2005 yılı itibari ile iç göçün genel niteliklerini ortaya koymaktaki yeterliliği tartışmaya açıktır.

Tablo 15:
Nedenleri İtibari ile İç göç (2005)

Yerleşim Yeri	Göç Nedeni (%)						Toplam
	Ekonomik	Bireysel	Ailevi	Güvenlik	Geri Dönüş	Diğer	
Kent-kent	15,3	32,2	46,9	2,3	0,0	3,3	3323
Kent-kır	13,8	36,8	33,1	1,0	4,6	10,7	4660
Kır-kır	5,1	68,0	18,8	2,8	0,6	4,8	2471
Kır-kent	24,2	21,7	44,8	5,8	0,0	3,4	1833
Toplam	18,0	31,0	43,5	3,3	0,3	3,8	12287

Kaynak: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması Sonuç Raporu, 2006, s.71.

Yine aynı çalışmada birincil göç nedenine göre de kayıt tutulmuştur (Tablo 16). Tabloya göre, nüfusumuzun % 51,1'i hiç göç etmemiştir. Ardından ailevi nedenlerle göç gelmektedir ve % 21'lik bir paya sahiptir. Fakat Tablo 16'ya göre bu oran % 51,1'dir. Göç eden nüfusun birincil göç nedenini ise ailevi nedenler oluşturmaktadır. Ekonomik nedenlerle göç ise % 8,7 ile göç nedenleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi çalışmanın birincil amacı zoraki göçlerin nüfus hareketlerine etkisini ölçmek olduğu için anket çalışması da belirli coğrafi birimlerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir ve Türkiye'deki iç göçün yapısı ortaya koymak konusunda yetersizdir. Ancak Türkiye'deki iç göç hareketlerine ilişkin en güncel veri olması nedeniyle sonuçlarından bahsetmek ihtiyacı hissedilmiştir.

Tablo 16:
Son Göçlerin Birincil Göç Nedenleri (2005)

Göç nedenleri	Erkek	Kadın	Toplam
Hiç göç etmedi	54,2	48,0	51,1
Ekonomik	13,7	3,7	8,7
Bireysel	11,8	18,9	15,3
Ailevi	16,2	25,9	21,0
Güvenlik	2,2	1,5	1,8
Geri Dönüş	0,1	0,1	0,1
Diğer	1,9	2,0	1,9
Toplam	100,0	100,0	100,0
Sayı	13.901	13.741	27.642

Kaynak: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması Sonuç Raporu, 2006, s.74.

İç göçün genel karakteristiklerine ilişkin bir değerlendirme yapıldığında, genel olarak iç göç nedeniyle hareketli bir nüfus yapısına sahip olduğumuz ve iç göçün hareket yönünü doğudan-batıya biçiminde korumakla birlikte artık kır-kent göç sürecinin önemini kaybettiği ve kent-kent göçlerinin en önemli hareket kaynağı olduğu en belirgin özelliklerdir. Göçmen nüfusun illere göre tercihi ve akışı, farklı eğitim seviyelerinden, farklı kültür ve sosyal yapıdan ve farklı amaçlardan kaynaklanmaktadır (YILMAZ ve diğerleri, 2005, s.15).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇ AKIMLARINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Çalışmanın bu kısmında, Türkiye'de iç göç hareketlerinin belirleyicilerini tespit etmek amacıyla 2000 Genel Nüfus Sayımı iç göç verilerinden yola çıkarak hem illere göre, hem de Türkiye için genel bir iç göç modeli tahmin edilecektir. Göçün, sosyal, çevresel, kültürel ve daha da önemlisi ekonomik sebepleri vardır. Burada cevaplanması gereken soru, ekonomik faktörlerin göç kararında nasıl bir rol oynadığıdır. Böyle bir modelin amaçlanmasının altında yatan neden, iç göçün belirleyicilerini ortaya koymak ve elde edilen bulgulardan yola çıkarak iç göç akımlarını istenilen doğrultuda yönlendirmeyi amaçlayan politikalara yön göstermektir.

Bu bölümde öncelikle, iç göçe ilişkin veri kaynakları tarihsel süreçte incelenerek mevcut verilerin, göç modellerinin tahmin edilmesine ne derecede imkan sağladığı tartışılacaktır. Mevcut veriler çerçevesinde çalışmanın kısıtları ifade edilecek ve ardından çalışmada kullanılan yöntem ve bulgular ele alınacaktır.

40. İç Göç Veri Kaynakları

İç göç verilerinin elde edilmesinde kullanılan üç ana veri kaynağı vardır. Bunlar;

- 1) Nüfus sayımları,
- 2) Anket uygulamaları,
- 3) Kayıtlardır.

Türkiye'de iç göç verileri genellikle nüfus sayımlarından elde edilmektedir. Bilindiği gibi nüfus sayımları her beş yılda TÜİK tarafından yapılmaktadır. Bu verilere göre göç, sayım anındaki yerleşim yeri ile bir önceki yerleşim yeri fark biçiminde açıklanmaktadır. Göçün bu biçimde tanımlanması bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bunlar:

- 1) Sayımlar arasında birden fazla göç hareketi olmuşsa, bu hareketler tespit edilemez.
- 2) 0-4 yaş grubu hesaplamalara dahil edilemez.
- 3) Veriler sadece kır/kent bazında bütünleştirilmiştir.
- 4) Zincirleme, aşamalı ve geriye göçün incelenmesi mümkün değildir.

Bu sorunlar nedeniyle Türkiye’de iç göçün gerçekte olduğundan daha az hesaplandığını iddia etmek mümkündür.

Göç bilgisinin derlenmesinde kullanılan “de facto” ve “de jure” yaklaşımların sayım tarihçesi içerisindeki gelişimi Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17:
Nüfus Sayımlarında İç Göç Ölçüm Yöntemleri²

Yıllar	Sayımdaki sorular			Yayın Durumu	
	Doğum yeri	Sayımdaki ikametgah yeri	Bir önceki sayımdaki (5 yıl önce) ikametgah yeri	Doğum yerine göre göçü	5 yıl önceki ikametgaha göre göç
1927	X	X	-	-	-
1935	X	-	-	X	-
1940	X	-	-	-	-
1945	X	-	-	X	-
1950	X	X	-	X	-
1955	X	-	-	X	-
1960	X	-	-	X	-
1965	X	X	-	X ¹	-
1970	X	X	X	X	-
1975	X	X	X	X	-
1980	X	X	X	X	X
1985	X	X	X	X	X
1990	X	X	X	X	X
2000	X	X	X	X	X

Not: (X)'ler bilginin olduğunu, (-)'ler ise olmadığını göstermektedir.

(1) 1965 yılı dışında doğum yeri bilgisi sayım anındaki yere (de-facto) göre sınıflandırılmıştır.

Kaynak: Demirci, Meryem ve Sunar, Belma, 1997, s.133.

İç göç analizinin en önemli kaynağı olan nüfus sayımlarında sorulan, beş yıl önceki daimi ikametgah sorusu, ilk defa 1975 nüfus sayımında sorulmuştur. 1975'ten 2000 yılına

kadar yapılan beş nüfus sayımında da aynı sorular sorularak, sayımlar arası döneme ilişkin iç göç rakamları doğrudan idari bölünüş esasına göre elde edilmeye çalışılmıştır. Bu sayede, 1975 sayımından sonra iç göç üzerine çalışan araştırmacılar için nüfus sayımları en önemli kaynağı teşkil etmiştir. 1990 Nüfus sayımının hemen sonrasında nüfus sayımlarının 10 yılda bir yapılması kanunla belirlenince, 1990 sonrası iç göç hareketleri konusunda kaynağından doğrudan bilgi elde etmek mümkün olmamıştır. Türkiye gibi özellikle doğu ve güneydoğudan batıya doğru hareketliliğin oldukça fazla olduğu bir ülkede, nüfus sayımları arasındaki periyodun 10 yıl olmasının çok uzun olduğunun yoğun olarak tartışıldığı günümüzde, gerek planlamacılar, gerekse de araştırmalar için nüfus projeksiyonlarına yoğun bir talep ve ihtiyaç vardır (HOŞGÖR, 1997, s.105).

İç göç veri kaynakları içerisinde diğer bir önemli kaynak ise, anket uygulamalarıdır. Anket uygulamaları genellikle, bölgesel göç çalışmaları için tercih edilen bir yöntem olmakla birlikte, göç konusunda yapmış olduğu kapsamlı çalışmaları ile tanınan HÜNEE'nin 1963 yılından beri her beş yılda bir düzenli olarak yenilediği "Türkiye'de Aile Yapısı ve Nüfus Sorunları Araştırması"na ait anket verileri ve son olarak 2005 yılında aynı enstitü tarafından yapılan "Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması" kapsamında yapılan anketler, genel anlamda Türkiye'deki nüfus hareketleri konusunda en sağlıklı anket verileri olarak sıralanabilir. Ancak bu anketlerin hazırlanmasındaki temel amaç iç göçe ilişkin veriler elde etmek olmadığı için iç göç hareketlerinin temel belirleyicilerini tespit etmeyi amaçlayan analizlerde kullanılmaya uygun değildirler.

Son olarak iç göçe ilişkin diğer bir veri kaynağı da kayıtlardır. Ancak yakın döneme kadar iç göç verilerine ilişkin sağlıklı kayıtlar tutulmamıştır. Bu konuda en olumlu gelişme TÜİK tarafından yürütülen "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi"dir. Bu sistem sayesinde ilerleyen yıllarda kayıtlar yoluyla elde edilen veriler iç göç araştırmalarına hizmet edebilecektir.

41. İç Göç Ölçüm Yöntemleri

Doğum, ölüm ve göç olarak bilinen üç ana nüfus hareketi arasında çalışılması en zor olan göçlerdir. Göçleri iç göç ve dış göç olarak iki gruba ayırdığımızda, zorluğun daha çok iç göçlerle alakalı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Sözü edilen zorluk iç göçün ölçülmesidir.

İç göçün ölçülmesini zorlaştıran iki önemli nokta iç göçün tanımı ve ölçüm için gerekli verilerde aranan özelliklerdir.

Amaçlarına göre iç göç araştırmaları üç gruba ayrılabilir. İlki, iç göçü tayin eden faktörleri araştıran çalışmalardır. İkincisi ise, iç göçün sonuçlarını araştıran çalışmalardır ve son olarak üçüncüsü, iç göç istatistikleri toplamaya yönelik araştırmalardır. İlk tür çalışmalarda iç göç bağımlı değişken olarak alınır ve onu tayin eden faktörler araştırılır. İkinci tür çalışmalarda iç göç bağımsız değişkendir ve göç edenlerin kentte yaşadıkları çeşitli sorunları açıklamada kullanılır. Kentleşme, kentle bütünleşme, gecekondulaşma ve gecekondularda karşılaşılan sorunları konu alan bütün çalışmalar bu gruba girmektedir. Türkiye’de yapılan alan çalışmalarının büyük kısmı göç etmiş nüfusun kentlerdeki yaşam alanlarında yapıldığı için öncelikle göçün neden olduğu sorunları ve ikinci derecede olmak üzere, geriye bakış yoluyla göç nedenlerini ele almışlardır. Üçüncü gruba giren araştırmalar TÜİK’in ve HÜNEE’nin yaptığı türden çalışmalardır ve ana amacı ülke çapında iç göç verilerinin toplanması ve yorumlanmasıdır.

42. İç Göç İstatistiklerinden Karşılaşılan Güçlükler

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de göç, nüfus artışının belirleyicisi olan doğurganlık ve ölümlülük ile karşılaştırıldığında, üzerine daha az çalışma yapılan ve veri toplanan bir konudur.

Göçe ilişkin potansiyel veri kaynaklarının nüfus sayımları, nüfus araştırmaları ve nüfus kayıtları olmasına karşın, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de, temel bilgiler genel nüfus sayımlarından elde edilmekte ve bu bilgiler yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkiye’de ülke çapındaki nüfus araştırmalarının tarihi 1963 yılına kadar geriye gitmesine ve o tarihten bu yana düzenli olarak her beş yılda bir nüfus araştırması yapılmasına karşın bu çalışmaların temel konusu doğurganlık ağırlıklı olmuş ve göç bu çalışmalarda giderek azalan bir ilgi görmüştür. Zaten Türkiye geneline ya da bölgelere ve illere ilişkin göç hızları ve göç eğilimlerinden bahsedilirken daima genel nüfus sayımlarından elde edilen bulgular kullanılmaktadır. Ayrıca nüfus kayıtlarının henüz iç göçe ilişkin veri değerlendirmesi yapılabilmesi için uygun olmaması da sayımlarda sorulan soruların önemini artırmaktadır (ÜNALAN, 1997, s.91).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde sağlıklı göç analizleri yapabilmek için verilerde aranılan özellikleri iki başlıkta toplayabiliriz.

Makro çalışmalar için verilerde aranılan özellikler;

1) Verilerde zaman boyutunun uzun olması gerekmektedir. Türkiye’de sağlıklı iç göç verileri sadece son 4 sayım dönemini kapsamaktadır.

2) Göç üzerinde etkisi olduğu düşünülen sosyal, ekonomik, demografik ve çevresel faktörlere ait idari birim düzeyinde sağlıklı verilere ihtiyaç vardır. Türkiye’de il düzeyinde verilen geçmişi 1990’lara kadar gitmektedir. Daha önceki tarihlere ilişkin güvenilir verilere ulaşmak mümkün değildir. Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde istatistiksel veri uyumu ile ilgili düzenlemelerin ardından ancak 2000’li yıllardan sonra bu konuda daha güvenilir istatistikler yayınlanmaya başlanmıştır.

Kısaca makro verilerden yola çıkarak göç analizi yapılabilmesi için verilerin hem zaman boyutunun yeterli uzunlukta olması hem de yatay boyutu oluşturan idari birimlere ait verilerin sağlıklı ve güvenilir olması gerekmektedir.

Mikro çalışmalarda ise genellikle anket veya sayımlara ait birey verileri kullanılmaktadır. Nüfus sayımlarına ilişkin verilerinden, kitlenin %5’ini temsil edecek bir örneklem isteyen araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır. Ancak sayımda kullanılan soru kağıdı incelendiğinde, nüfus sayımlarından elde edilen veriler sağlıklı bir göç analizi yapmaya imkan tanımamaktadır.

43. Yöntem ve Analiz

Çalışmada illerin verdikleri göçün belirleyicileri üzerine yapılan analizde kullanılmak üzere 73 il ait veri seti hazırlanmıştır. 2000 Genel Nüfus Sayımı’na ait nüfus ve göç verilerinin 81 il için de mevcut olmasına rağmen, ekonomik ve sosyal değişkenlere ait 1991–2000 dönemine ait verilerin mevcut olmayışı sebebiyle, çalışmada 73 il analize dahil edilmiştir. Genel göç modelini tahmin etmek için ise, illerin 2000 Genel Nüfus Sayımı’na ait toplam iç göç verileri kullanılmıştır.

Çalışmada öncelikle göç-uzaklık ilişkisi sorgulanacaktır. Ardından, her bir ile ait göç modelleri tahmin edilecektir. Son ve en önemli olarak da 73 ile ait verilerden yola çıkarak, Türkiye için iç göçün belirleyicileri ekonometrik bir model çerçevesinde belirlenmeye çalışılacaktır. Ekonometrik modellere dahil edilecek olan açıklayıcı değişkenlerin Cebula ve Curan (1974)'ın yaklaşımları dikkate alınarak 1991–2000 dönemindeki ortalamaları alınacaktır.

Tablo: 18
Veri Setine İlişkin Özet Tablo

Sıra	İLLER	Kentli Nüfus Oran	Net Göç	İşsizliğin Toplam Nüfusa Oranı(%o)	KBGSYİH(\$)	Tarımın GSYİH Payı	Hizmetlerin GSYİH Payı	Sanayinin GSYİH Payı	Ortalama Ücretler
1	SİNOP	44,90	-75,67	12,34	1778,52	30,95	61,05	8,00	576736,67
2	SİİRT	58,22	-75,06	13,31	1404,25	26,26	43,58	30,15	151146,00
3	ZONGULDAK	40,66	-73,82	43,83	2881,04	10,34	62,39	27,25	41019600,17
4	ADİYAMAN	54,33	-70,23	11,98	1361,27	30,63	38,17	31,21	4383394,17
5	MARDİN	55,49	-67,58	4,79	1255,75	35,71	63,70	6,97	1256320,50
6	ARTVİN	43,87	-63,56	11,03	2616,09	17,51	43,37	39,14	3817438,50
7	KARS	43,73	-61,15	6,90	1036,84	34,47	57,70	7,82	2367267,33
8	MUŞ	35,16	-59,82	9,36	713,35	58,47	36,91	4,62	2028631,33
9	BAYBURT	42,48	-59,51	1,34	1078,65	26,71	66,59	6,70	76112,75
10	ÇORUM	52,24	-58,36	8,46	2177,98	22,57	66,09	11,33	4766667,83
	ORTALAMA	47,11	-66,48	12,33	1630,38	29,36	53,96	17,32	6044331,53
64	ANKARA	88,34	25,59	13,44	3865,23	4,27	78,86	16,87	116235038,83
65	ÇANAKKALE	46,36	27,39	3,76	3531,67	26,67	45,72	27,62	7319401,50
66	ISPARTA	58,71	30,72	7,27	1935,65	28,12	53,38	18,50	5480159,50
67	İZMİR	81,07	39,88	8,12	4127,68	8,41	60,91	30,69	176994658,17
68	BURSA	76,75	45,12	12,54	3570,97	12,17	48,18	39,65	163308989,83
69	İSTANBUL	90,69	46,09	4,95	4224,35	0,59	62,70	36,72	527850169,00
70	BİLECİK	64,01	57,91	9,39	3716,39	14,83	34,23	50,94	26012462,17
71	ANTALYA	54,45	64,31	5,30	3078,27	21,10	70,45	8,43	7825068,83
72	MUĞLA	37,51	70,20	4,34	3839,55	24,29	55,69	20,02	3443665,83
73	TEKİRDAĞ	63,40	96,81	1,36	3449,93	14,92	47,84	37,23	75418516,17
	ORTALAMA	66,13	50,40	7,05	3533,97	15,54	55,80	28,67	110988812,98

Çalışmada kullanılan verilere ilişkin özet bilgiler Tablo 18’de görülmektedir. Tablo illerin net göç oranına göre azalan biçimde sıralanmıştır ve ilk 10 il en çok göç veren illeri göstermekte iken son 10 il en çok göç alan illeri göstermektedir. Tablo incelendiğinde genelde çok keskin farklılıklar olmamakla birlikte, göç veren illerde kentli nüfus oranının % 50’nin altında ve ortalama olarak % 47 olduğu görülmektedir. Göç veren illerde ise kentli nüfus oranı % 50’nin üzerindedir. Nüfusun çoğunluğunun kentlerde yaşadığı net göç alan illerde, kentli nüfus oranı ortalama % 66 olarak tespit edilmiştir. Göç alan ve göç veren illerdeki ortalama gelire baktığımızda önemli farklılıkların olduğunu görülmektedir. Göç alan illerde kişi başına gelir, göç veren illerin ortalamasının iki katından daha fazladır. Sektörlerin GSYİH’deki payını incelediğimizde ise, beklenen şekilde göç alan illerde tarımın payının göç veren illerden daha düşük olduğunu ve buna karşılık sanayi ve hizmetler sektörünün GSYİH’deki paylarının arttığını görmekteyiz. Kişi başına gelir (\$) değişkenine benzer biçimde, imalat sanayi ücret ödemeleri değişkeninin ortalamaları arasındaki önemli farklılık, ekonomik kazançların göç hareketlerinin yönü konusunda en önemli faktör olduğunu göstermektedir.

430. Çalışmada Kullanılan Veriler

Çalışmada, TUIK tarafından yayınlanan 2000 Genel Nüfus Sayımı Daimi İkametgaha Göre İç Göç İstatistikleri ve 1990 Genel Nüfus Sayımı Daimi İkametgaha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri isimli yayınları temel alınarak iç göçe ilişkin veri seti oluşturulmuştur. İç göç akımları üzerinde etkili olduğu düşünülen ve ekonometrik çözümlere dahil edilen açıklayıcı değişkenlere ilişkin istatistikler ve bu değişkenlere ait veri kaynakları ise aşağıda görülmektedir.

Değişkenler	Tanımlama
İşsizlik	: İllere Göre Resmi Kayıtlı İşsiz Sayısı, Türkiye İş Kurumu İstatistik Yıllıklarından Derlenmiştir
Büyüme Oranı	: İllere Göre Yıllık Büyüme Hızı,
Kamu Yatırım Tahsisleri	: İllere Göre Kamu Yatırım Tahsisleri (milyar TL),
Kişi Başına Düşen Gelir (\$)	: İllere Göre Kişi Başına Düşen Gelir \$,
Cari GSYİH	: İllere Göre Cari GSYİH Büyüme Hızı,
Reel GSYİH	: İllere Göre Reel GSYİH (1987 Fiyatları ile),
Tarım Sektörünün Payı	: İllere Göre Tarım sektörünün payı,
Hizmetler Sektörünün Payı	: İllere Göre Hizmetler Sektörünün Payı,
Sanayi Sektörünün Payı	: illerle göre Sanayi sektörünün payı,
Sağlık Personeli	: İllere Göre Sağlık Sektörü Personel Sayısı ^a ,
Elektrik Tüketimi	: İllere Göre Kişi Başına Elektrik Tüketimi,
Ortalama Ücretler	: İllere Göre İmalat Sanayi Ortalama Ücret Ödemeleri,

^a Uzman Doktor, Pratisyen Doktor, Diş Doktoru, Sağlık Memuru, Ebe, Hemşire

431. Genel Kısıtlamalar

Yerleşim yerlerinin adlarının veya sınırlarının değişmesi (referans sorunu) sorun yaratmaktadır. Bu kısıttan ötürü 81 ilden sadece 73'ü analize dahil edilebilmiş ve Şırnak ile ilgili istatistiksel sorun sebebiyle bu sayı 72'ye indirilmek zorunda kalmıştır.

Nüfus sayım dönemleri arasındaki süre 1990 sonrasında 10 yıla çıkarılmıştır. Bu sebeple 1990 ve 2000 sayımları arasındaki göç istatistiklerini temel alan çalışmada, 21 Ekim 1990'dan 22 Ekim 2000'e kadar olan dönemdeki iller arası göç istatistikleri kullanılmıştır. 10 yıllık bir zaman boyutu, göçün niteliklerinde ve hareket yönündeki değişimleri göstermek bakımından daha kısa süreli aralıklarla yapılan sayımlara göre daha yetersiz kaldığı bilinmektedir.

İnsanların mobilitésinin giderek artması, doğum yeri veya 5/10 yıl önce ikamet edilen yerin sayım tarihindeki ikamet yeri ile karşılaştırılmasının gerçek eğilimleri yansıtmıyor olması ihtimalinin çok fazla olması, göç istatistiklerinin güvenilirliğini azaltmaktadır. TÜİK tarafından yakın zaman önce uygulanmaya başlayan "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi"

sayesinde ilerleyen yıllarda, yıllık verilerle göç analizleri yapmak ve Türkiye’de göç hareketlerinin dinamikleri ve genel özellikleri hakkında daha güvenilir bilgiler sağlamak mümkün olacaktır.

432. İllerin Göç Verme Nedenleri Üzerine Ekonometrik Model Çalışması

Çalışmada, Türkiye’de iç göçün belirleyicileri üzerine genel bir model tahmini öncesinde her bir ilin göç vermesinde belirleyici olan faktörlerin neler olduğu üzerine de bir araştırma yapılmıştır. Bu analizin yapılmasının temel sebebi iller arası veya alternatif varış noktaları arasındaki heterojenliğe dikkat çekmektir.

Bunu yapabilmek için de literatürdeki önemli çalışmaların kullandıkları modellerden faydalanarak oluşturulan ortak modelin her bir il için ayrı ayrı tahmin edilmesi ve böylece illerin göç vermelerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir.

Bu kısımda kullanılan birinci modelde iç göç,

$$VG00_{ij} = g(Işsizlik_j, K.Yat_j, Ücret_j, VG90_j)$$

biçiminde bir fonksiyon olarak kurgulamaktadır. Burada,

$VG00_{ij}$: i ilinden diğer illere verilen göç,

$Işsizlik_j$: varış noktası j ilindeki işsizlik,

$K.Yat_j$: varış noktası j ilindeki kamu yatırımları,

$Ücret_j$: varış noktası j ilindeki ortalama ücret,

$VG90_j$: varış noktası j iline bir önceki sayım döneminde verilen göç miktarını,

temsil etmektedir. Model incelendiğinde Greenwood (1969) ve Ramin (1988) tarafından kurgulanan modele benzer olduğu görülecektir. Bu modellerden farklı olarak, kamu yatırımları değişkeni, varış noktası ilin temel gelişmişlik düzeyini temsilen modele dahil edilmiş (Ramin 1988’deki az gelişmişlik indeksi yerine) ve t-1 dönemindeki göç ise diğer

araştırmacılarca da göç üzerindeki etkisi kabul edilen göç stoğunu temsilen modele dahil edilmiştir.

Çalışmanın bu kısmında yapılacak olan ikinci analizde kullanılacak modelde ise, iç göç,

$$VG00_{ij} = h(Işsizlik_j, K.Yat_j, Ücret_j, VG90_j, TP_j, KENT90_j, KBG_j, UZAKLIK_j)$$

şeklinde formüle edilmektedir. İlk Modele ilave olarak burada,

TP_j : varış noktası j ilinde tarım sektörünün payı,

$KENT90_j$: varış noktası j ilindeki 1990 kent nüfusu

KBG_j : varış noktası j ilindeki kişi başına gelir,

$UZAKLIK_j$: çıkış noktası i ile varış noktası j arasındaki karayolu uzaklığını,

temsil etmektedir. İlk modelin yukarıdaki değişkenler çerçevesinde genişletilmesinin nedenlerini şu biçimde sıralayabiliriz. Kamu yatırım tahsislerinin kentsel gelişimi ölçmek bakımından ve ücretin varış noktasındaki potansiyel geliri temsil etmek bakımından tek başına yetersiz olacağı düşünülerek, Kişi Başına GSYİH değişkeni modele dahil edilmiştir. Varış noktasındaki emek piyasaları ve alternatif iş fırsatları konusunda ki bilginin göç karına etkisini ölçmek için varış noktasındaki tarım sektörünün payı modele dahil edilmiştir. Bir bölgenin göç almasında, tarım sektörünün çekici değil itici bir faktör olduğu bilinmekle beraber, modele tarım sektörünün dahil edilmesinin sebebi, bu değişkenin tek başına sanayi ve hizmetler sektörünü temsil etme yeteneğidir. Bir yerin göç almasında pozitif etkisi olduğu teorik olarak iddia edilen ve amprik olarak da kanıtlanmış olan sanayi ve hizmetler sektörünün gelişmişliğidir. Ne var ki, modele bu iki sektörü temsil edecek değişkenlerin aynı anda dahil edilmesinin bazı ekonometrik sorunlara neden olacağı düşünülmektedir. Bu sorunlardan ilki, bu sektörlerin varış noktasının göç almasındaki etkisini yorumlamada güçlükler ortaya çıkacaktır. Ayrıca, sanayi sektöründeki gelişmeler beraberinde hizmetler sektöründeki bazı iş kollarının da (finans ve bankacılık, lojistik ve taşıma gibi) gelişmesine neden olmaktadır. Aralarında güçlü bir korelasyon ilişkisi bulunan değişkenlerin aynı modele dahil edilmesinin neden olacağı ekonometrik sorunlardan

kaçınmak için bu iki sektörü tek başına temsil edebilecek yeterlilikteki değişken olan tarım sektörünün payı modele dahil edilmiştir. Son olarak modele, ilk modelden farklı olarak kentler arasındaki karayolu uzaklıkları dahil edilmiştir. Bu değişkenin modele dahil edilmesindeki temel düşünce, alternatif varış noktalarının diğer şartlar bakımından homojen olması durumunda bireyin seçimini uzaklık faktörünü göz önüne alarak yapacağı biçimindeki teorik varsayımdır.

433. Genel Göç Modeli

Çalışmanın bu kısmında 2000 Genel Nüfus Sayımı verileri ve 1991–2000 dönemindeki illere ait bazı ekonomik ve sosyal değişkenlerin ortalamaları kullanılarak, 1990 Genel Nüfus Sayımı'ndan 2000 Genel Nüfus Sayımına kadar olan dönemde Türkiye'deki iç göç hareketinin belirleyicileri ekonometrik olarak modellenmeye çalışılacaktır.

4330. Yöntem

Bağımlı ve bağımsız değişken ayrımının yapıldığı çok değişkenli bir modelde, bağımlı değişken nominal ölçekli bir değişken olduğunda EKK tekniğiyle elde edilen tahminler yetersiz kalmaktadır. Diğer bir anlatımla, tahmin edilen varyanslar artık minimum değildir. Çünkü, EKK tekniği bağımlı değişkenin normal dağılıma uyduğunu varsaymaktadır. Bağımlı değişken nominal ölçekli olduğunda ise, bu varsayım sağlanamamaktadır.

Bağımlı bir modelde, bağımlı değişken nominal ölçekli ise, EKK tekniğine alternatif olarak kullanılabilen teknikler arasında diskriminant ve lojistik regresyon modelleri yer almaktadır (KALAYCI, 2006, s.273).

İki durumlu çıktı (veya kukla değişken), bir vatandaşın son seçimde oy kullanıp kullanmadığı, bir hastanın aldığı tıbbi tedaviden sonra iyileşip iyileşmediği veya kişinin göç edip etmediği gibi iki değere sahiptir.

Bağımlı değişkenin iki durumlu olduğu regresyon modellerinde bu değişkenler kukla değişken olarak açıklanabilmektedir. Bununla beraber, bağımlı değişken iki durumlu olduğunda doğrusal regresyon modelinin uygulanması oldukça karmaşıktır.

İki durumlu çıktılarda önce, iki durumlu logit ve probit modellerin nasıl türetildiği ve nasıl uyarlanabileceği gösterilmektedir. Model uyarlandıktan sonra, test hipotezi oluşturulur ve uyarlanmış modelin ölçüm skalası hesaplanır. Ardından hakim olan tahminleyici tanımlanır. Bu kullanılan tahminlenmiş olasılıklardaki kesikli ve marjinal değişim ve logit model farkı için fark oranlarını yorumlamada yardımcı olur. Çünkü iki durumlu modeller, çıktıların farklı çeşitlerini türetmek için bazı temel modeller sağlar (OĞUZHAN, 2003, s.23).

İki değerli bağımlı bir olasılık modeli, logit model olarak şöyle tanımlanır;

$$P_i = E(Y = 1 / X_i) = \frac{1}{1 + e^{-(\beta'x_i)}}$$

eşitliğinden $Z_i = \beta'x_i$ olarak alınır,

$$P_i = E(Y = 1 / X_i) = \frac{1}{1 + e^{-Z_i}}$$

denklemi, kümülatif lojistik dağılımı olarak bilinir. $Z_i \rightarrow +\infty$ 'a giderken e^{-Z_i} sıfıra gider, $Z_i \rightarrow -\infty$ 'a giderken e^{-Z_i} tanımsız olarak artar ($e=2,71$). Z_i , $-\infty$ dan $+\infty$ a giderken P_i 0 ile 1 arasındadır. P_i ile Z_i arasında doğrusal olmayan bir ilişki vardır. Bu yüzden parametreleri tahmin etmek için EKK süreci kullanılamaz, doğrusal olmayan tahmin yöntemleri kullanılabilir. Kümülatif lojistik dağılım fonksiyonunun tersi alınarak logit model doğrusallaştırılabilir. $1 - P_i = \frac{1}{1 + e^{Z_i}}$ ifadesinden $\frac{P_i}{1 - P_i} = \frac{1 + e^{Z_i}}{1 + e^{-Z_i}} = e^{Z_i}$ yazılabilir. $P_i / 1 - P_i$ fark oranıdır. Fark oranının doğal logaritması alınır, aşağıdaki parametre ve değişkenlerinde doğrusal denklem elde edilir;

$$\ln\left(\frac{P_i}{1 - P_i}\right) = \ln(e^{Z_i}) = Z_i = \beta'x_i$$

$Z_i = \beta'x_i$ denkleminin iki durumlu logit modelidir. Logit modelin özellikleri şunlardır (GUJARATI, 1999, s. 557-558);

1. P , 0'dan 1'e giderken yani Z , $-\infty$ dan $+\infty$ a doğru değişirken logit Z_i , $-\infty$ dan $+\infty$ a doğru değişir. Yani olasılıklar (zorunlu olarak) 0 ile 1 arasında yer alırken, logitler sınırlı değildir.
2. Logitler, X değişkenlerinde doğrusal olmasına rağmen olasılıkları doğrusal değildir.
3. İki durumlu logit modelin açıklaması şöyledir: Değişken katsayısı β_1 , X 'deki bir birimlik değişiminin Z_i 'deki değişmesini ölçer. Sabit olarak alınan β_0 'ın çoğu yorumunda olduğu gibi bu yorumunda da bir anlamı olmayabilir.

Birim verilerin olduğu durumlarda, yani gözlemler tekrarlı olmadığında, $P_i = 1$ için $Z_i = \ln(1/0)$ yani söz konusu kent net göç vermişse ve $P_i = 0$ için $Z_i = \ln(0/1)$ yani söz konusu kent net göç almışsa (vermemişse) ifadelerine ulaşılır. Bu ifadelerin anlamsız olduğu açıktır. Birim veriler söz konusu olduğunda $Z_i = \ln\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right) = \beta'x_i + u_i$ denklemi, EKK yöntemi ile çözülemez. Bu durumda maksimum benzerlik yöntemi, parametre tahminleri için kullanılır.

4331. İki Durumlu Logit Modelin EKK Yöntemi ile Tahmini

Gruplandırılmış veya tekrarlı veriler söz konusu olduğunda, bağımlı değişken logitler x 'ler üzerine regres edilerek EKK yöntemi ile parametre tahminleri elde edilir.

$$Z_i = \ln\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right) = \beta'x_i + u_i$$

regresyon modelinde u_i tesadüfi hata terimi, iki değerli bir

değişken gibi sıfır ortalama ve $1/N_i P_i(1-P_i)$ varyans ile bağımsız olarak dağılmaktadır. Bu yüzden u_i , farklı varyanslıdır. Deneysel amaçlar için $\hat{P}_i$, bilinmeyen P_i ile yer değiştirecek, u 'nun varyansı aşağıdaki gibi olacaktır.

$$\hat{\sigma}_u^2 = \frac{1}{N_i \hat{P}_i (1 - \hat{P}_i)}$$

Çalışmada göç olasılığı sıfır ve bir ile sınırlanmış bir değişkendir ve bu olasılığın çeşitli sosyo-ekonomik değişkenlerin lojistik fonksiyonu olarak tanımlanacağı varsayılmaktadır. Bu vektör Z_i ile tanımlanan örnek birimin olasılığını belirtir.

$$P_i = \exp(\beta'Z_i) / (1 + \exp(\beta'Z_i))$$

burada net göç veren iller $P_i=1$ ve net göç alan iller için 0'dır. Bağımlı değişken göç olasılığının logitidir. İki durumlu logit modelin tahmininde aşağıdaki adımlar izlenir:

1. $\hat{P}_i = n_i / N_i$, tahmini olasılık değeri hesaplanır.
2. Her bir x_i için iki durumlu logit hesaplanır, $\hat{Z}_i = \ln \hat{P}_i (1 - \hat{P}_i)$. P_i 'nin 0 v 1 değerini almasından kaçınmak için uygulamada, $\hat{Z}_i = \ln(n_i + 1/2) / (N_i - n_i - 1/2) = \ln(\hat{P}_i + 1/2N_i) / (1 - \hat{P}_i + 1/2N_i)$ olarak hesaplanır. x_i 'nin her bir değerinde en az $5N_i$ olması önerilir.
3. Farklı varyanslılık sorununu çözmek için veri dönüşümü uygulanır. Z_i ve X_i değişken değerleri, $\hat{\sigma}_2 = \sqrt{\frac{1}{N_i \hat{P}_i (1 - \hat{P}_i)}}$, u_i 'nin standart sapmasına bölünür.
4. Dönüştürülmüş verilere EKK uygulanır. Bu süreç, ağırlıklı en küçük kareler yöntemi (AEKK) olarak bilinir. AEKK yöntemi tahmin edicileri, etkin ve yansız olacaktır.
5. EKK çatısı altında güven aralıkları ve/veya hipotez testi için örneklem hacmi büyük olduğunda sonuçlar geçerlidir. Küçük örnekleme tahmin edilen sonuçlar, çok dikkatli olarak açıklanmalıdır. Logit modelde gözlem sayısı yeteri kadar büyük değilse ($n < 30$) elde edilen tahminlere güvenilmez.

İki durumlu logit modelde normallik varsayımı kısıtı olmadığı için uyum iyiliği ölçütü olarak diğer çok değişkenli testlerin birçoğunda olduğu gibi t ve F tablo değerleri

karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılmamakta, bunlar yerine Ki-kare, G^2 gibi parametrik olmayan ölçütlerden yararlanılmaktadır (OĞUZHAN, 2003, s.26).

4332. Yöntemin İşleyişi

İlk aşamada modele sadece sabit terim ilave edilmektedir. Diğer çok değişkenli yöntemlerde olduğu gibi, bir sonraki aşamada hangi değişkenin modele dahil edileceğine karar verilmektedir. Burada farklı modellerin denenip bu modeller arasından yorumlanabilirlik, anlamlılık, teoriye uygunluk kriterlerine göre seçim yapmak en iyi yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Seçim için modelde olmayan ve verilen kriterleri sağlayan değişkenlerden, Wald istatistiğine alternatif olarak kullanılan diğer istatistikler incelenerek, anlamlılık düzeyi en yüksek değişken bir sonraki adımda modele dahil edilmektedir.

Çalışmada adımsal regresyon analizinin türdeşi olan “değişken eleme işlemi” (Backward Selection) yöntemi kullanılmıştır. Değişken Eleme Metodunda, tüm değişkenler modele dahil edilir ve en güçsüz bağımsız değişken modelden çıkarılarak regresyon tekrar hesaplanır. Eğer bu durumda model önemli derecede güçsüzleşiyorsa, bağımsız değişken modele tekrar eklenir, eğer güçsüzleşme önemli derecede değilse, bağımsız değişken çıkarılır. Bu süreç sadece yararlı bağımsız değişkenler modelde kalıncaya değin tekrarlanır (FREES, 1996, s.256).

434. İl Düzeyinde Tahmin Çalışması Hipotezleri

Modellerin tahmini öncesindeki beklentiler şu biçimdedir:

i ilinden j iline verilen göç ile j ilindeki işsizlik arasında negatif bir ilişki beklenmektedir. Varış noktasında işsizliğin azalması i'den j'ye göçün artmasına neden olacaktır.

i ilinden j iline verilen göç ile j ilindeki kamu yatırımları arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Kamu yatırımlarının artması j ilinin gelişmişlik düzeyini artıracak ve i'den j'ye göç artacaktır.

i ilinden j iline verilen göç ile j ilindeki ortalama ücret düzeyi arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Ücret düzeyinin artması göç sonucu beklenen potansiyel kazancın artması anlamına gelecektir ki, bu da verilen göçün artmasına neden olacaktır.

t döneminde, i ilinden j iline verilen göç ile t-1 döneminde j iline verilen göç arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Bu beklenti iki nedenden kaynaklanmaktadır. Öncelikle, göç kararı veren birey t-1 döneminde göç etmekte ve varış noktasında iş bulup belli bir süre yaşadktan sonra ailesini de yanına almaktadır. Bu aile birleşmesi süreci aynı sayım dönemin de olmamışsa, t-1 döneminde verilen göç ile t dönemindeki göç arasında pozitif bir ilişki olacaktır. Diğer taraftan, göç teorisinin ele alındığı birinci bölümde de bahsedildiği üzere, varış noktasının seçiminde, göç stoğu etkisi denilen daha önceden oraya göç etmiş akraba ve tanıdıkların, bireyin varış noktası seçiminde etkili olacağı varsayımdır. Bu durumda i'den j'ye t döneminde verilen göç ile t-1 dönemindeki göç arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

Tarım sektörü ve özellikle de modern tarım tekniklerinin gelişmesi ve arazi büyüklüklerinin azalması sonrasında, kır-kent göçünün temel itici gücü durumundadır. Başta Todaro (1969) olmak üzere, bu alanda çalışan araştırmacılar, tarımı göç teorilerine itici güç olarak koymuşlardır. Varış noktasındaki tarım sektörünün payını temsil eden bu değişkene ilişkin beklenti, tarımın payı ile göç arasında negatif bir ilişkinin tespit edilmesidir. Çünkü tarım sektöründeki artış, çekici faktörler olan sanayi ve hizmetler sektörünün payının azalması anlamına gelmektedir ki bu da bir bölgenin aldığı göçü azaltan önemli bir faktördür.

t döneminde verilen göç ile varış noktasının t-1 dönemindeki kent nüfusu arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Bu değişken kentleşme düzeyinin temsilcisidir ve kentleşmenin artması alınan göçü arttıracaktır.

Kişi başına gelir, bireyin varış noktasındaki potansiyel kazancını ve varış noktasının gelişmişlik düzeyini temsilen modele dahil edilmiştir ve varış noktasındaki kişi başına düşen gelir ile verilen göç arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

Son olarak, modelde çıkış ve varış noktaları arasındaki uzaklığın göç karına etkisini tespit etmek amacıyla modele dahil edilen uzaklık değişkeni ile verilen göç arasında negatif bir ilişki beklenmektedir.

Bu temel model çerçevesinde genel beklenti iller arasında göç vermede etkili olan faktörler bakımından bir heterojen yapının ortaya çıkmasıdır. Çünkü illerin göç verme nedenleri coğrafi bölümlere göre farklılık göstermektedir. Örneğin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden verilen göçün temel nedeni işsizlik iken Batı Anadolu'nun verdiği göç için işsizliğin önemli bir açıklayıcı değişken olmayacağı düşünülmektedir. Burada ki analizde, illerin illere verdiği göçün nedenlerine göre gruplandırılmış olması daha sağlıklı sonuçlara ulaşmayı mümkün kılacaktır. Ancak, TÜİK tarafından yayınlanan istatistiklerde nedenlerine göre göç sadece il toplamı biçiminde verilmiş ve illerin illerle verdiği göçü nedenlerine göre ayırmak imkanı kalmamıştır.

Çalışmada temel amaç genel bir göç modeli oluşturmak olduğu için her bir il için ayrı modelleme çalışmasına gidilmemiştir. Ancak eğer ki amaç, nüfusun optimal dağılımını sağlayacak bir politika formülasyonu geliştirmek ise burada yapılması gereken her bir il için en uygun göç modelinin tespit edilmesi olacaktır.

435. Genel Göç Modeline İlişkin Hipotezler

Modelin tahmini öncesindeki beklentiler şu biçimdedir:

i ilinden verilen göç ile i lin daha önceki sayıma ait kent ve köy nüfusu ile ilişkisi, acaba araştırmacıların iddia ettiği gibi göç hareketlerinin yönünün artık kır-kent göçü niteliğinde mi, küçük ve orta büyüklükteki kentlerden büyük kentlere göç niteliğinde mi olduğuna cevap bulmak amacıyla araştırılmaktadır. Eğer Türkiye'deki göç hareketinin temelinde kır-kent göçü yatmakta ise, adımsal model, i ilinin 1990 köy nüfusu ile göç verme ihtimali arasında pozitif bir ilişki bulacaktır. Aksi durumda yani göç hareketleri kent-kent temelinden güç kazanmakta ise, i ilinin 1990 kent nüfusu ile pozitif bir ilişki bulacaktır. Bu değişkenlere ilişkin beklenti bu doğrultudadır.

İşsizlik değişkeninin ilin göç verme ihtimali üzerinde pozitif bir etkisinin olması beklenmektedir. Yani işsiz sayısı arttıkça ilin net göç verme ihtimalinin de artması beklenmektedir.

Büyüme değişkeni ile bağımlı değişken arasında negatif bir ilişki beklenmektedir. i ilinin büyüme oranı arttıkça net göç verme ihtimalinin de azalması beklenmektedir.

Kamu yatırımlarının artması kentsel gelişimi artıracak, kentin göç verme eğilimini azaltacaktır. Analiz öncesi beklenti kamu yatırım tahsisleri ile i ilinin göç verme ihtimali arasında negatif bir ilişkinin tespit edilmesi yönündedir.

Analizin gelir değişkenleri kısmında 3 değişken mevcuttur. Bunlar kişi başına gelir (\$), Cari GSYİH ve Reel GSYİH'dır. Göçün gelir faktörüne olan duyarlılığını ölçmek amacıyla alternatif gelir göstergelerinin tümü analize dahil edilmiş ve seçim adimsal regresyon modelinin işleyişine bırakılmıştır. Bu sayede modele katkısı en yüksek olan gelir değişkeni modelde kalacak, diğer değişkenler modelden dışlanacaktır. Gelir değişkeni ile göç arasında negatif yönlü bir ilişki beklenmektedir.

Benzer biçimde, sektörlerin göçe etkisi de bu alandaki tüm değişkenlerin modele dahil edilmesi yoluyla ölçülecektir. Buradaki temel amaç, göçün temel belirleyicisinin tarımsal faaliyet yoğunluğunun itici gücünden mi yoksa sanayi ve hizmetler sektörünün çekici gücünden mi kaynaklandığını tespit etmektir. Tarım sektörünün itici güç olarak modele girmesi durumunda, tarım sektörünün payı ile göç verme ihtimali arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Aksi durumda yani sanayi ve hizmetler sektörü göçü belirleyen temel değişkenler ise göç verme ihtimali ve sektör payları arasında negatif bir ilişki beklenmektedir.

Kentsel gelişimin parasal olmayan göstergeleri olarak kişi başına elektrik tüketimi ve sağlık personeli sayıları alınmıştır. Bilindiği gibi, eğitim ve sağlık imkanlarındaki yetersizliklerin göçün önemli nedenleri arasında yer aldığı belirtilmektedir. Bu değişkenler yardımıyla eğitim ve sağlık hizmetleri bakımından kentsel gelişmişliğin göç verme üzerindeki etkisi araştırılacaktır. Bu değişkenlerin modele dahil olması durumunda, göç verme ihtimali ile negatif bir ilişki içerisinde olması beklenmektedir.

Ortalama ücret düzeyi ile göç arasında negatif bir ilişki beklenmektedir. Ücret düzeyinin artması, bireyleri göç yoluyla alternatif kazanç yolları araştırmaktan alıkoyacaktır.

t döneminde, i ilinden verilen göç ile t-1 döneminde verilen göç arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Bu beklentinin nedenlerinden daha önceki analizde ayrıntıları ile bahsedilmiştir.

436. Bulgular ve Değerlendirme

4360. Göç ve Uzaklık İlişkisi

İç göç modellerinin iç göçü açıklama biçiminin temel argümanlarından biri de uzaklık faktörüdür. Çünkü model uzaklığı hem ulaşımın hem de taşınma ve yerleşmenin fiziksel maliyetinin bir temsilcisi olarak görmektedirler (GREENWOOD, 1975, s.398).

Ravenstein'in 1885 tarihli çalışmasından günümüze, iç göç ile uzaklık arasında sıkı bir korelasyon ilişkisinin bulunduğu kabul edilmektedir. Ancak, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmenin bu ilişkinin gücünü azaltacağı düşünülmektedir. Türkiye için uzaklık göç korelasyonu, ilk kez 1970 yılında Shorter tarafından analiz edilmiş ve göç ile uzaklık arasındaki korelasyon katsayısı -0,27 olarak tespit edilmiştir. Ardından benzer bir çalışma Tekeli (1978b) tarafından tekrar edilmiş ve uzaklık-göç korelasyonu -0,15 olarak bulunmuştur. Ulaştıkları sonuçlar farklı olmakla birlikte bu iki çalışmanın benzer tarafı kullandıkları iç göç verilerinin nüfus sayımı sonuçlarından tahmin edilen veriler olmasıdır.

Çalışmada bu ilişki hem 1990 hem de 2000 yılı için 2 farklı biçimde sorgulanmıştır. İlk olarak 1990 ve 2000 yılı için sırasıyla 67 ve 73 ile ait veriler ve iller arası karayolu uzaklıkları arasındaki korelasyon ilişkisi sorgulanmıştır. Sonuçlar aşağıdaki tabloda görülmektedir (Tablo 19). 1990 yılı için 67 ile ait verilerden yola çıkarak yapılan analizde göç ve uzaklık arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir korelasyon (-0,071) ilişkisi tespit edilmiştir. 2000 yılı için de benzer bir sonuç beklenmekle birlikte, teorinin de öngördüğü üzere ilişkinin kuvvetinin zayıflayacağı öngörülmektedir. Çünkü teoriye göre, teknolojik gelişmeler ulaşım ve taşınma maliyetlerini azaltacak ve böylece göç ile uzaklık

arasındaki ilişki zayıflayacaktır (LEE, 1969). Ancak, benzer analiz 2000 yılı için 73 il dahil edilerek yapılmış ve sonuçta istatistiksel olarak anlamlı ve bir önceki sayım yılına nispeten daha kuvvetli bir korelasyon ilişkisi (-0,099) tespit edilmiştir.

Tablo 19:
Göç Uzaklık İlişkisi Korelasyon Analizi Sonuçları

	1990 Yılı		2000 Yılı	
	Kısıtsız	Kısıtlı	Kısıtsız	Kısıtlı
Uzaklık	-0,071***	-0,190***	-0,099***	-0,215***
N	5.256	4.830	5.256	4.830

*** %1 Seviyesinde anlamlı

Çalışmada göç uzaklık ilişkisinin sorgulandığı diğer yöntemde ise, gerek teoride ve gerekse de literatürdeki önemli çalışmaların bulgu ve iddiaları (Doh, 1984) göz önünde tutularak Ankara, İstanbul ve İzmir illeri analizden çıkarılmış ve analiz diğer iller arasında gerçekleşen iç göç akımları dikkate alınarak yapılmıştır. Teoride göç ve uzaklık ilişkisinin ülkenin en çok göç alan metropol kentleri dışında daha güçlü olduğu ancak bu illerin söz konusu ilişkisinin dışında kaldığı belirtilmektedir. Üç büyük kentin analiz dışında tutulduğu sonuçlar aynı tablo üzerinde (Tablo 19) gösterilmiştir. Yapılan analiz neticesinde beklentiye uygun bir sonuca ulaşılmış ve 1990 yılı için bir önceki ilişkiden daha kuvvetli ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İlişkinin kuvveti -0,190'dır. 2000 yılı içinde, kısıtlanmamış korelasyon analizinden daha kuvvetli bir korelasyon ilişkisi tespit edilmiştir. Katsayının değeri de -0,215'tir ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

1970 yılında Shorter ve 1978'de Tekeli tarafından elde edilen sonuçlar ve bu çalışmanın ulaştığı sonuçlar karşılaştırıldığında 1970 döneminden günümüze, ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sayesinde göç-uzaklık ilişkisinin zayıfladığı görülmektedir. Sadece son dönemde bu ilişkide bir artış tespit edilmiştir. Ancak, bu beklenmedik sonuç üzerinde sayım dönemleri arasındaki zaman farklılığının da etkili olduğu açıktır. 1970, 1978 ve 1990 dönemlerine ilişkin çalışmalarda 5 yıllık bir zaman diliminde gözlenen veya tahmin edilen iç göç akımları ile uzaklık ilişkisi araştırılmışken, 2000 yılına ait analizde 10 yıllık bir zaman diliminde gerçekleşen iç göç hareketleri ve uzaklık ilişkisi incelenmiştir. Bu farklılık nedeniyle, söz konusu ilişkinin kuvveti ile ilgili

kesin bir tespitte bulunmak mümkün olmamakla birlikte, diğer üç dönemde gözlenen değişimden yola çıkarak, uzaklık-göç ilişkisinin, ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda zamanla zayıfladığını ifade etmek mümkündür.

4361. Net Göç Veren İller İçin Model 1 Sonuçları

Model 1, çerçevesinde ulaşılan sonuçlar özetlenerek, en çok net göç veren il 5 il ve en çok net göç alan il 5 il için tahmin edilen regresyon denklemlerine ilişkin sonuçlar Tablo 20'de gösterilmiştir. Diğer illere ilişkin sonuçlar ise Ek Tablo 1'de gösterilmiştir. Bu dönemde net göç veren il sayısı 52'dir. Burada her bir il için elde edilen sonuçları tek tek incelemek mümkün değildir. Bu nedenle sonuçlar ana hatları itibari ile özetlenerek, model ortaya koyduğu genel sonuçlar ele alınacaktır.

Sonuçlar incelendiğinde, yapılabilecek ilk tespit, tüm iller için 1990 Genel Nüfus Sayımı döneminde i ilinin j iline verdiği iç göçün, 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yine j iline verdiği iç göçü açıklamak konusunda istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğudur. Bu sonuç, stok göçün ve tanıdık, akraba çoğaltanının Türkiye'de iller arası göçü açıklamak konusunda etkili bir faktör olduğunu göstermektedir.

Kamu yatırımlarının verilen göçü 6 ilde (Artvin, Çorum, Edirne, Kırşehir, Nevşehir, Karaman) beklentilerin aksine negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Nevşehir dışında kalan 5'i bu iller olmak üzere toplam 13 ilde ise istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Diğer tüm illerde beklenildiği üzere varış noktasında kamu yatırımlarındaki bir artışın o ile verilen göçü artırdığı tespit edilmiştir.

Tablo 20:
Yatay Kesit Regresyon Analizi Sonuçları (Model 1)

	İLLER	DEĞİŞKENLER						
		Sabit	İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	R	F
NET GÖÇ VEREN İLLER	ADİYAMAN	161,738943 (1,858912)	-0,022113* (-1,714229)	0,020751*** (3,090855)	0,000002 (1,159253)	0,972209*** (14,719200)	0,893	138,267***
	MARDİN	-17,828736 (-0,221246)	-0,037697*** (-3,144532)	0,028019*** (4,482380)	0,000007*** (4,753589)	0,884028*** (15,970498)	0,945	283,297***
	SİİRT	-29,683988 (-0,752807)	-0,021494*** (-3,685542)	0,013694*** (4,543516)	0,000005*** (5,768999)	0,616938*** (19,003889)	0,968	493,848***
	SİNOP	32,545348 (1,246830)	0,000462 (0,114852)	0,003466* (1,722998)	0,000000 (0,521192)	0,698270*** (45,607206)	0,994	2587,055***
	ZONGULDAK	-77,563458 (-0,857394)	-0,028412* (-1,784446)	0,007881 (0,969475)	0,000012*** (4,512469)	0,853681*** (13,738466)	0,970	541,786***
NET GÖÇ ALAN İLLER	ANKARA	89,556703 (0,853068)	-0,023223 (-1,606474)	0,046287*** (4,088094)	-0,000003 (-1,147757)	0,992493*** (28,657224)	0,991	1845,078***
	BURSA	165,874216*** (3,976320)	0,003638 (0,584052)	0,013454*** (3,867798)	-0,000001 (-0,441576)	1,167388*** (22,176184)	0,988	1380,886***
	ÇANAKKALE	44,251151* (1,907992)	0,001947 (0,557629)	0,004129** (2,219076)	-0,000002*** (-3,577474)	0,928581*** (23,364758)	0,975	655,809***
	ISPARTA	15,747210 (0,685561)	0,003136 (0,924634)	-0,002793 (-1,471097)	-0,000002*** (-5,549866)	1,154392*** (47,549434)	0,980	814,791***
	İZMİR	46,975758 (0,595372)	-0,032905*** (-2,920416)	0,023508*** (3,622844)	0,000002 (1,186995)	1,336792*** (35,047520)	0,987	1230,353***

Not: Parantez içerisindeki rakamlar standart hataları göstermektedir.

* %10 seviyesinde anlamlı

** %5 seviyesinde anlamlı

*** %1 seviyesinde anlamlı

Ücret değişkenine ilişkin bulgular da beklenen yöndedir ancak sadece 20 il için anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Analiz öncesinde, ücretin, göçü açıklamak konusunda etkili değişkenlerden biri olması beklenmektedir ancak elde edilen sonuçlar, genelde beklenen yönde olmakla birlikte ücretlerin, t-1 döneminde verilen göç veya kamu yatırımları kadar etkili bir açıklayıcı değişken olmadığını göstermektedir.

İşsizlik değişkenine ilişkin bulgular da ücret değişkenine bir paralellik göstermektedir. 24 il için istatistiksel olarak anlamlı bir etki tespit edilmiş ancak 4 ilde bu etkinin beklenilenin aksi yönde olduğu görülmüştür. Modelin işsizlik ve göç konusundaki eksikliği temelde kullanılan bağımlı değişkene dayanmaktadır. Çünkü illerin illere verdiği göç nedenlerine göre gruplandırılmamıştır ve ekonomik nedenlerle yapılan göçü açıklayıcı değişkenlerle ilişkilendirmek bu noktada imkansız hale gelmiştir. 2000 Genel Nüfus Sayımı verilerine göre iller arasındaki nüfus hareketlerinin sadece %20'si işsizlik nedeniyle yapılmaktadır. Ancak iller arası göç verme nedenine göre verilerin olmayışı toplam verilen göç istatistikleri yoluyla bu ilişkinin araştırılmasını mümkün kılmış ve bu nedenle iç göçün ekonomik belirleyicileri ile ilişkisini sağlıklı bir biçimde tespit etmek olanağı kalmamıştır.

Modelin sabit terimine ilişkin sonuçlar ilginç bir tespiti imkan tanımaktadır. Sabit terimin anlamlı olduğu yani modele dahil edilen değişkenlerden bağımsız bir göçün varlığının istatistiksel olarak da anlamlı olduğu illerin tamamı Güneydoğu Anadolu Bölge'si dışındaki illerdir.

4362. Net Göç Alan İller İçin Model 1 Sonuçları

Model 1, çerçevesinde 2000 Genel Nüfus Sayımı verilerine göre net göç alan iller için yapılan analiz sonuçları içerisinde net göç alma oranı en yüksek 5 ile ait sonuçlar Tablo 20'de görülmektedir. Diğer illere ait regresyon sonuçları ise Ek Tablo 2'de görülmektedir. Dikkati çeken ilk sonuç, 21 ilin 13'ü için sabit terimin anlamlı çıkmasıdır. Yani modele dahil edilen açıklayıcı değişkenlerden bağımsız ve istatistiksel olarak anlamlı bir göç söz konusudur. Bu da bu illerin verdiği göçün modele dahil edilen değişkenlerden bağımsız olarak, geriye dönüş göçü veya tayin atama gibi mecburi nedenlerle göç olduğunu göstermektedir.

Yine bu model sonuçlarında da tüm iller için t-1 döneminde verilen göçle t döneminde verilen göç arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Kamu yatırımı değişkeni de sadece 3 ilde (Bilecik, Isparta ve Kırıkkale) anlamsız bulunmuştur ve bu iller için değişkene ilişkin katsayı beklenilenin tersi yöndedir. Yani varış noktasında kamu yatırımları azalsa dahi verilen göç miktarı artmaktadır. Ücret ve işsizliğe ilişkin değişkenler için ise genelleme yapmaya imkan tanıyacak bir sonuca ulaşılamamıştır. Zaten bu illerin varış noktasındaki ekonomik faktörlerden kaynaklanan bir göç vermesi de beklenmemektedir. Bu dönemde net göç alan Şırnak dışında kalan diğer 20 il gelişmişlik sıralamasında ilk sıraları paylaşan illerimizdir.

Her iki il grubuna ait Model 1, sonuçları değerlendirildiğinde şunu söylemek mümkündür; stok göçe ilişkin katsayının her iki grupta da beklenen etkiye sahip olması, kamu yatırımları, işsizlik ve ücretin göç veren iller için daha başarılı sonuçlara ulaşmış olması tercih edilen modelin kısıtları da dikkate alındığında başarılı bir model olduğunu göstermektedir.

4363. Net Göç Veren İller İçin Model 2 Sonuçları

Model 2, çerçevesinde ulaşılan sonuçlar, yukarıdaki ayrıma uygun biçimde net göç oranına göre sıralanmış ve net göç veren ve net göç alan ilk 5 ile ait sonuçlar Tablo 21’de gösterilmiştir. Diğer net göç veren iller için ulaşılan sonuçlar ise Ek Tablo 3’te gösterilmiştir. Bu modelde de tüm net göç veren iller için verilen göç daha önceki sayım döneminde verilen göç ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki içerisinde. Modele, ilk modelden farklı olarak dahil edilen tarım sektörünün payı değişkenine ilişkin sonuçlar beklentilere uygun bulunmamıştır. Bu değişkene ilişkin katsayı 7 ilde anlamlı bulunmuştur ve bunlardan sadece Batman’da ilişki pozitif çıkmış diğer 6 ilde varış noktasında tarımın payı arttıkça verilen göçü azaltmakta olduğu tespit edilmiştir.

İller arası karayolu uzaklığı ile verilen göç arasında beklentilere uygun yönde; negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak, Modelin genelinde değişkene ait katsayı çok az sayıda il için istatistiksel olarak anlamlıdır.

Variş noktasındaki kentsel gelişmişliği ve potansiyel geliri temsil edeceği düşünceci ile modele dahil edilen KBGSYİH değişkeni modele fazla bir katkı sağlamamıştır. Kamu yatırımları değişkeni, ilk modelde oldu gibi bu modelde de en önemli ikinci açıklayıcı değişken olarak tespit edilmiştir. Kamu yatırımları değişkeni illerin genelinde istatistiksel olarak anlamlı bir çekici faktördür.

Tablo 21:
Yatay Kesit Regresyon Analizi Sonuçları (Model 2)

	İLLER	DEĞİŞKENLER										
		Sabit	İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	Tarım P.	Kent Nüf.(90)	KBDG	Uzaklık	R	F
NET GÖÇ VEREN İLLER	ADİYAMAN	392,520749 (1,022967)	-0,025395* (-1,930405)	0,003882 (0,427466)	-0,000002 (-0,529082)	0,807435*** (9,892954)	-0,969273 (-0,126157)	0,000934** (2,465165)	0,000000 (0,760425)	-0,557046** (-2,020130)	0,910	78,147***
	MARDİN	70,601828 (0,207131)	-0,029813** (-2,535304)	0,015495* (1,950280)	0,000005* (1,918535)	0,876268*** (15,946530)	0,225841 (0,032370)	0,000529* (1,693690)	-0,000001* (-2,009803)	0,395618* (1,989746)	0,956	166,432***
	SİİRT	-62,163901 (-0,454070)	-0,016989*** (-3,659867)	-0,002100 (-0,603104)	0,000003*** (2,725332)	0,491934*** (15,088815)	1,928476 (0,688784)	0,000773*** (5,224322)	0,000000 (-1,566834)	0,093541 (1,244426)	0,983	444,115***
	SİNOP	178,480006 (1,377825)	-0,000608 (-0,142975)	0,005812** (1,876696)	0,000001 (0,706080)	0,705804*** (28,638771)	0,258362 (0,106078)	-0,000095 (-0,668984)	0,000000** (-0,091907)	-0,186156 (-2,291688)	0,994	1338,004**
	ZONGULDAK	490,241971 (0,960109)	-0,027710* (-1,737647)	0,006797 (0,699055)	0,000016*** (4,763049)	0,781177*** (9,582528)	-0,490381 (-0,058699)	0,000057 (0,133256)	-0,000001** (-2,195708)	-0,058448 (-0,222989)	0,974	291,373***
NET GÖÇ ALAN İLLER	ANKARA	89,967901 (0,172302)	-0,025413* (-1,671489)	0,036829*** (2,890351)	-0,000006* (-1,702933)	0,951925*** (22,253773)	-2,147450 (-0,245502)	0,000793 (1,775962)	0,000000 (0,269656)	0,012578 (0,042028)	0,992	918,549***
	BURSA	426,750645 (1,581891)	0,002651 (0,400499)	0,017541*** (3,586153)	0,000001 (0,279025)	1,187162*** (18,907206)	-2,240693 (-0,570872)	-0,000229 (-1,020560)	0,000000 (-0,649385)	-0,112118 (-0,977812)	0,989	677,336***
	ÇANAKKALE	311,863158*** (2,679594)	0,000504 (0,173027)	0,010762*** (5,477042)	-0,000001 (-1,328190)	0,992431*** (26,831761)	-2,691918 (-1,562816)	-0,000353*** (-4,491714)	0,000000 (-1,037232)	-0,102750** (-2,303574)	0,985	516,514***
	İSPARTA	116,574685 (0,938602)	0,001542 (0,479050)	0,003096 (1,378135)	-0,000001 (-0,831642)	1,171700*** (48,633629)	-1,797143 (-0,951371)	-0,000304*** (-3,515980)	0,000000 (-0,330439)	-0,012172 (-0,220528)	0,985	505,271***
	İZMİR	894,456119* (1,916681)	-0,032768*** (-2,800370)	0,030151*** (3,657596)	0,000005 (1,611365)	1,317438*** (27,299526)	-2,451446 (-0,345402)	-0,000322 (-0,907876)	-0,000001 (-1,527211)	-0,418253** (-2,271174)	0,988	637,089***

Not: Parantez içerisindeki rakamlar standart hataları göstermektedir.

* %10 seviyesinde anlamlı

** %5 seviyesinde anlamlı

*** %1 seviyesinde anlamlı

4364. Net Göç Alan İller İçin Model 2 Sonuçları

Göç alan iller için de durum bir diğer analiz ile benzerlik göstermektedir. Diğer tüm modellerler olduğu gibi bir önceki dönem verilen göç değişkenine ait katsayı tüm iller anlamlı ve beklenen yöndedir (Tablo 21 ve Ek Tablo 4). Varış noktasında kamu yatırımlarının ve kentleşmenin artması verilen göçü artırmaktadır.

Bu ilişkinin, yeni bir göç hareketinden ziyade, ayrıldığı kentteki ekonomik gelişmelerin olumlu bir seyir izlemesi nedeniyle göçmenlerin geri dönüş göçlerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Uzaklık değişkeni ise, Ankara ili hariç diğer tüm iller için beklenen işarete fakat sadece 5 il için istatistiksel olarak anlamlıdır.

4365. İl Düzeyinde Tahminler İçin Genel Değerlendirme

Literatür bölümünde incelenen çalışmalar ve iç göç hareketlerini açıklamak amacıyla kullandıkları değişkenler göz önüne alındığı takdirde, il düzeyindeki iç göç modellerinin beklentilere uygun ve başarılı sonuçlar verdiği düşünülmektedir.

Öncelikle, stok göçlerin varış noktasının seçiminde rol oynayan en önemli bir faktör olduğu ve yapılan analiz de göç stokuna ilişkin beklenen sonuçların alındığı görülmektedir. Ayrıca Türkiye'deki iç göç hareketlerinin, kentsel gelişmişlik düzeyi ile ilgisi, teori ve literatür ile paralel sonuçlar göstermektedir.

Gelir ve çalışma koşullarına ilişkin değişkenler ise kısmen başarılı olmuş, ücret, gelir ve işsizlik değişkenleri göç üzerinde etkili fakat her il için anlamlı bulunmamıştır. Özellikle, işsizlik ve ücrete ilişkin sağlıklı istatistiklerin bulunmaması, bu sonuçlara ulaşılmasında en önemli faktör olarak görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'deki iç göçün temel dinamiğinin çıkış noktasındaki işsizlikten kaynaklandığı ve varış noktasındaki çalışma hayatı koşullarından pek etkilenmediği düşünülmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümündeki Grafik 5'i incelediğimizde göç eden nüfusun % 47'sinin işsiz ya da işgücü piyasası dışında olduğu görülmektedir. Mevcut veriler göz önüne alındığında iş olanakları ile ilgili sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için çıkış noktasındaki işsizlik ve ücretlerin de analize dahil edilmesi gerçeği ile karşı karşıya kalmaktayız. Ancak, uzun süreli bir zaman boyutu

içermeyen verilerle bu ölçümü sağlıklı bir şekilde yapabilecek istatistik ve ekonometri yöntemleri henüz mevcut değildir.

Söz konusu analizler, iç göç hareketlerinin dinamikleri konusunda il düzeyinde bir fikir vermesi ve nihai genel göç modeline katkı sağlaması amacıyla yapılmış olması nedeniyle ulaştığı sonuçlar itibari ile çalışmaya amaçlanan katkıyı sağlamışlardır.

4366. Genel Göç Modeli Bulguları ve Değerlendirme

Modelde kullanılacak olan değişkenlerin listesi aşağıda görülmektedir. Görüleceği üzere analize dahil edilen kimi değişkenler birbirleri ile bağıntılı olan ve modelin sağlıklı sonuçlar vermesini engelleyebilecek değişkenlerdir. Örneğin modele sektör paylarının tamamı dahil edilmiştir. Bunun yaratacağı sorun şudur; bu üç sektörün paylarının toplamı 1'e eşittir ki bu da EKK yönteminin çalışmaması anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, gelirin göçe etkisi ölçmek için modele kişi başına GSYİH, Cari GSYİH ve Reel GSYİH dahil edilmiştir. Bu değişkenlerin tümü birbiri ile değişkenler arası bir çoklu doğrusal bağıntı sorununu neden olabilecek derece kuvvetli bir ilişki içerisindedir. Buna rağmen modelin bu değişkenler seti çerçevesinde kurgulanmasındaki temel amaç, göçü açıklamak konusunda en sağlıklı etkiye sahip değişkenler setini tespit edebilmektir.

Bu sebeple çalışmada, Adımsal Lojistik Regresyon Analizi kullanılacaktır. Adımsal Lojistik Regresyon Analizi, adımsal regresyon ve diskriminant analizine benzemektedir. Bilindiği gibi adımsal lojistik, diskriminant ve regresyon tetkikleri bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı problemi olduğunda en iyi bağımsız değişkenler setinin saptanmasında yararlanan modellerdir. Adımsal modeller, çoklu doğrusal bağlantının anakütle kaynaklı olması durumunda güvenilir sonuçlar vermektedir (KALAYCI, 2006, s.286).

Değişkenler	Tanımlama
kent90	: Varış noktası 1990 şehir nüfusu,
koy90	: Varış noktası 1990 köy nüfusu,
nm	: Net Göç 2000,
ue	: Resmi Kayıtlı İşsiz Sayısı 1991-2000 Ortalaması,
g	: Büyüme Hızı 1991-2000 ortalaması,
ky	: Kamu Yatırım Tahsisleri 1991-2000 Ortalaması (milyar TL),
kbgd	: Kişi Başına Düşen Gelir \$ 1991-2000 Ortalaması,
cg	: Cari GSYİH Büyüme Hızı 1991-2000 Ortalaması,
rg	: Reel GSYİH (1987 Fiyatları ile) 1991-2000 Ortalaması,
tp	: Tarım sektörünün payı,
sp	: Hizmetler Sektörünün Payı,
ep	: Sanayi sektörünün payı,
hp	: Sağlık Sektörü Personel Sayısı ^a ,
et	: Kişi Başına Elektrik Tüketimi 1991-2000,
aw	: Ortalama Ücret Ödemeleri İmalat Sanayi (1991-2000),
im90	: Aldığı Göç 1990,
om90	: Verdiği Göç 1990,
mr90	: Göç Oranı ‰,

^a Uzman Doktor, Pratisyen Doktor, Diş Doktoru, Sağlık Memuru, Ebe, Hemşire

İlk denemede nihai modele 10. adımda ulaşılmıştır ancak modele ilişkin istatistikler incelendiğinde, Şırnak ilinin model üzerindeki etkisinin diğer illere göre fazla olduğu görülmüştür. Göç üzerinde etkili olduğu düşünülerek analize dahil edilen değişkenler bakımından göç veren illerle benzer özellik göstermesine rağmen, söz konusu dönemde net göç alan bir il olması model sonuçlarını da etkilemiştir. Bu sebeple genel göç modeli tahmin edilirken Şırnak ili model dışında tutulmuş ve diğer 72 ile ait gözlemler altında koşulan modelde bu kez 9.ncu adımda nihai modele ulaşılmıştır. Adımsal lojistik regresyon modeli sonuçları aşağıda görülmektedir (Tablo 22). Değişkenler, açıklayıcı değişkenler seti içerisinde modele sağladıkları katkıya göre adımsal olarak seçilmiştir.

Tablo 22:
Genel Göç Modeli Özet Sonuçları

	Katsayı	Std. Hata	Wald İstatistiği	Exp(B)
İşsizlik	0,000278*	0,00016	3,202	1,0003
K. Yat.	-0,000563***	0,00022	6,793	0,9994
KBDG(\$)	-0,006124***	0,00224	7,486	0,9939
V. Göç(1990)	-0,000161**	0,00007	5,068	0,9998
Köy Nfs.(1990)	-0,000023***	0,00001	6,987	0,99997
Sabit	20,483738***	7,42824	7,604	786999175,7379
Percentage Correct	ki-kare	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Kare	Nagelkerke R Kare
94,4	66,789***	18,293	0,605	0,872

Elde edilen sonuçlara göre nihai denklem,

$$Z_i = \ln \frac{P}{1-P} = 20,483738 + 0,000278İşsizlik - 0,000563K.Yat - 0,006124KBDG - 0,000161VG_{90} - 0,000023KN_{90}$$

veya,

$$\frac{P}{1-P} = e^{(20,483738+0,000278İşsizlik - 0,000563k.yat - 0,006124kdbg - 0,000161VG_{90} - 0,000023KN_{90})}$$

biçiminde yazılabilir. Buradan her bir değişken için birim etki seviyesi hesaplanabilir. Hesaplanan birim etki değerleri Exp(B) sütununda görülmektedir.

Modelin değişkenler bakımından değerlendirmesine geçmeden önce, genel istatistikler değerlendirilecektir. Öncelikle değişkenlerin sınıflandırılma derecelerine bakıldığında, toplam birimlerin %94,4'ünün doğru sınıflandırıldığı (Percentage Correct) görülmektedir.

Modelin λ^2 (66,789) istatistiğine bakıldığında ise, modelin istatistiksel olarak anlamlı bir model olduğu görülmektedir. Regresyon analizindeki R^2 istatistiğine benzeyen ve geniş kabul gören bir istatistik lojistik regresyon analizinde bulunmamaktadır. Bununla birlikte literatürde lojistik regresyon analizi için bazı R^2 istatistikleri mevcuttur (KALAYCI, 2006, s.293). Cox ve Snell R^2 istatistiği, olabilirlik esasına göre çoklu R^2 istatistiğine benzemektedir. İstatistiğin maksimum değerinin genelde 1'den küçük olması bu istatistiğin

yorumunu güçleştirmektedir. Tahmin edilen modelde Cox ve Snell R^2 istatistiği 9.ncu adımda (nihai model) % 60,5'tir. Bu oran, bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında %60,5'lik bir ilişki olduğunu göstermektedir. Cox ve Snell R^2 istatistiğinin 0-1 arasında değerler almasını sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir istatistik olan Nagelkerke R^2 istatistiği 9.ncu adımda % 87,2 olarak elde edilmiştir. Bu istatistik bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında %87,2'lik bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki istatistik sonuçları tahmin edilen nihai modelin hem genel istatistik anlamlılık hem de açıklayıcılık gücü bakımından yeterli olduğunu göstermektedir.

Değişkenlerin göç verme olasılığına etkisine bakıldığında ise, katsayının ters logaritması alınarak bundan 1 çıkarılır ve sonuç 100 ile çarpılırsa, açıklayıcı değişkendeki 1 birimlik artışa karşılık göç verme olasılığındaki yüzde değişmeye ulaşmış oluruz.

İşsiz sayısında 100 kişilik bir artış göç verme olasılığını % 3 artırmaktadır. Analiz öncesi beklentiler de işsizliğin göçü açıklayıcı bir değişken olarak modele girmesi ve verilen göç ile pozitif bir ilişki içinde olması yönündeydi. Bu konuda ki beklentiler analiz bulguları ile de desteklenmiştir.

Kamu Yatırımlarındaki 100 birimlik artış (100 bin YTL) göç verme olasılığını % 6 azaltmaktadır. Bu sonuç da beklentilerle örtüşmektedir.

Kişi başına düşen gelirdeki 1 birimlik artış (1 \$) göç verme olasılığını % 6 azaltmaktadır. Yapılan analiz neticesinde göç üzerinde en yüksek katkıyı sağlayan gelir değişkeni olarak KBGSYİH (\$) tespit edilmiştir. Değişenin göç verme olasılığı üzerindeki etkisi beklenen yöndedir.

Bir önceki sayım döneminde verilen göçteki 100 birimlik (100 kişi) artış göç verme olasılığını % 2 azaltmaktadır. t-1 sayım döneminde verilen göçteki artışın, t dönemindeki göçü azaltması beklentilerin aksi bir sonuçtur. İl düzeyindeki analizlerde, i ilinden j iline t-1 döneminde verilen göçün t döneminde verilen göçün anlamlı bir açıklayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştı ve bu durum ilden ile göç hareketinin en önemli belirleyicisinin göç stoku olduğunu göstermişti. Fakat genel modelde bu yönde bir sonuç elde edilmesi dikkat

çekicidir. Ancak bu sonuç il düzeyinde yapılan tespiti geçersiz kılmamaktadır. Çünkü il düzeyinde ki analizlerde bağımlı değişken t döneminde verilen göç miktarı idi fakat burada bağımlı değişken net göçtür. Bu durumda genel yorum şu biçimde yapılabilir, t-1 döneminde verilen göç t döneminde verilen göçü artırıcı etkiye sahiptir ancak aynı zamanda t döneminde alınan göçü de artırıcı etkiye sahiptir (muhtemelen geri dönüş göçleri) ve bu etki ilkinden daha yüksek olduğu için net göçü azaltıcı bir etkiye neden olmaktadır.

İlin bir önceki sayımdaki kırsal nüfusundaki 100 birimlik (100 kişi) artış göç verme olasılığını %0,07 azaltmaktadır. Kaydedilen bu sonuç, kuramsal olarak iddia edilen ve 3. bölümde göç istatistikleri ile de desteklenen bir olgunun ispatı niteliğindedir. Kırsal nüfus arttığı halde net göç verme olasılığının azalması, göçün Türkiye’de artık kır-kent göçü kimliğinden çıkarak kent-kent göçü kimliği kazandığını göstermektedir.

Modelin diğer istatistikler itibari ile sonuçları incelendiğinde (Ek Tablo 5), öncelikle illerin göç verme veya alma olasılık değerlerine bakmak gerekmektedir. Modele dahil edilen değişkenler itibariyle mevcut durumlarını korumaları durumunda, 17 ilin², 7 ondalık basamak ilerlenmesine rağmen göç verme olasılıkları 1’dir (P olasılık değerleri). Yani, mevcut değişkenlerde, bir sonraki sayım dönemine kadar herhangi bir değişim (Türkiye genelinde görülen ortalama artışlar hariç) görülmemesi durumunda bu illerin net göç vermesi kesindir.

Benzer bir değerlendirmeyi net göç alan iller için yaparsak, 7 ilin³, modeldeki değişkenler bakımından yerlerini korumaları durumunda net göç alacaklarını söyleyebiliriz çünkü 7 ondalık basamak ilerlenmiş olmasına rağmen olasılık değerleri 0’dır.

DfBeta Değerleri (Ek Tablo 6) lojistik regresyon analizinin değerlendirilmesinde kullanılan diğer bir önemli istatistiktir. DfBeta değerleri herhangi bir birimin modelden çıkarılması durumunda modelin katsayılarında meydana gelen değişmeyi göstermektedir. bu değişim şu biçimde hesaplanmaktadır;

² Adıyaman, Ağrı, Bitlis, Çankırı, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Tokat, Yozgat, Bayburt ve Batman.

³ Ankara, Antalya, Bursa, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Muğla.

$$DfBeta(\beta_0^i) = \beta_0 - \beta_0^i$$

Örneğin, Trabzon iline ilişkin DfBeta değerlerine baktığımızda, bu birimin genel göç modelinden çıkarılması durumunda sadece modelin sabit teriminde,

$$DfBeta(\beta_0^{63}) = 20,483738 - 0,00136 = 20,482378 \text{ biçiminde bir değişiklik olacaktır.}$$

Modelin genelinde DfBeta değerlerinin düşük veya etkisiz olması birimlerin modele katkısının eşit olduğunu ve birimler arasında değişkenlerin dağılımı bakımından önemli farklılıklar olmadığını göstermektedir.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Nüfus hareketleri, diğere bir deyimle göçler gerek ekonomik ve sosyal sistemde verilen kararların ve gerekse de kişilerin kendi kişisel beklentileri sonucu oluşmaktadır. İç göç, 1960'ların başında kentleşme, kalkınmanın bir gereği olarak kabul edilmiş ve teşvik edilmiştir. Bunun sonucunda özellikle nüfus artış hızının yüksek olduğu kırsal kesimlerden, sosyal ve ekonomik yapısı daha iyi olan ve sanayi tesislerinin yoğun olduğu kentlere çalışmak ve kentin sosyal ve fiziksel imkan ve kolaylıklarından faydalanmak üzere yoğun bir göç hareketi ortaya çıkmıştır.

Bu süreç 1980'lere kadar bu şekilde devam etmiştir. Ancak bu tarihten itibaren göç hareketlerinin genel yönü kırdan kente olmaktan çıkmış, küçük ve orta büyüklükteki kentlerden büyük kentlere bir hareket halini almıştır. 2000 Genel Nüfus Sayımı verilerine göre Türkiye'de yaklaşık 5 milyon kişi 1991 – 2000 döneminde iller arasında göç etmiştir ve bunun yaklaşık olarak 3 milyon 900 bini kentler arası göçtür. Düzensiz yapılaşma, işsizlik, artan suç oranı ve artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalan altyapı hizmetleri, bugün büyük kentlerin yaşadığı en önemli sorunlardan biridir. Nüfusun dengesiz dağılımı ve önlenemeyen iç göç hareketi o boyuta gelmiştir ki artık devlet nüfus hareketlerini önlemek veya belli noktalara yönlendirmek konusunda politika arayışlarına girmiştir.

Nüfus hareketlerinin kontrol etmek ve belirli bölgelere yönlendirmek isteğinin başlıca sebebi kontrolsüz ve altyapısız göçün neden olduğu sorunlardır. Bu sorunlar, sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar, fiziki sorunlar ve asayiş ve kamu düzenine ilişkin sorunlar başlıkları altında, çalışmanın ilk bölümünde ele alınmıştır. Bu ve benzeri sorunlarla karşılaşmamak, nüfusu en verimli olacak şekilde dağıtmak ve düzensiz kentleşmenin önüne geçmek, geliştirilen nüfus politikalarının temel amaçları arasında yer almaktadır.

Bu politikalardan birisi de belirli illeri cazibe merkezi haline getirmek ve bulunduğu bölgeden batıdaki belli illere daha doğrusu metropol kentlere verilen göçü kendine

çekmesini sağlamak amacındaki nüfus politikasıdır. Karadeniz Bölgesi'nin cazibe merkezlerinin Samsun ve Trabzon, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Erzurum, Elazığ ve Malatya, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Gaziantep ve Şanlıurfa ve İç Anadolu Bölgesi'nin cazibe merkezlerinin ise, Konya ve Kayseri olması düşünülmektedir. Düşünülen politik ve ekonomik önlemler ise, bu illerde altyapı yatırımlarına öncelik verilmesi ve böylece altyapı hizmetleri önceden sağlandığı için gecekondulaşmanın önüne geçilmesi, özel yatırım teşviki olanaklarının sağlanması, bu illere üniversite kurulması, üniversitesi bulunan illerde üniversitelerin geliştirmesi düşünülmektedir.

Yapılan analizlerin ve elde edilen bulguların, iç göç sorununa sağlayacağı katkı sadece konu ile ilgili literatüre zenginlik katmakla sınırlı kalmayacak, bu ve buna benzer nüfus politikalarına da katkı sağlayacaktır. Bu katkılardan en önemlisi, il düzeyinde yapılan analizler sayesinde Türkiye'de iç göçün varış noktası ile ilgili hangi faktörlerin etkisi ile şekillendiği ortaya konulmuş olmasıdır. Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak ulaşılan tespitleri şu biçimde özetleyebiliriz.

İlk olarak, uzaklık göç ilişkisinin Türkiye'de iç göç hareketlerinde önemli bir faktör olduğu hem korelasyon analizi hem de il düzeyindeki çözümlemelerle ortaya konulmuştur. Bu sonuçlar, yukarıda bahsedilen cazibe merkezleri projesinin, temelde doğru bir ilke üzerine inşa edildiğini ampirik olarak da ortaya koymaktadır. Çünkü seçilen illerin aynı bölge içerisinde kendisine nazaran geri kalmış illerden göç alması planlanmaktadır. Her bir bölgede cazibe merkezleri kurulması, ampirik olarak da geçerliliği ortaya konulan göç-uzaklık ilişkisinin de yardımıyla, uzak kentlere özellikle batıdaki büyük metropollere olan göçü bölgedeki cazibe merkezlerine çekmek konusunda başarılı olacaktır.

Kamu yatırım harcamalarının varış noktasının seçiminde önemli bir kriter olduğu yine il düzeyindeki analizler ve genel göç modeli sonuçları ile de desteklenmektedir. Geliştirilecek nüfus politikalarında başarı sağlanabilmesi için göç alması düşünülen veya göç vermemesi sağlanmak istenilen bölgelerde kamu yatırım harcamalarının artırılması sağlanmalıdır. İncelediğimiz politika örneğine döndüğümüzde, yaratılacak cazibe merkezlerinde öncelikle altyapı yatırımlarına öncelik verileceği belirtilmiştir. Bu tercihin göçü yönlendirmek konusunda başarılı olacağı analiz sonuçları da desteklenmektedir.

Çalışmanın diğer bulgularını ele almadan önce, örnek olarak incelenen ve çalışma bulguları ile ilişkilendirilen cazibe merkezleri projesindeki önemli bir eksiklikten bahsetmek gerekmektedir. İç göç literatüründeki diğer ampirik çalışmalar ve bu çalışmanın sonuçları, göç stokunun daha doğrusu daha önceki dönemlerde belirli bir varış noktasına göç etmiş nüfusun potansiyel göçmenlerin varış noktası seçiminde önemli bir kriter olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumda, geliştirilecek bir iç göç yönlendirme politikasında bölgedeki diğer illerden göç alması umulan cazibe merkezi kentlere devlet kanalıyla yerleştirilecek pilot ailelerin bir sonraki dönemde o ilin aldığı göç üzerinde etkili olacağı ampirik olarak da ispatlanmış bir sonuçtur. Öyleyse, yapılışı gereken cazibe merkezlerine, civardaki göç veren ve nispeten daha az gelişmiş illerden pilot ailelerin devlet kanalıyla çalışma ve yerleşim imkanları sağlanarak yerleştirilmesidir.

Çalışmanın diğer bulguları ve Türkiye’de iç göç akımlarının genel karakteristiğine ilişkin tespitler ise şu biçimde özetlenebilir;

Türkiye’de iç göç artık kent-kent göçü niteliğindedir ve bu göçün genel doğrultusu doğudan batıya doğrudur. Türkiye’de bölgesel olarak iç göçün dinamikleri incelendiğinde ise, Doğu ve Güneydoğu’daki illerin göç vermesinde varış noktasındaki faktörlerden ziyade çıkış noktası olan yaşanılan ildeki sosyo-ekonomik ve çevresel faktörlerin etkili olduğu, Karadeniz ve Orta Anadolu Bölgesi’nden verilen göçlerin ise daha çok varış noktasındaki şartların etkisiyle şekillendiği görülmüştür. Bu tespitlerin dayanağı ise, il düzeyindeki analizlerde söz konusu bölgelerden verilen göç üzerinde bahsedilen sıra ile varış noktasındaki gelir, işsizlik ve ücretler gibi ekonomik şartlar ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmaması, diğer bölgeler için ise bu değişkenlerle anlamlı ve kuvvetli bir ilişkinin tespit edilmiş olmasıdır.

Genel model sonuçlarına göre, Türkiye’deki iç göç varış noktasındaki bireysel kazançlardan (ücret) değil varış noktasındaki potansiyel gelirden (Kişi Başına Gelir) etkilenmektedir. Bu sonuç bireylerin varış noktasında iş bulmaları durumunda elde edilecek geliri değil o kentteki ortalama refah düzeyine daha fazla önem verdiklerini göstermektedir.

Sonuçlar incelendiğın dikkati çeken bir diğler tespit ise, işsizliğın iç göçü açıklamak konusunda il düzeyindeki analizlerde de genel model sonuçlarında da anlamlı bir faktör olmasıdır. Gerek teorik ve gerekse de ampirik literatür bulguları dikkate alındığında aslında bu durumun beklenen bir sonuç olduğu ifade edilebilir. Fakat nedenlerine göre göç istatistikleri incelendiğinde toplam göçün sadece % 20'sinin işsizlikten kaynaklandığı ve yine işgücü durumu istatistiklerine bakıldığında ise, göç eden nüfusun % 42'sinin işgücü piyasasına dahil olmadığı görülecektir. Bu sonucun işsizliğın, varış noktasındaki potansiyel istihdam imkanları dışında ekonomik ve sosyal şartları hakkında da bireye bilgi sağlayan önemli bir gösterge olması değışken olmasından kaynaklanması muhtemeldir. Çünkü işsizlik ile ilgili ekonomi literatürü incelendiğinde, işsizliğın sadece genel bir ekonomik problem olarak görülmediğı, bazı toplumsal ve bireysel olayların da nedeni olarak düşünöldüğü görülecektir. Gerçekten de işsizlik bir bölgedeki suç eğilimlerinin artmasına neden olduğu için toplumsal huzur ve barışın bozulmasında, bölgedeki üretim düzeyinin azalmasına neden olduğu için de refah düzeyinde azalmaya ve birey üzerinde neden olduğu psikolojik sorunlar nedeniyle de intihar ve boşanmaların artmasına neden olmaktadır. Bu açıklama biçimi göz önüne alındığında, her ne kadar Türkiye'de her 5 kişiden sadece 1'i işsizlik nedeniyle göç ediyor olsa da işsizliğın diğler 4 göçmen içinde varış noktasındaki ekonomik ve sosyal şartlar hakkında bilgi sağlayan bir gösterge olması nedeniyle, iç göç akımlarına yön veren en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkması doğaldır. Analiz sonuçları da bunu doğrulamaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında edinilen tecrübelerden yola çıkarak Türkiye'de iç göçün belirleyicileri üzerine yapılacak olan ampirik çalışmaların karşılaştıkları en önemli güçlüğün sağlıklı ve güvenilir veri kaynaklarına ulaşmak olacağı söylenebilir. Türkiye'de iç göç verileri konusunda iki temel kaynak mevcuttur. Bunlar, Türkiye İstatistik Kurumu ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE)'dür. TÜİK göç verileri nüfus sayımı verilerine dayanmaktadır ve 1980 sonrasındaki 4 sayıma ilişkin iç göç verilerini sunmaktadır. Kurum, nüfus sayımı sonucu elde ettiğı verileri meta veri olarak %5'lik bir örneklem büyüklüğü ile araştırmacıların hizmetine sunmaktadır. Ancak nüfus sayımı soru kağıdı içeriğı itibariyle mikro bir göç analizi yapmaya imkan tanıyacak soruları barındırmamaktadır. Soru kağıtlarındaki en önemli eksiklik bireyin ekonomik durumu ile ilgili soruların bulunmayışıdır. HÜNEE tarafından yapılan anketler genelde "Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması" araştırmasında kullanılmak üzere yapılmıştır. Anketlerde

bireyin, kişisel özellikleri (eğitim, yaş v.b.), göç nedeni, işgücü durumuna ilişkin sorular sorulmakla birlikte ekonomik durumuna ilişkin sorular güvenilir bir göç analizi yapmayı imkansız kılmaktadır. Yine enstitü tarafından 2006 yılında tamamlanarak kamuoyuna açıklanan “Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması” için yapılan ve 81 ilde 5009 haneyi kapsayan anket verileri de bireysel verilere dayanan mikro bir göç analizi için önemli bir veri kaynağıdır. Ancak, bu anket kağıdında da bireylerin kazançları ile ilgili bir bilgi derlenmemiş sadece bireyin ekonomik durumundan memnuniyeti sorgulanmıştır. Yukarıda bahsedilen eksikliklerine rağmen, bu iki kurum tarafından sağlanan veriler yapılacak olan göç analizleri için şimdilik en önemli başvuru kaynaklarıdır. TÜİK tarafından yürütülen “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi”nin ilerleyen dönemde, göç araştırmacıları için en önemli veri kaynağı olacağı düşünülmektedir. Yine TÜİK tarafından gerçekleştirilen ve yayınlanmaya başlaması yakın bir geçmişe dayanan il düzeyindeki (Düzey 3) verilerin kapsamının genişlemesiyle birlikte, ilerleyen dönemlerde araştırmacıların, zaman boyutunu da içeren güvenilir iç göç analizleri yapabilmesine olanak tanıyan verilerin derlenmesine imkan tanıyacaktır.

Gelecekte göç istatistiklerinin yeterliliğinin de artmasıyla birlikte, hem makro boyutlu hem de bireysel göç sürecinin dinamiklerini temel alan mikro boyutlu çalışmaların, karşılıklı uyum içerisinde yapılmasıyla birlikte, nüfus hareketlerinin kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi amacıyla hazırlanacak olan nüfus politikalarının amacına ulaşmasında önemli katkılar sağlayacaklardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- BOGUE, D. : Principles of Demography, John Willey and Sons, New York, 1969.
- CADWALLADER, Martin : Migration and Residential Mobility Macro and Micro Approaches, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1992.
- ÇALGÜNER, Cemil : Nüfus Hareketleri, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 156, Ankara, 1959.
- ÇELEBİOĞLU, Salih : Markov Zincirlerinde Durum Tahmini ve İç Göçe Uygulanması, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- ÇELİK, Fatih : Ekonomik Yönleri ile İç Göç Olgusu (Teori ve Uygulama), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, SBE, Kayseri, 1999.
- FREES, Edward W. : Data Analysis Using Regression Models, Published by Prentice-Hall, New Jersey, 1996.
- GOETZ, Stephan J. : "Migration and Local Labor Markets", The Web-Book of Regional Science içinde, Ed. Scott LOVERIDGE, published by the Regional Research Institute, Morgantown, WV, 1999, <http://www.rri.wvu.edu/WebBook/Goetz/contents.htm> (Erişim Tarihi: 13.10.2006).

- GUJARATI, Damodar N. : Temel Ekonometri, (çev. Ümit Şenesen, Gülay Günlük Şenesen), Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- HÜNEE : Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması, Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, Yayın No:NEE-HÜ.06.01, Ankara, 2006.
- KALAYCI, Şeref : SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Baran Ofset, 2. Baskı, Ankara, 2006.
- KOCAMAN, Tuncer
BEYAZIT, Sema : Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Sosyo-Ekonomik Nitelikleri, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara, 1993.
- KUMAR, Dhar S. : An Analysis of Internal Migration in India, Unpublished PhD Thesis, Yale University, 1981.
- LEE, S. Everett : "A Theory of Migration" Migration içinde, Ed. J. A. JACKSON, Cambridge at the University Press, Sociological Studies 2, Brooke Crutchley, 1969.
- LEWIS, G. J. : Human Migration A Geographical Perspective, St. Martin Press, New York, 1982.
- McCARTHY, W. George : The Antecedents and Consequences of The Internal Migration of Labour, Unpublished PhD Thesis, University of North Carolina, Department of Economics, Chapel Hill, 1998.
- OBERAI, A.S.
SINGH, H. Manmohan : Causes and Consequences of Internal Migration: A Study in the Indian Punjab, Oxford University Press, Delhi, 1983.

- OĞUZHAN, S. Oya : Türkiye'de İç Göç Hareketinin İki Durumlu ve Çok Durumlu Logit Modellerle İncelenmesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri ABD, İzmir, 2003.
- SARJEHPEYMA, Hossein : The Economic Impact of Internal Migration: Iran as Special Case, Unpublished PhD Thesis, The University of Oklahoma, Norman Oklahoma, 1984.
- TUİK : Genel Nüfus Sayımı 1980 Daimi İkametgaha Göre İç Göçler, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 1124, Ankara, 1985.
- : Genel Nüfus Sayımı 1985 Daimi İkametgaha Göre İç Göçler, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 1381, Ankara, 1989.
- : 1990 Genel Nüfus Sayımı Daimi İkametgaha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2069, Ankara, 1997.
- : 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 2976, Ankara, 2005.
- YENER, Samira : 1965-1970 Döneminde İller Arası Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri, Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Dairesi, Yayın No:1528, 1977.
- YANG, Liu : Essay on the Determinants and Consequences of Internal Migration, Unpublished PhD Thesis, The University of Chicago, Department of Economics, Chicago, 2004.

ZOLNIK, E. Joseph : A multilevel Model of U.S. Internal Migration, Unpublished PhD Thesis, University of Connecticut, 2004.

b. Makale ve Bildiriler

ARORA, Swarnjit S. : “Migration Flows and Their Determinants: A Comparative Study of Internal Migration in Italy and the USA”, **NBER Working Paper Series**, No:26, 1974.

AKŞİT, Bahattin : “İç Göçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış”, **Türkiye’de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı**, Bolu, 6-8 Haziran 1997.

BORJAS, George J. : “Native Internal Migration and the Labor Market Impact of Immigration”, **NBER Working Paper Series**, No:11610, 2005.

CARLSEN, Fredrik
JOHANSEN, Kare : “Subjective Measures of Employment Opportunities and Interregional Migration” **Labour**, Vol:18(4), 2004, pp.563-589.

CARLSEN, Fredrik,
JOHANSEN, Kare,
ROED, Knut : “Wage Formation, Regional Migration and Local Labour Market Tightness”, **Working Paper Series**, Norwegian University of Science and Technology, Department of Economics, No:3/2003, 2003.

- CEBULA, Richard J.
 CURRAN, Christopher : “Determinants of Migration to Central Cities: A Comment”, **Journal of Regional Science**, Vol. 14, Nr. 2, 1974, pp. 287-290.
- CERİT, Sevil : “Türkiye’de İller Arası Göçler 1950-1980”, **Nüfusbilim Dergisi**, Sayı: 8, 1986, ss.81-103.
- CERİTLİ, İsmail
 DEMİRCİ, Meryem,
 SUNAR, Belma : “Ülkemizin İç Göç Yapısındaki Değişim ve Bu Sürecin Nüfus Yapısına Etkisi”, 14. İstatistik Araştırmaları Sempozyumu, T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, 5–6 Mayıs 2005.
- CLARK, G. L.
 BALLARD, K.P. : “Modelling Out-Migration From Depressed Regions: The Significance of Region and Destination Characteristics”, **Environment and Planning**, Vol:12, 1980, pp.799-812.
- CONDON, Peter : “An Application of General Linear Modelling to Migration in London and South East England”, **Migration Models Macro and Micro Approaches** içinde, Ed. John Stillwell and Peter Congdon, Belhaven Press, London, 1991, pp.113-136.
- ÇELİK, Fatih : “İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı: 27, Temmuz-Aralık 2006, ss.149-170.
- De SANTIS, Roberto A. : The Impact of a Customs Union With the European Union on Internal Migration in Turkey”, **Journal of Regional Science**, Vol:43, No.2, 2003, pp.349 – 372.

- DEMİRÇİ, Meryem
SUNAR, Belma : “Nüfus Sayımları ile Derlenen İç Göç Bilgisinin Değerlendirilmesi”, **Türkiye’de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı**, Bolu, 6-8 Haziran 1997.
- DOH, Rainer “Inter-Provincial Migration in Turkey and Its Socio-Economic Background: A Correlation Analysis”, **Nüfusbilim Dergisi**, 6, 1984, pp.49-61.
- FIELDS, Gary S “Place-to-Place Migration in Colombia”, **Economic Development and Cultural Change**, Vol. 30(3), 1982, pp. 539-558.
- FINNIE, Ross “The Who Moves? A Panel Logit Model Analysis of Inter-Provincial Migration in Canada”, **Analytical Studies Branch Research Paper Series**, No:142, 2000.
- FOOT, David K.
MILNE, William J. : “Serial Correlation in Multiregional Migration Models” **Journal of Regional Science**, Vol: 30, No:4, 1990, pp.505-513.
- GABRIEL, Paul
SCHMITZ, Susanne : “Favorable Self-Selection and the Internal Migration of Young White Males in the United States”, **Journal of Human Resources**, Vol:30(3), 1995, pp.460-471.
- GEDİK, Ayşe : “Internal Migration in Turkey, 1965-85: Test Some Conflicting Findings in the Literature”, **Working Papers in Demography**, No:66, The Australian National University, Canberra, 1996.

- GRAVES, Philip E. : “Migration and Climate”, **Journal of Regional Science**, Vol. 20, Nr. 2, 1980, pp.227-237.
- GREENWOOD, Michael J. “A Regression Analysis of Immigration to Urban Areas of a Less-Developed Country: the Case of India”, **Journal of Regional Science**, Vol.11, No:2, 1971, pp.253-262.
- GREENWOOD, Micheal J.
- HUNT, Gary L. : “Econometrically Accounting for Identities and Restrictions in Models of Interregional Migration”, **Regional Science and Urban Economics**, Vol. 14, No:1, 1984, pp.113-128.
- GREENWOOD, Michael J. : “The Determinants of Labour Migration in Egypt”, **Journal of Regional Science**, Vol:9, No:2, 1969, pp.283-290.
- : “Research on Internal Migration in the United States: A Survey”, **Journal of Economic Literature**, Vol. 13, Nr. 2, 1975, pp. 397 – 433.
- : “An Econometric Model of Internal Migration and Regional Growth in Mexico”, **Journal of Regional Science**, Vol:18, No:1, 1978, pp.17–31.
- GREENWOOD, Michael J.
ve diğ erleri : “Migration, Regional Equilibrium, and the Estimation of Compensating Differentials”, **The American Economic Review**, Vol:81, No:5, 1991, 1382-1390.
- GÜR, Timur H.
- URAL, Emel : “Türkiye’de Kentlere Göçün Nedenleri”, **Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, 22(1), 2004, s.23–38.

- HARRIS, John R.
TODARO, Michael P. : “Migration, Unemployment and Development. Two Sector Analysis”, **The American Economic Review**, Vol. 60(1), 1970, pp.126–142.
- İÇDUYGU, Ahmet
ÜNALAN, Turgay : “Türkiye’de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri”, **Türkiye’de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı**, Bolu, 6-8 Haziran 1997.
- İÇDUYGU, Ahmet
SİRKECİ, İbrahim
AYDINGÜN, İsmail : “Türkiye’de İç Göç ve İç Göçün İşçi Hareketine Etkisi”, **Türkiye’de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı**, Bolu, 6-8 Haziran 1997.
- HOŞGÖR, Şeref : “Türkiye’de Kantitatif Yöntemlerle Dolaylı Göç Tahminleri, Sorunlar ve Yaklaşımlar”, **Türkiye’de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı**, Bolu, 6-8 Haziran 1997.
- KAU, James B.
SIRMANS, C.F. : “The Influence of Information Cost and Uncertainty on Migration: A Comparison of Migration Types”, **Journal of Regional Science**, Vol:17, No:1, 1977, pp.89-96.
- KING, Jonathan : “Interstate Migration in Mexico”, **Economic Development and Cultural Change**, Vol. 27, Nr. 1, 1978, pp. 83-101.

- KINFU, Yohannes : “Spatial Mobility Among Indigenous Australians: Patterns and Determinants, **The Australian National University Working Paper in Demography**, No:97, 2005.
- KULU, Hill
BILLARI, Francesco : “Multilevel Analysis of Internal Migration in a Transitional Country: The Case of Estonia”, **Regional Studies**, Vol:38(6), 2004, pp.679-696.
- LABER, Gene,
CHASE, X. Richard : “Interprovincial Migration in Canada as a Human Capital Decision”, **The Journal of Political Economy**, Vol. 79, No. 4, 1971, pp. 795-804.
- MAIER, Gunther
WEISS, Peter : “The Discrete Choice Approach to Migration Modelling”, **Migration Models Macro and Micro Approaches** içinde, Ed. John Stillwell and Peter Congdon, Belhaven Press, London, 1991, pp. 17-33.
- MILLER, Edward : “A Note on the Role of Distance in Migration: Cost of Mobility Versus Intervening Opportunities, **Journal of Regional Science**, Vol:12, N0:3, 1972, pp.475-478.
- MILNE, William : “The Human Capital Model and Its Econometric Estimation”, **Migration Models Macro and Micro Approaches** içinde, Ed. John Stillwell and Peter Congdon, Belhaven Press, London, 1991, pp.137-151.
- MUNRO, John M. : “Migration in Turkey”, **Economic Development and Cultural Change**, Vol. 22, Nr. 4, 1974, pp.634-653.

- ÖZCAN, Y. Ziya : “İç Göçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar”, **Türkiye’de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı**, Bolu, 6-8 Haziran 1997.
- PARTRIDGE, Mark D. : “An SVAR Model of Fluctuations in U.S. Migration Flows and State Labor Market Dynamics”, **Southern Economic Journal**, Vol:74(2), 2006, pp. 958-980.
- RICKMAN, Dan S.
- PAZARLIOĞLU, Vedat M. : “1980-1990 Döneminde Türkiye’de İçgöç Üzerine Ekonometrik Model Çalışması” **V. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu**, Çukurova Üniversitesi, 20-22 Eylül 2001 Adana.
- PACK, Janet R. : “Determinants of Migration to Central Cities”, **Journal of Regional Science**, Vol:13, No:2, 1973, pp. 249-260.
- RAMIN, Taghi : “A Regression Analysis of Immigration to Urban Areas of a Less-Developed Country: The Case of Iran”, **American Economist**, Vol.32, Nr.2, 1988, pp.26-34
- SCHULTZ, Theodore W. : “Reflections on Investment in Man”, **The Journal of Political Economy**, Vol.70, Nr.5(2), 1962, pp.1-8.
- SAHOTA, S. Gian : “An Economic Analysis of Internal Migration in Brazil”, **Journal of Political Economy**, Vol.25, Nr. 3, 1980, pp.249-259.
- SANDERFUR, Gary
- TUMA, Nancy
- KEPHART, George : “Race, Labour Markets and Migration in the United States, 1975-1983”, **Migration Models Macro and Micro Approaches** içinde, Ed. John Stillwell and Peter Congdon, Belhaven Press, London, 1991, pp.187-206.

- STAASTAD, Larry A. : “The Cost and Returns of Human Migration”, **The Journal of Political Economy**, Vol: 70, No:5, Part 2: Investment in Human Beings, 1962, pp.80-93.
- STILLWELL, John
CONDON, Peter : “Migration Modelling: Concepts and Contents”, **Migration Models Macro and Micro Approaches** içinde, Ed. John Stillwell and Peter Congdon, Belhaven Press, London, 1991, pp.1-16.
- TEKÇE, Belgin : Türkiye'de Şehirlere Göçler 55-60 ve 60-65 Dönemlerine Ait Tahminler, T. C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları.
- TEKELİ, İlhan : “Türkiye'de İç Göç Sorunsalı Yeniden Tanımlama Aşamasına Geldi”, **Türkiye’de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı**, Bolu, 6-8 Haziran 1997.
- TEKELİ, İlhan : “Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler”, **Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler** içinde, Ed. İlhan TEKELİ ve Lelia ERDER, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No: D-26, Ankara, 1978a, ss.15-41.
- TEKELİ, İlhan : “İstatistiksel Birimlerin Şekil ve Büyüklüklerinin Göç Gözlemlerine Etkilerinin Türkiye Örneğinde Sınanması”, **Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler** içinde, Ed. İlhan TEKELİ ve Lelia ERDER, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No: D-26, Ankara, 1978a, ss.105-132.

- TEKELİ, İlhan
ERDER, Lelia : “Göç Gözlemlerinde Zamanda ve Alanda Toplulaştırma Sorunları”, **Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler** içinde, Ed. İlhan TEKELİ ve Lelia ERDER, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No: D-26, Ankara, 1978a, ss.59-104.
- TODARO, Michael P : “A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries”, **The American Economic Review**, Vol:29, No:1, 1969, pp.138-148.
- ÜNALAN, Turgay : “Türkiye’de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi”, **Türkiye’de İç Göç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı**, Bolu, 6-8 Haziran 1997.
- YAMAK, Rahmi
YAMAK, Nebiye : “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve İç Göç”, **Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergi**, Cilt. 1, Sayı. 1, 1999. <http://www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi01/yamak.htm> (Erişim Tarihi:14.05.2006)
- YILMAZ, Osman
ÇELEBİOĞLU, Salih
İLHAN, Gürol : “2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Bölgelerarası (Düzey 1) Göç Olayları ve Göç Nedenlerinin İncelenmesi ile Bu Sonuçların 1980, 1985 ve 1990 Sonuçları ile Karşılaştırılması”, **14. İstatistik Araştırma Sempozyumu**, Ankara, 5-6 Mayıs 2005.
- VIJVERBERG, Wim P.M. : “Labour Market Performance as a Determinant of Migration”, **Economica**, Vol:60, 1993, pp.143-160.

WRIGHT, Richard

ELLIS, Mark

“The Linkage between Immigration and Internal Migration in Large Metropolitan Areas in the United States”, **Economic Geography**, Vol:73(2), 1997, pp.234-254.

İnternet Kaynakları

AREM

:(T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma Etütleri Merkezi),
http://www.arem.gov.tr/proje/ars_rapor/ic_goc_sorun_cozum.htm (Erişim Tarihi: 12.06.2007).

TUİK

(T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu), Nüfus, Konut ve Demografi İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr>

(T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu), Ulusal Hesaplar İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr>

(T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu), Sosyal Güvenlik ve Sağlık İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr>

EKLER

Ek Tablo 1: Net Göç Veren İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 1)

İLLER	Sabit	DEĞİŞKENLER					
		İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	R	F
ADANA	195,501543 (1,994797)	-0,030713** (-2,110704)	0,029820*** (3,897447)	0,000006*** (3,181858)	0,945283*** (23,775314)	0,959	384,470***
ADİYAMAN	161,738943 (1,858912)	-0,022113* (-1,714229)	0,020751*** (3,090855)	0,000002 (1,159253)	0,972209*** (14,719200)	0,893	138,267***
AFYON	144,313257** (2,086187)	-0,022632** (-2,230493)	0,011422** (2,150666)	-0,000001 (-1,067934)	0,916843*** (19,585598)	0,899	147,184***
AĞRI	25,808408 (0,499195)	-0,019491** (-2,649917)	0,018513*** (4,862240)	0,000006*** (4,188826)	0,516720*** (7,733419)	0,956	354,684***
AMASYA	54,754745*** (3,501106)	0,001242 (0,539019)	0,004163*** (3,265598)	0,000000 (-1,230067)	0,785385*** (49,421039)	0,996	4045,826***
ARTVİN	46,597743* (1,877595)	0,009719*** (2,644763)	-0,000054 (-0,028373)	-0,000006*** (-9,123611)	0,884809*** (25,441691)	0,964	445,079***
BİNGÖL	52,692018 (1,598751)	-0,000365 (-0,073050)	0,004806* (1,866101)	-0,000001 (-1,070330)	0,633421*** (16,829715)	0,950	310,981***
BİTLİS	-20,902694 (-0,710907)	-0,011758*** (-2,688906)	0,014592*** (6,466295)	0,000004*** (5,463364)	0,528561*** (16,510388)	0,974	613,277***
BOLU	13,616150 (0,448810)	-0,004114 (-0,921312)	0,020271*** (8,327614)	-0,000004*** (-5,938839)	0,630737*** (17,721488)	0,973	590,422***
BURDUR	48,669009* (1,921773)	-0,003537 (-0,958320)	0,002462 (1,261265)	0,000000 (-0,717558)	0,829353*** (44,088106)	0,970	536,895***
ÇANKIRI	15,136476 (0,327117)	-0,008562 (-1,311818)	0,017836*** (4,549517)	-0,000005*** (-5,942087)	0,609975*** (18,893319)	0,960	401,077***
ÇORUM	103,137921*** (4,739584)	0,002771 (0,901807)	-0,003465 (-1,590514)	-0,000001** (-2,110849)	0,934484*** (84,934326)	0,998	7887,538***
DİYARBAKIR	54,427242 (0,519868)	-0,035215** (-2,256525)	0,044033*** (5,268715)	0,000009*** (4,028671)	0,868728*** (12,423967)	0,952	325,290***
EDİRNE	132,863174 (1,449890)	0,003383 (0,230076)	-0,006408 (-0,872503)	-0,000004 (-1,226461)	1,312755*** (9,166841)	0,861	102,332***
ELAZIĞ	68,640637*** (2,581296)	-0,002146 (-0,542874)	0,013395*** (6,113251)	0,000000 (-0,314181)	0,688579*** (22,303218)	0,984	993,160***
ERZİNCAN	57,261922*** (2,635400)	-0,002168 (-0,632211)	0,011504*** (6,587175)	0,000002** (2,402333)	0,278715*** (21,002068)	0,987	1248,466***
ERZURUM	103,056968** (2,577975)	0,001471 (0,237588)	0,013418*** (3,689808)	-0,000005*** (-2,694108)	0,692333*** (21,041066)	0,994	2617,646***
GİRESUN	34,733907 (1,303005)	0,008026** (1,945193)	0,002831 (1,388350)	0,000000 (-0,512805)	0,471958*** (39,817567)	0,993	2375,561***
GÜMÜŞHANE	40,181973* (1,738718)	0,007928** (2,253573)	0,001580 (0,883502)	-0,000002** (-2,361312)	0,382281*** (12,369809)	0,940	260,709***
HAKKARİ	4,077084 (0,164864)	-0,005693 (-1,583611)	0,001924 (1,032451)	0,000001 (1,330647)	1,347366*** (19,993460)	0,894	139,522***
HATAY	151,974445*** (2,031102)	-0,038177*** (-3,388062)	0,027240*** (4,545118)	0,000005*** (3,617504)	1,176219*** (15,584639)	0,950	314,870***
KARS	11,209501 (0,321636)	-0,000884 (-0,162278)	0,021399*** (7,532232)	0,000003** (2,322252)	0,155386*** (12,598492)	0,986	1121,618***
KASTAMONU	43,166645* (1,850049)	-0,010621*** (-2,996173)	0,011700*** (6,526593)	0,000000 (0,577542)	0,573257*** (57,261902)	0,996	4074,758***
KAYSERİ	156,305271 (3,248362)	-0,008806 (-1,227908)	0,011522*** (2,440207)	-0,000001 (-0,575283)	0,741989*** (16,770653)	0,970	524,729***

Ek Tablo 1-Devamı: Net Göç Veren İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 1)

İLLER	DEĞİŞKENLER						
	Sabit	İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	R	F
KIRŞEHİR	41,021666*	-0,001327	-0,001488	0,000001**	0,755511***	0,995	3390,250***
	(2,863598)	(-0,630188)	(-1,056945)	(2,434974)	(62,988674)		
KÜTAHYA	46,203171	-0,010423	0,008933**	0,000000	1,073347***	0,913	173,773***
	(0,998438)	(-1,497565)	(2,530201)	(0,236711)	(17,604596)		
MALATYA	78,783950**	-0,002937	0,018084**	0,000000	0,639965***	0,992	2149,793***
	(2,235853)	(-0,545664)	(6,287254)	(-0,369128)	(34,135569)		
K.MARAŞ	203,436482***	-0,027246**	0,020663***	0,000004***	0,512151**	0,889	132,301***
	(2,825121)	(-2,531974)	(3,696394)	(2,718908)	(12,488304)		
MARDİN	-17,828736	-0,037697***	0,028019***	0,000007***	0,884028**	0,945	283,297***
	(-0,221246)	(-3,144532)	(4,482380)	(4,753589)	(15,970498)		
MUŞ	48,704637	-0,015252**	0,012120***	0,000005***	0,429660***	0,944	276,875***
	(1,183400)	(-2,524352)	(3,895269)	(5,375329)	(9,233676)		
NEVŞEHİR	83,904687***	0,001761	-0,004126**	-0,000001**	0,867275***	0,975	642,087***
	(3,896994)	(0,549568)	(-2,215400)	(-2,493607)	(28,576136)		
NİĞDE	30,804608	-0,008658**	0,010767***	0,000002***	0,535828***	0,965	451,856***
	(1,219713)	(-2,312632)	(5,323750)	(3,757804)	(14,807491)		
ORDU	46,761715*	-0,003165	0,004170**	0,000002***	0,871106***	0,998	9445,995***
	(1,812294)	(-0,816893)	(2,097005)	(2,942674)	(86,302095)		
RİZE	46,817812*	0,007141*	0,002431	-0,000001	0,492047***	0,991	1859,378***
	(1,981755)	(1,971763)	(1,315181)	(-1,226063)	(35,751465)		
SAKARYA	52,370927	-0,001683	0,013842***	0,000005**	1,010514***	0,982	900,086***
	(1,069896)	(-0,227875)	(3,675755)	(2,535318)	(15,148240)		
SAMSUN	59,716439	0,001558	0,015859***	-0,000002	1,106915***	0,994	2643,013***
	(1,030119)	(0,158489)	(3,194023)	(-1,025016)	(36,938459)		
SİİRT	-29,683988	-0,021494***	0,013694***	0,000005***	0,616938***	0,968	493,848***
	(-0,752807)	(-3,685542)	(4,543516)	(5,768999)	(19,003889)		
SİNOP	32,545348	0,000462	0,003466**	0,000000	0,698270***	0,994	2587,055***
	(1,246830)	(0,114852)	(1,722998)	(0,521192)	(45,607206)		
SİVAS	147,921129	0,009051	0,020009***	-0,000002	0,443049***	0,968	503,666***
	(1,631162)	(0,648326)	(2,689759)	(-0,702097)	(15,899626)		
TOKAT	106,628124***	-0,004854	0,001350	0,000001	0,854063***	0,998	8755,190***
	(3,906321)	(-1,114857)	(0,603129)	(1,424799)	(73,973534)		
TRABZON	134,117712***	0,009685	0,012117***	-0,000002	0,478479***	0,984	1015,213***
	(3,027334)	(1,435217)	(3,527580)	(-1,157059)	(23,213189)		
TUNCELİ	32,402284	0,002549	0,005483***	-0,000002**	0,446871**	0,916	179,022***
	(1,219682)	(0,631830)	(2,638882)	(-2,147878)	(11,876872)		
Ş.URFA	322,119746**	-0,037837*	0,029832***	0,000000	1,015876***	0,826	78,162***
	(2,221243)	(-1,772174)	(2,670836)	(0,004505)	(13,507598)		
UŞAK	62,787050**	-0,011417***	0,006950***	0,000000	1,034461***	0,921	192,593***
	(2,477205)	(-3,057362)	(3,630013)	(-0,927572)	(22,245124)		
VAN	22,179624	-0,047738***	0,028616***	0,000016***	0,784801***	0,938	251,171***
	(0,250997)	(-3,755165)	(4,216624)	(8,320749)	(7,189254)		
YOZGAT	61,314071**	-0,009683***	0,002325	0,000002***	0,944618***	0,996	3877,087***
	(2,445719)	(-2,640175)	(0,966060)	(4,813660)	(61,670751)		
ZONGULDAK	-77,563458	-0,028412*	0,007881	0,000012***	0,853681***	0,970	541,786***
	(-0,857394)	(-1,784446)	(0,969475)	(4,512469)	(13,738466)		
AKSARAY	22,432481	-0,006657***	0,006712***	0,000001**	1,247879***	0,984	1026,765***
	(1,549982)	(-3,095506)	(5,372818)	(2,096954)	(33,186170)		

Ek Tablo 1-Devamı: Net Göç Veren İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 1)

İLLER	DEĞİŞKENLER						
	Sabit	İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	R	F
BAYBURT	21,834922	0,002886	0,002928***	0,000000	0,287014***	0,972	580,761***
	(1,817954)	(1,555365)	(3,188199)	(-0,543160)	(16,183742)		
KARAMAN	17,850806***	0,000189	-0,000153	-0,000001***	1,305311***	0,997	5517,033***
	(3,106124)	(0,224049)	(-0,348328)	(-4,613389)	(141,266042)		
KIRIKKALE	67,365060***	-0,000890	0,005397***	0,000000	0,958620***	0,995	3519,693***
	(3,487091)	(-0,316660)	(2,976065)	(-0,528082)	(63,093325)		
BATMAN	-49,260684	-0,040711***	0,015979***	0,000014***	1,273296***	0,887	129,445***
	(-0,629068)	(-3,499320)	(2,651816)	(9,303715)	(7,706289)		

Ek Tablo 2: Net Göç Alan İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 1)

İLLER	Sabit	DEĞİŞKENLER					
		İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	R	F
ANKARA	89,556703 (0,853068)	-0,023223 (-1,606474)	0,046287*** (4,088094)	-0,000003 (-1,147757)	0,992493*** (28,657224)	0,991	1845,078***
ANTALYA	68,072594 (1,570195)	0,000099 (0,015970)	0,014529*** (3,740592)	-0,000004*** (-4,730307)	1,717416*** (25,979115)	0,979	753,713***
AYDIN	97,614440** (2,331054)	-0,009900 (-1,601492)	0,012500*** (3,715445)	0,000001 (1,216570)	0,957768*** (36,237306)	0,973	602,968***
BALIKESİR	102,078973 (1,576458)	-0,004223 (-0,437759)	0,010779** (2,089806)	-0,000003** (-2,090727)	1,081640*** (20,784843)	0,961	410,737***
BİLECİK	9,895721 (1,169737)	0,003364** (2,614056)	-0,000182 (-0,282510)	-0,000001*** (-6,877166)	1,001049*** (50,936210)	0,987	1254,190***
BURSA	165,874216*** (3,976320)	0,003638 (0,584052)	0,013454*** (3,867798)	-0,000001 (-0,441576)	1,167388*** (22,176184)	0,988	1380,886***
ÇANAKKALE	44,251151* (1,907992)	0,001947 (0,557629)	0,004129** (2,219076)	-0,000002*** (-3,577474)	0,928581*** (23,364758)	0,975	655,809***
DENİZLİ	104,929958*** (3,060949)	-0,006987 (-1,412316)	0,009818*** (3,662569)	-0,000001 (-1,298308)	0,942668*** (28,189978)	0,953	337,817***
ESKİŞEHİR	57,619549** (2,155463)	-0,002575 (-0,620129)	0,008593*** (3,364799)	-0,000001 (-1,587621)	0,932828*** (24,459811)	0,983	982,915***
GAZİANTEP	197,032113*** (3,773681)	-0,004908 (-0,632188)	0,013576*** (3,265732)	-0,000001 (-0,468639)	0,737906*** (17,163806)	0,946	290,469***
ISPARTA	15,747210 (0,685561)	0,003136 (0,924634)	-0,002793 (-1,471097)	-0,000002*** (-5,549866)	1,154392*** (47,549434)	0,980	814,791***
İÇEL	250,753971*** (3,094091)	-0,025343** (-2,079593)	0,039985*** (6,309248)	0,000004** (2,312555)	0,892487*** (15,437911)	0,944	276,381***
İSTANBUL	1286,944089*** (3,379508)	-0,058706 (-1,144831)	0,084047*** (3,279093)	-0,000022* (-1,849163)	1,185848*** (13,527058)	0,899	146,800***
İZMİR	46,975758 (0,595372)	-0,032905*** (-2,920416)	0,023508*** (3,622844)	0,000002 (1,186995)	1,336792*** (35,047520)	0,987	1230,353***
KIRKLARELİ	76,513529 (1,579928)	0,005106 (0,675039)	-0,002791 (-0,743089)	-0,000003* (-1,967202)	0,874071*** (12,741301)	0,889	132,736***
KOCAELİ	224,228364*** (2,889451)	-0,008230 (-0,684946)	0,028150*** (4,339889)	0,000003 (1,127026)	1,316182*** (18,101758)	0,985	1065,317***
KONYA	198,133146*** (2,648496)	-0,007191 (-0,656103)	0,022337*** (3,300378)	-0,000004*** (-2,734028)	0,823663*** (19,191672)	0,962	413,237***
MANİSA	29,666079 (0,702176)	-0,016651*** (-2,591170)	0,012733*** (3,747568)	0,000002** (2,132852)	1,258310*** (71,545753)	0,991	1872,517***

Ek Tablo 2-Devamı: Net Göç Alan İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 1)

İLLER	Sabit	DEĞİŞKENLER					
		İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	R	F
MUĞLA	47,987109** (2,249087)	-0,000678 (-0,215037)	0,006568*** (3,663114)	0,000000 (-1,024272)	1,054816*** (33,993494)	0,980	807,505***
TEKİRDAĞ	75,379943** (2,479866)	0,000837 (0,174591)	0,004429* (1,837972)	-0,000001 (-0,962277)	0,897326*** (24,466855)	0,982	877,446***
ŞIRNAK	64,578315*** (2,743467)	-0,001741 (-0,501636)	0,007628*** (4,300735)	0,000001* (1,889574)	0,687480*** (12,616206)	0,885	128,928***

Ek Tablo 3: Net Göç Veren İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 2)

İLLER	DEĞİŞKENLER										
	Sabit	İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	Tarım P.	Kent Nüf.(90)	KBDG	Uzaklık	R	F
ADANA	-185,847267 (-0,407798)	-0,029208** (-2,145345)	0,001851 (0,200731)	-0,000005 (-1,496188)	0,857231*** (19,555575)	3,797693 (0,475935)	0,001675*** (4,532674)	0,000001 (2,160756)	-0,328476** (-1,008747)	0,970	247,626***
ADIYAMAN	392,520749 (1,022967)	-0,025395* (-1,930405)	0,003882 (0,427466)	-0,000002 (-0,529082)	0,807435*** (9,892954)	-0,969273 (-0,126157)	0,000934** (2,465165)	0,000000 (0,760425)	-0,557046** (-2,020130)	0,910	78,147***
AFYON	225,559407 (0,529281)	-0,023262** (-2,135659)	0,010608 (1,397522)	-0,000002 (-0,725654)	0,901631*** (17,395720)	0,184503 (0,028217)	0,000066 (0,229501)	0,000000 (0,061706)	-0,134284 (-0,659152)	0,900	70,054***
AĞRI	121,631450 (0,755634)	-0,014761 (-2,643211)	0,001819 (0,480815)	0,000003* (2,364830)	0,478769*** (9,729046)	0,699792 (0,208521)	0,000754*** (5,109939)	-0,000001** (-1,968666)	0,076964 (0,860394)	0,978	349,896***
AMASYA	162,913787** (2,159559)	0,000246 (0,099541)	0,004738*** (2,754317)	0,000000 (-0,628653)	0,789564*** (30,728840)	-1,967863 (-1,314145)	-0,000030 (-0,353006)	0,000000 (-0,719223)	-0,031135 (-0,561422)	0,996	1974,561***
ARTVİN	181,000641* (1,907431)	0,006176* (1,903272)	0,007339*** (3,215227)	-0,000004** (-4,272828)	0,870895*** (27,683424)	-3,999743* (-2,070179)	-0,000325*** (-3,711998)	0,000000 (0,322622)	-0,010956 (-0,202292)	0,977	327,890***
BİNGÖL	272,668941* (1,812523)	-0,002990 (-0,562839)	0,006023 (1,523284)	-0,000001 (-0,800125)	0,646250*** (11,434899)	-5,542768* (-1,799872)	-0,000049 (-0,271485)	0,000000 (-0,176529)	-0,039887 (-0,436626)	0,952	155,331***
BİTLİS	124,601810 (1,161014)	-0,009715*** (-2,640221)	0,006594** (2,468003)	0,000004*** (4,567413)	0,428667*** (13,202651)	-0,007567 (-0,003387)	0,000368*** (3,230269)	-0,000001*** (-2,827362)	0,053261 (0,958423)	0,984	486,409***
BOLU	-128,111628 (-0,744924)	-0,004203 (-0,884038)	0,017443*** (5,377515)	-0,000005*** (-4,696429)	0,619691*** (16,228755)	0,394688 (0,139951)	0,000182 (1,468773)	0,000000 (1,199600)	0,027460 (0,300429)	0,974	288,870***
BURDUR	372,622883*** (2,609720)	-0,003899 (-1,045977)	0,005020* (1,964930)	0,000001 (1,168226)	0,814508*** (42,342377)	-0,944874 (-0,426936)	-0,000161* (-1,661415)	0,000000* (-1,990064)	-0,180045*** (-2,912245)	0,974	293,667***
ÇANKIRI	-18,228528 (-0,079098)	-0,010913 (-1,597784)	0,022230*** (4,594723)	-0,000004** (-2,488416)	0,618083*** (18,388918)	0,001996 (0,000503)	-0,000209 (-1,184845)	0,000000 (0,708362)	-0,038459 (-0,280983)	0,963	203,802***
ÇORUM	313,226147*** (3,499056)	0,001027 (0,364875)	0,003243 (1,393957)	0,000001 (1,565183)	0,930588*** (92,447335)	-0,881029 (-0,530798)	-0,000301*** (-4,213562)	0,000000 (-1,524681)	-0,170667*** (-2,879761)	0,999	5229,890***
DİYARBAKIR	34,709234 (0,077111)	-0,025895* (-1,653440)	0,032836*** (3,117474)	0,000007* (1,844297)	0,876552*** (12,098602)	1,419427 (0,153362)	0,000422 (0,999332)	-0,000002* (-1,886721)	0,685720** (2,581441)	0,959	181,755***
EDİRNE	629,340813 (1,232038)	0,013272 (0,993315)	0,017862** (2,128028)	-0,000004 (-1,279553)	1,806936*** (10,773423)	-9,291588 (-1,285000)	-0,001498*** (-4,021933)	0,000000 (0,092119)	-0,167924 (-0,826860)	0,906	74,418***
ELAZIĞ	94,648719 (0,797748)	-0,002228 (-0,545416)	0,009105*** (3,308769)	-0,000001 (-1,389926)	0,642254*** (15,959518)	-1,275017 (-0,515343)	0,000273*** (2,227658)	0,000000 (-0,442333)	0,050860 (0,621789)	0,986	528,507***

Ek Tablo 3-Devamı: Net Göç Veren İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 2)

İLLER	DEĞİŞKENLER										
	Sabit	İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	Tarım P.	Kent Nüf.(90)	KBDG	Uzaklık	R	F
ERZİNCAN	161,555580 (1,610588)	-0,003766 (-0,991496)	0,010762*** (4,274546)	0,000002** (2,072524)	0,265270*** (11,354351)	-1,765429 (-0,846864)	0,000061 (0,471073)	0,000000 (-0,614252)	-0,029351 (-0,449239)	0,987	606,329***
ERZURUM	516,484478*** (2,895520)	-0,001369 (-0,222035)	0,016961*** (3,696891)	-0,000005* (-1,782935)	0,710600*** (19,130905)	-9,136628** (-2,451444)	-0,000228 (-1,445912)	0,000000 (-1,138079)	0,033762 (0,324155)	0,994	1388,430***
GİRESUN	262,117340** (2,262779)	0,005971 (1,417806)	0,005371* (1,805057)	0,000000 (0,450144)	0,470997*** (27,286387)	-1,885747 (-0,774925)	-0,000106 (-0,812671)	0,000000 (-0,431847)	-0,198286** (-2,563044)	0,994	1302,788***
GÜMÜŞHANE	192,844978* (1,950169)	0,006195* (1,779695)	0,005920** (2,526593)	-0,000001 (-1,445517)	0,412772*** (11,114536)	-2,731070 (-1,329954)	-0,000204** (-2,066059)	0,000000 (0,369043)	-0,108503* (-1,721455)	0,951	150,112***
HAKKARİ	191,232584 (1,755629)	-0,004618 (-1,256945)	0,003625 (1,447024)	0,000002** (2,393857)	1,366060*** (19,452575)	-1,539596 (-0,698398)	-0,000141 (-1,438162)	-0,000001*** (-2,635546)	0,054091 (0,947623)	0,906	75,067***
HATAY	-38,282187 (-0,108373)	-0,033969*** (-3,102398)	0,008020 (1,084172)	-0,000002 (-0,609496)	1,050545*** (12,201608)	0,423656 (0,065902)	0,001133*** (3,759257)	0,000000 (0,939712)	-0,043569 (-0,173505)	0,960	187,632***
KARS	-13,244761 (-0,081741)	-0,002292 (-0,385898)	0,019543*** (5,146801)	0,000002 (1,140339)	0,154628*** (7,745826)	-1,702305 (-0,504480)	0,000124 (0,652639)	0,000000 (0,460552)	0,023350 (0,266601)	0,986	541,672***
KASTAMONU	-3,152639 (-0,026753)	-0,012586*** (-3,468374)	0,006510** (2,456305)	0,000000 (-0,143107)	0,541479*** (35,917270)	2,052754 (0,972424)	0,000319*** (2,673971)	0,000000 (0,294900)	-0,087730 (-1,245916)	0,996	2188,302***
KAYSERİ	461,714172* (1,884145)	-0,011335 (-1,512726)	0,012534** (2,410346)	0,000000 (-0,047005)	0,693689*** (11,276929)	-1,303802 (-0,285669)	0,000082 (0,319967)	0,000000 (-0,330260)	-0,398061** (-2,315199)	0,972	270,412***
KIRŞEHİR	163,034297** (2,255910)	-0,002381 (-1,098135)	-0,000636 (-0,357539)	0,000001* (1,693440)	0,749466*** (60,532938)	-0,975508 (-0,768284)	-0,000018 (-0,319580)	0,000000 (-0,740223)	-0,111909** (-2,443467)	0,996	1759,888***
KÜTAHYA	838,762519*** (3,503142)	-0,009745 (-1,584137)	0,023051*** (5,528925)	0,000006*** (4,420361)	1,022162*** (18,479251)	-2,396270 (-0,651947)	-0,000788*** (-5,005164)	-0,000001*** (-3,670484)	-0,325993*** (-3,031464)	0,942	125,180***
MALATYA	315,989640** (2,024203)	-0,007170 (-1,284785)	0,012208*** (2,993028)	0,000000 (-0,192079)	0,570640*** (16,457904)	-4,770451 (-1,502014)	0,000447** (1,954307)	0,000000 (-1,477074)	0,012299 (0,115836)	0,993	1178,815***
K.MARAŞ	632,534037** (2,084366)	-0,034693*** (-3,493067)	0,002419 (0,362878)	-0,000003 (-1,166654)	0,382469*** (8,453042)	-9,977119* (-1,704014)	0,001158*** (4,279835)	0,000001 (1,365746)	-0,552261** (-2,453387)	0,922	92,009***
MARDİN	70,601828 (0,207131)	-0,029813** (-2,535304)	0,015495* (1,950280)	0,000005* (1,918535)	0,876268*** (15,946530)	0,225841 (0,032370)	0,000529* (1,693690)	-0,000001* (-2,009803)	0,395618* (1,989746)	0,956	166,432***
MUŞ	308,580224* (1,952518)	-0,009562* (-1,742127)	0,007971** (2,151447)	0,000007*** (4,693219)	0,405168*** (9,912972)	1,423542 (0,411761)	0,000078 (0,546443)	-0,000001*** (-3,213253)	0,052570 (0,596763)	0,962	195,545***

Ek Tablo 3-Devamı: Net Göç Veren İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 2)

İLLER	DEĞİŞKENLER										
	Sabit	İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	Tarım P.	Kent Nüf.(90)	KBDG	Uzaklık	R	F
NEVŞEHİR	280,778677*** (2,770217)	-0,000600 (-0,192469)	-0,000153 (-0,073135)	0,000000 (0,149093)	0,915434*** (24,699507)	-3,020851* (-1,634383)	-0,000255*** (-2,670780)	0,000000 (-0,323473)	-0,120236* (-1,749448)	0,980	388,385***
NİĞDE	35,137167 (0,327321)	-0,007064** (-2,210197)	0,002527 (1,138173)	0,000000 (-0,109868)	0,395973*** (10,346810)	0,584935 (0,302226)	0,000521*** (5,298475)	0,000000 (0,247521)	-0,101845 (-1,414013)	0,978	351,469***
ORDU	142,184147 (1,228701)	-0,003808 (-0,955479)	0,008711*** (2,942679)	0,000002** (1,861213)	0,900640*** (57,858891)	-3,610483 (-1,497483)	-0,000248* (-1,820637)	0,000000 (0,425330)	0,017506 (0,223727)	0,998	5003,310***
RİZE	235,320028** (2,316168)	0,005464 (1,484603)	0,005524** (2,168017)	-0,000001 (-0,742049)	0,507578*** (23,807331)	-2,908130 (-1,372015)	-0,000145 (-1,175012)	0,000000 (0,477715)	-0,141513** (-2,256324)	0,993	1036,718***
SAKARYA	584,748323* (1,987488)	-0,003009 (-0,393346)	0,012815** (2,362628)	0,000005** (2,110720)	1,023872*** (14,561380)	-6,535646 (-1,407736)	0,000035 (0,169903)	-0,000001* (-1,688096)	-0,127013 (-0,925429)	0,983	455,549***
SAMSUN	662,851861** (2,585923)	0,002241 (0,235897)	0,029983*** (4,988018)	0,000001 (0,663297)	1,171689*** (28,634108)	-8,141482 (-1,576134)	-0,000905*** (-3,482209)	-0,000001** (-1,995061)	-0,057875 (-0,326278)	0,995	1541,558***
SİİRT	-62,163901 (-0,454070)	-0,016989*** (-3,659867)	-0,002100 (-0,603104)	0,000003*** (2,725332)	0,491934*** (15,088815)	1,928476 (0,688784)	0,000773*** (5,224322)	0,000000 (-1,566834)	0,093541 (1,244426)	0,983	444,115***
SİNOP	178,480006 (1,377825)	-0,000608 (-0,142975)	0,005812** (1,876696)	0,000001 (0,706080)	0,705804*** (28,638771)	0,258362 (0,106078)	-0,000095 (-0,668984)	0,000000** (-0,091907)	-0,186156 (-2,291688)	0,994	1338,004***
SİVAS	711,253521 (1,646682)	-0,003379 (-0,223520)	0,017545** (1,696176)	-0,000003 (-0,940179)	0,426867*** (8,709700)	-13,611691 (-1,593003)	0,000317 (0,575923)	0,000000 (0,294074)	-0,396171 (-1,297548)	0,971	257,541***
TOKAT	277,067652** (2,144215)	-0,006021 (-1,284099)	0,002511 (0,808609)	0,000001 (0,658469)	0,866731*** (45,601917)	-4,428861* (-1,694212)	-0,000074 (-0,493003)	0,000000 (-0,083357)	-0,033559 (-0,367245)	0,998	4349,895***
TRABZON	453,867928*** (2,423858)	0,006310 (0,976787)	0,017083*** (3,669491)	-0,000001 (-0,567751)	0,484546*** (18,198677)	-3,660151 (-0,931410)	-0,000190 (-0,954800)	0,000000 (0,783666)	-0,381214*** (-3,302666)	0,987	601,890***
TUNCELİ	64,349772 (0,549197)	0,000970 (0,234577)	0,006299** (2,292666)	-0,000002** (-2,524288)	0,488109*** (11,292744)	-3,896913 (-1,575252)	-0,000028 (-0,253520)	0,000000 (0,613998)	0,057276 (0,775392)	0,926	96,857***
ŞURFA	180,320830 (0,269052)	-0,036353 (-1,581624)	0,020288 (1,304826)	-0,000004 (-0,795868)	1,025003*** (11,380158)	-4,846035 (-0,352688)	0,000510 (0,830398)	0,000000 (-0,176849)	0,444033 (0,949405)	0,831	38,140***
UŞAK	425,765787*** (2,911287)	-0,012949*** (-3,452336)	0,008732*** (3,421471)	0,000000 (0,414833)	0,998560*** (21,111487)	-3,350293 (-1,498192)	-0,000099 (-1,018230)	0,000000 (-1,640706)	-0,168669*** (-2,644037)	0,932	106,156***
VAN	-297,812458 (-1,006137)	-0,039329*** (-3,950518)	-0,002268 (-0,332025)	0,000008*** (3,614994)	0,502096*** (5,432000)	9,006037 (1,499569)	0,001691*** (5,792180)	0,000000 (-0,108700)	0,023036 (0,153494)	0,968	236,472***

Ek Tablo 3-Devamı: Net Göç Veren İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 2)

İLLER	DEĞİŞKENLER										
	Sabit	İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	Tarım P.	Kent Nüf.(90)	KBDG	Uzaklık	R	F
YOZGAT	320,154704*** (2,730266)	-0,010257*** (-2,785010)	0,003685 (1,276311)	0,000003*** (3,719183)	0,938323*** (60,497315)	-0,900370 (-0,414678)	-0,000063 (-0,664791)	0,000000** (-2,055328)	-0,195222** (-2,396458)	0,996	2102,412***
ZONGULDAK	490,241971 (0,960109)	-0,027710* (-1,737647)	0,006797 (0,699055)	0,000016*** (4,763049)	0,781177*** (9,582528)	-0,490381 (-0,058699)	0,000057 (0,133256)	-0,000001** (-2,195708)	-0,058448 (-0,222989)	0,974	291,373***
AKSARAY	3,355605 (0,042613)	-0,005930*** (-2,621989)	0,005234*** (3,331309)	0,000000 (0,346863)	1,248063*** (29,012754)	-0,065515 (-0,048620)	0,000068 (1,060496)	0,000000 (-0,388942)	0,050818 (1,003985)	0,985	515,574***
BAYBURT	91,485249 (1,714458)	0,002512 (1,322549)	0,004663*** (3,541074)	0,000000 (-0,366959)	0,310825*** (12,422267)	-1,180432 (-1,072489)	-0,000083 (-1,466672)	0,000000 (0,477974)	-0,058764* (-1,840407)	0,976	309,816***
KARAMAN	50,047466 (1,503607)	-0,000072 (-0,082008)	0,000596 (0,978606)	0,000000 (-0,925439)	1,306294*** (128,009686)	-0,076933 (-0,132802)	-0,000041 (-1,654297)	0,000000 (-0,504208)	-0,028531 (-1,510830)	0,997	2811,157***
KIRIKKALE	135,797555 (1,370904)	-0,002286 (-0,768169)	0,007361*** (3,089716)	0,000000 (-0,208672)	0,952107*** (60,180261)	-1,543486 (-0,884386)	-0,000055 (-0,737386)	0,000000 (0,223065)	-0,047389 (-0,801375)	0,996	1751,014***
BATMAN	-397,318215* (-1,981062)	-0,027436*** (-3,904160)	-0,018927*** (-3,973039)	0,000004** (2,430228)	0,952633*** (9,236435)	7,665408* (1,853876)	0,001744*** (9,279533)	0,000000 (-0,729059)	0,165979 (1,448814)	0,965	216,730***

Ek Tablo 4: Net Göç Alan İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 2)

İLLER	DEĞİŞKENLER										
	Sabit	İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	Tarım P.	Kent Nüf.(90)	KBDG	Uzaklık	R	F
ANKARA	89,967901 (0,172302)	-0,025413* (-1,671489)	0,036829*** (2,890351)	-0,000006* (-1,702933)	0,951925*** (22,253773)	-2,147450 (-0,245502)	0,000793 (1,775962)	0,000000 (0,269656)	0,012578 (0,042028)	0,992	918,549***
ANTALYA	731,504039*** (3,420622)	-0,004266 (-0,774459)	0,023527*** (6,186914)	0,000000 (-0,333248)	1,767395*** (24,852544)	-7,572065** (-2,308616)	-0,000553*** (-3,333506)	0,000000* (-1,685605)	-0,286609*** (-2,871476)	0,986	536,546***
AYDIN	-20,869965 (-0,079576)	-0,010749* (-1,665097)	0,011074** (2,381061)	0,000000 (-0,300255)	0,943346*** (33,512841)	2,206182 (0,573485)	0,000137 (0,807913)	0,000000 (1,122834)	-0,089326 (-0,893295)	0,975	307,102***
BALIKESİR	906,518308*** (2,866355)	-0,008448 (-1,055150)	0,035190 (6,353260)	0,000005* (2,729936)	1,085740*** (24,824207)	-7,266290 (-1,510248)	-0,001265*** (-6,131102)	-0,000001* (-2,256089)	-0,178253 (-1,392944)	0,978	337,114***
BİLECİK	80,947279** (1,983070)	0,002786** (2,611141)	0,002794*** (3,921594)	0,000000 (-1,154948)	0,978988*** (58,462325)	-0,636050 (-1,020284)	-0,000145*** (-5,286686)	0,000000 (-0,859343)	-0,031677* (-1,731637)	0,992	1016,750***
BURSA	426,750645 (1,581891)	0,002651 (0,400499)	0,017541*** (3,586153)	0,000001 (0,279025)	1,187162*** (18,907206)	-2,240693 (-0,570872)	-0,000229 (-1,020560)	0,000000 (-0,649385)	-0,112118 (-0,977812)	0,989	677,336***
ÇANAKKALE	311,863158*** (2,679594)	0,000504 (0,173027)	0,010762*** (5,477042)	-0,000001 (-1,328190)	0,992431*** (26,831761)	-2,691918 (-1,562816)	-0,000353*** (-4,491714)	0,000000 (-1,037232)	-0,102750** (-2,303574)	0,985	516,514***
DENİZLİ	301,393255 (1,561859)	-0,008741* (-1,805014)	0,008924** (2,634959)	-0,000002 (-1,482836)	0,889635*** (25,894711)	-0,077180 (-0,026725)	0,000109 (0,866123)	0,000000 (0,207131)	-0,231605*** (-2,890984)	0,962	196,649***
ESKİŞEHİR	202,069557 (1,295037)	-0,002142 (-0,506668)	0,013286*** (4,110769)	0,000001 (0,880503)	0,917065*** (22,053978)	0,974776 (0,394423)	-0,000226** (-2,132374)	0,000000 (-1,119692)	-0,105905 (-1,399184)	0,985	510,022***
GAZİANTEP	190,825097 (0,734189)	-0,005562 (-0,641894)	0,008375 (1,467990)	-0,000002 (-1,170303)	0,688454*** (11,257994)	-0,551238 (-0,108858)	0,000345 (1,387296)	0,000000 (0,425864)	-0,065600 (-0,341060)	0,948	141,193***
ISPARTA	116,574685 (0,938602)	0,001542 (0,479050)	0,003096 (1,378135)	-0,000001 (-0,831642)	1,171700*** (48,633629)	-1,797143 (-0,951371)	-0,000304*** (-3,515980)	0,000000 (-0,330439)	-0,012172 (-0,220528)	0,985	505,271***
İÇEL	278,782897 (0,780505)	-0,020669* (-1,985766)	0,015347** (2,178745)	-0,000005* (-1,868893)	0,729217*** (13,112330)	4,024202 (0,657008)	0,001434*** (5,098487)	0,000001* (1,710189)	-0,671821*** (-2,811643)	0,965	215,379***
İSTANBUL	4105,521242** (2,141875)	-0,102802* (-1,930172)	0,038789 (0,998726)	-0,000031** (-2,265255)	1,183813*** (13,527880)	-33,489385 (-1,120824)	0,002982* (1,693626)	-0,000002 (-0,875398)	-1,379152 (-1,640601)	0,910	78,688***
İZMİR	894,456119* (1,916681)	-0,032768*** (-2,800370)	0,030151*** (3,657596)	0,000005 (1,611365)	1,317438*** (27,299526)	-2,451446 (-0,345402)	-0,000322 (-0,907876)	-0,000001 (-1,527211)	-0,418253** (-2,271174)	0,988	637,089***
KIRKLARELİ	375,236454 (1,625243)	0,007159 (1,222825)	0,014450*** (3,799902)	-0,000001 (-0,818542)	1,108716*** (17,527228)	-5,880499* (-1,785397)	-0,000946*** (-5,970810)	0,000000 (0,093870)	-0,081569 (-0,887215)	0,944	130,858***

Ek Tablo 4-Devamı: Net Göç Alan İllerin Regresyon Analizi Sonuçları (Model 2)

İLLER	DEĞİŞKENLER										
	Sabit	İşsizlik	Kamu Yat.	Ücret	Göç Stoku	Tarım P.	Kent Nüf.(90)	KBDG	Uzaklık	R	F
KOCAELİ	405,571382 (0,831136)	-0,009885 (-0,761927)	0,031083*** (3,483084)	0,000003 (0,842617)	1,357611*** (14,528682)	-5,997954 (-0,797246)	-0,000190 (-0,445043)	0,000000 (0,095677)	-0,008574 (-0,037173)	0,985	510,417***
KONYA	1115,463477*** (2,639675)	-0,013560 (-1,194725)	0,027568*** (3,312128)	-0,000001 (-0,287066)	0,852122*** (17,967062)	-15,046236* (-2,146707)	-0,000420 (-1,316006)	-0,000001 (-1,593707)	-0,190928 (-0,819411)	0,965	214,314***
MANİSA	-34,839177 (-0,126949)	-0,015915** (-2,282735)	0,015465*** (3,096439)	0,000003 (1,705210)	1,257400*** (66,252045)	2,054733 (0,499480)	-0,000143 (-0,791789)	0,000000 (-0,036624)	0,015205 (0,146521)	0,991	894,162***
MUĞLA	124,268792 (0,971682)	-0,002677 (-0,831380)	0,004906** (2,143280)	-0,000002** (-2,181138)	1,026127*** (31,191091)	-2,005474 (-1,067261)	0,000148* (1,800671)	0,000000 (0,740991)	-0,061984 (-1,249906)	0,983	435,484***
TEKİRDAĞ	220,002399 (1,337749)	0,001705 (0,399351)	0,010771*** (3,774674)	-0,000002* (-1,692256)	1,020251*** (22,597294)	-2,842709 (-1,194542)	-0,000366*** (-2,691807)	0,000000 (0,945213)	-0,107136 (-1,595225)	0,988	631,566***
ŞIRNAK	-31,952904 (-0,325231)	-0,001007 (-0,295857)	0,001522 (0,656249)	-0,000001 (-1,655019)	0,644720*** (11,669577)	0,746911 (0,371074)	0,000324*** (3,617721)	0,000000 (1,067698)	-0,013761 (-0,247521)	0,906	76,022***

Ek Tablo 5: Adımsal Lojistik Regresyon Ek İstatistikler

İLLER	P	COOK	LEVERAGE	HATALAR				
				e	LOGİT	STANDART	NORMALİZE	DEVİANCE
ADANA	0,2630500	8,1927000	0,7451800	0,7369500	3,8016300	3,2374600	1,6738100	1,6342800
ADYAMAN	1,0000000	0,0000000	0,0000900	0,0000000	1,0000000	0,0029700	0,0021000	0,0029700
AFYON	0,9995100	0,0000000	0,0040900	0,0004900	1,0004900	0,0314300	0,0221800	0,0313600
AĞRI	1,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	1,0000000	0,0001500	0,0001100	0,0001500
AMASYA	0,9999600	0,0000000	0,0005300	0,0000400	1,0000400	0,0090300	0,0063800	0,0090200
ANKARA	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	-1,0000000	-0,0000100	0,0000000	-0,0000100
ANTALYA	0,0000000	0,0000000	0,0000100	0,0000000	-1,0000000	-0,0006400	-0,0004500	-0,0006400
ARTVİN	0,9703900	0,0020000	0,0614000	0,0296100	1,0305100	0,2530500	0,1746700	0,2451600
AYDIN	0,0779000	0,0098600	0,1045000	-0,0779000	-1,0844900	-0,4256100	-0,2906600	-0,4027500
BALIKESİR	0,1544400	0,0246400	0,1188500	-0,1544400	-1,1826500	-0,6170600	-0,4273700	-0,5792300
BİLECİK	0,0487600	0,0080900	0,1362900	-0,0487600	-1,0512600	-0,3402400	-0,2264100	-0,3162000
BİNGÖL	0,9999300	0,0000000	0,0008700	0,0000700	1,0000700	0,0116600	0,0082400	0,0116500
BİTLİS	1,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	1,0000000	0,0003500	0,0002500	0,0003500
BOLU	0,8184800	0,0720100	0,2451100	0,1815200	1,2217800	0,7284900	0,4709300	0,6329400
BURDUR	0,9970800	0,0000400	0,0144700	0,0029200	1,0029300	0,0770700	0,0541400	0,0765100
BURSA	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	-1,0000000	-0,0000100	-0,0000100	-0,0000100
ÇANAKKALE	0,0002900	0,0000000	0,0027400	-0,0002900	-1,0002900	-0,0240000	-0,0169500	-0,0239600
ÇANKIRI	1,0000000	0,0000000	0,0000600	0,0000000	1,0000000	0,0025000	0,0017700	0,0025000
ÇORUM	0,9918200	0,0002400	0,0281400	0,0081800	1,0082400	0,1299700	0,0907900	0,1281300
DENİZLİ	0,0744600	0,0114000	0,1241000	-0,0744600	-1,0804600	-0,4203500	-0,2836500	-0,3934000
DİYARBAKIR	0,9254300	0,0125500	0,1347900	0,0745700	1,0805800	0,4232600	0,2838700	0,3937000
EDİRNE	0,8693700	0,0260000	0,1475200	0,1306300	1,1502600	0,5730800	0,3876300	0,5291300
ELAZIĞ	0,9997900	0,0000000	0,0019700	0,0002100	1,0002100	0,0203400	0,0143700	0,0203200
ERZİNCAN	1,0000000	0,0000000	0,0000300	0,0000000	1,0000000	0,0015500	0,0011000	0,0015500
ERZURUM	1,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	1,0000000	0,0001100	0,0000800	0,0001100
ESKİŞEHİR	0,9227300	5,6575000	0,3214800	-0,9227300	-12,9408800	-2,7471800	-3,4555600	-2,2629100
GAZİANTEP	0,3670700	0,3868200	0,4001200	-0,3670700	-1,5799400	-1,2348800	-0,7615400	-0,9564400
GİRESUN	1,0000000	0,0000000	0,0000800	0,0000000	1,0000000	0,0026900	0,0019000	0,0026900
GÜMÜŞHANE	1,0000000	0,0000000	0,0000100	0,0000000	1,0000000	0,0009800	0,0006900	0,0009800
HAKKARİ	1,0000000	0,0000000	0,0000400	0,0000000	1,0000000	0,0017500	0,0012400	0,0017500
HATAY	0,3091500	1,0925200	0,3283600	0,6908500	3,2346600	1,8696800	1,4948800	1,5322700
ISPARTA	0,2931000	0,3093100	0,4272600	-0,2931000	-1,4146200	-1,1005600	-0,6439100	-0,8329000
İÇEL	0,0001400	0,0000000	0,0015200	-0,0001400	-1,0001400	-0,0167000	-0,0118000	-0,0166900
İSTANBUL	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	-1,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
İZMİR	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	-1,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
KARS	1,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	1,0003700	0,0000000	0,0000000	0,0000000
KASTAMONU	0,9990400	0,0000100	0,0066200	0,0009600	1,0009600	0,0438800	0,0309300	0,0437300
KAYSERİ	0,9999200	0,0000000	0,0009400	0,0000800	1,0000800	0,0125000	0,0088400	0,0125000

Ek Tablo 5-Devamı: Adımsal Lojistik Regresyon Ek İstatistikler

İLLER	P	COOK	LEVERAGE	HATALAR				
				e	LOGİT	STANDART	NORMALİZE	DEVİANCE
KIRKLARELİ	0,0104200	0,0005500	0,0496200	-0,0104200	-1,0105300	-0,1484600	-0,1026100	-0,1447300
KİRŞEHİR	0,9999900	0,0000000	0,0002000	0,0000100	1,0000100	0,0049300	0,0034800	0,0049200
KOCAELİ	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	-1,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
KONYA	0,6231100	4,9557300	0,7498400	-0,6231100	-2,6533000	-2,7931200	-1,2858100	-1,3970000
KÜTAHYA	0,9592300	0,0041700	0,0892900	0,0407700	1,0425000	0,3023300	0,2061500	0,2885200
MALATYA	0,9999900	0,0000000	0,0001200	0,0000100	1,0000100	0,0035500	0,0025100	0,0035500
MANİSA	0,1735000	0,1176000	0,3590600	-0,1735000	-1,2099200	-0,7711200	-0,4581800	-0,6173500
K.MARAŞ	0,7282300	0,2939900	0,4406400	0,2717700	1,3731900	1,0648700	0,6109000	0,7964200
MARDİN	1,0000000	0,0000000	0,0000100	0,0000000	1,0000000	0,0009500	0,0006700	0,0009500
MUĞLA	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	-1,0000000	-0,0001200	-0,0000900	-0,0001200
MUŞ	1,0000000	0,0000000	0,0000100	0,0000000	1,0000000	0,0007200	0,0005100	0,0007200
NEVŞEHİR	0,9804600	0,0010900	0,0516600	0,0195400	1,0199300	0,2040200	0,1411800	0,1986800
NİĞDE	0,9980600	0,0000200	0,0105200	0,0019400	1,0019500	0,0626900	0,0441200	0,0623600
ORDU	0,9999900	0,0000000	0,0001700	0,0000100	1,0000100	0,0042700	0,0030200	0,0042700
RİZE	0,9996300	0,0000000	0,0033100	0,0003700	1,0003700	0,0272300	0,0192200	0,0271800
SAKARYA	0,9295100	0,0068700	0,0830800	0,0704900	1,0758400	0,3993000	0,2753800	0,3823600
SAMSUN	0,9995800	0,0000000	0,0047100	0,0004200	1,0004200	0,0289100	0,0204000	0,0288500
SİİRT	1,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	1,0000000	0,0004000	0,0002800	0,0004000
SİNOP	0,9999900	0,0000000	0,0002200	0,0000100	1,0000100	0,0052100	0,0036800	0,0052100
SİVAS	0,9999900	0,0000000	0,0001600	0,0000100	1,0000100	0,0037500	0,0026500	0,0037500
TEKİRDAĞ	0,0967600	0,0217700	0,1689200	-0,0967600	-1,1071200	-0,4948700	-0,3273000	-0,4511400
TOKAT	1,0000000	0,0000000	0,0000400	0,0000000	1,0000000	0,0018000	0,0012700	0,0018000
TRABZON	0,9999400	0,0000000	0,0007900	0,0000600	1,0000600	0,0107700	0,0076100	0,0107700
TUNCELİ	0,9998700	0,0000000	0,0013400	0,0001300	1,0001300	0,0160900	0,0113700	0,0160800
ŞURFA	0,9204600	0,0208600	0,1944600	0,0795400	1,0864200	0,4536400	0,2939700	0,4071500
UŞAK	0,9991900	0,0000000	0,0059000	0,0008100	1,0008100	0,0404800	0,0285500	0,0403600
VAN	0,9999900	0,0000000	0,0001400	0,0000100	1,0000100	0,0039200	0,0027700	0,0039200
YOZGAT	1,0000000	0,0000000	0,0001000	0,0000000	1,0000000	0,0031000	0,0021900	0,0031000
ZONGULDAK	0,9998800	0,0000000	0,0019500	0,0001200	1,0001200	0,0155600	0,0109900	0,0155500
AKSARAY	0,9999500	0,0000000	0,0007000	0,0000500	1,0000500	0,0100800	0,0071200	0,0100800
BAYBURT	1,0000000	0,0000000	0,0000100	0,0000000	1,0000000	0,0006600	0,0004700	0,0006600
KARAMAN	0,9042900	0,0204300	0,1617600	0,0957100	1,1058400	0,4899400	0,3253300	0,4485700
KIRIKKALE	0,5962000	0,2429800	0,2640300	0,4038000	1,6772900	1,1855100	0,8229800	1,0170300
BATMAN	1,0000000	0,0000000	0,0000700	0,0000000	1,0000000	0,0025300	0,0017900	0,0025300

Ek Tablo 6: Adımsal Regresyon Analizi Katsayılara Ait DfBeta İstatistikleri

İLLER	Df BETA DEĞERLERİ					
	SABİT	İŞSİZLİK	KAMU YAT.	KBDG(\$)	V.GÖÇ(1990)	KÖY NFS(1990)
ADANA	-15,6382900	0,0000800	0,0002900	0,0040400	-0,0000600	0,0000000
ADİYAMAN	0,0001400	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
AFYON	0,0100400	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
AĞRI	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
AMASYA	0,0010400	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ANKARA	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ANTALYA	0,0000100	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ARTVİN	0,2772300	0,0000000	-0,0000100	-0,0000700	0,0000000	0,0000000
AYDIN	0,4726300	0,0000100	-0,0000100	-0,0001600	-0,0000100	0,0000000
BALIKESİR	0,7481500	0,0000100	-0,0000200	-0,0002300	0,0000000	0,0000000
BİLECİK	0,4306300	0,0000100	-0,0000100	-0,0001600	0,0000000	0,0000000
BİNGÖL	0,0017700	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
BİTLİS	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
BOLU	0,6787400	0,0000000	-0,0000300	-0,0001300	-0,0000100	0,0000000
BURDUR	0,0450200	0,0000000	0,0000000	-0,0000100	0,0000000	0,0000000
BURSA	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ÇANAKKALE	0,0058800	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ÇANKIRI	0,0001000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ÇORUM	0,0998900	0,0000000	0,0000000	-0,0000300	0,0000000	0,0000000
DENİZLİ	0,4179000	0,0000100	-0,0000100	-0,0001500	-0,0000100	0,0000000
DİYARBAKIR	0,5326000	0,0000100	-0,0000100	-0,0001800	0,0000000	0,0000000
EDİRNE	0,7081200	0,0000100	-0,0000200	-0,0001600	-0,0000100	0,0000000
ELAZIĞ	0,0043500	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ERZİNCAN	0,0000400	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ERZURUM	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ESKİŞEHİR	-6,8666000	-0,0003700	0,0002200	0,0017700	0,0000400	0,0000100
GAZİANTEP	0,7742300	0,0000700	-0,0000800	-0,0002500	0,0000000	0,0000000
GİRESUN	0,0001100	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
GÜMÜŞHANE	0,0000200	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
HAKKARİ	0,0000600	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
HATAY	-0,5204000	0,0000300	0,0000300	0,0002400	0,0000500	0,0000100
ISPARTA	0,4690100	0,0000400	-0,0000900	-0,0002400	-0,0000300	0,0000000
İÇEL	0,0031400	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
İSTANBUL	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
İZMİR	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
KARS	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
KASTAMONU	0,0167700	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
KAYSERİ	0,0017900	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000

Ek Tablo 6-Devamı: Adımsal Regresyon Analizi Katsayılara Ait DfBeta İstatistikleri

İLLER	Df BETA DEĞERLERİ					
	SABİT	İŞSİZLİK	KAMU YAT.	KBDG(\$)	V.GÖÇ(1990)	KÖY NFS(1990)
KIRKLARELİ	0,1363800	0,0000000	0,0000000	-0,0000500	0,0000000	0,0000000
KIRŞEHİR	0,0003500	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
KOCAELİ	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
KONYA	-2,0726700	0,0001800	0,0002300	0,0014800	0,0001400	0,0000000
KÜTAHYA	0,4145900	0,0000100	-0,0000100	-0,0001100	0,0000000	0,0000000
MALATYA	0,0001800	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
MANİSA	0,9358100	-0,0000200	-0,0000100	-0,0003300	-0,0000100	0,0000000
K.MARAŞ	1,7895400	0,0000600	-0,0000100	-0,0005700	0,0000100	0,0000000
MARDİN	0,0000200	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
MUĞLA	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
MUŞ	0,0000100	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
NEVŞEHİR	0,2099500	0,0000000	-0,0000100	-0,0000600	0,0000000	0,0000000
NİĞDE	0,0318800	0,0000000	0,0000000	-0,0000100	0,0000000	0,0000000
ORDU	0,0002700	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
RİZE	0,0071900	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
SAKARYA	0,5277600	0,0000100	-0,0000100	-0,0001400	0,0000000	0,0000000
SAMSUN	0,0080000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
SİİRT	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
SİNOP	0,0003900	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
SİVAS	0,0001900	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
TEKİRDAĞ	0,6996600	0,0000200	-0,0000200	-0,0002500	0,0000000	0,0000000
TOKAT	0,0000500	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
TRABZON	0,0013600	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
TUNCELİ	0,0030100	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ŞURFA	0,7471900	0,0000000	-0,0000100	-0,0002400	0,0000000	0,0000000
UŞAK	0,0158900	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
VAN	0,0002400	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
YOZGAT	0,0001500	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
ZONGULDAK	0,0026000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
AKSARAY	0,0013900	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
BAYBURT	0,0000100	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000
KARAMAN	0,7404900	0,0000100	-0,0000200	-0,0001700	0,0000000	0,0000000
KIRIKKALE	0,3630800	-0,0000100	-0,0000100	0,0001000	-0,0000100	0,0000000
BATMAN	0,0001100	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000	0,0000000

ÖZGEÇMİŞ

TOPBAŞ, 1978 yılında Konya’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Konya İli Çumra İlçesi Okçu Kasabası’nda tamamladı. Lise öğrenimini Çumra İlçe’sinde tamamladıktan sonra 1995 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde başladığı lisans öğrenimini 1999 yılında tamamlayarak aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2000 yılında adı geçen enstitüye Araştırma Görevlisi olarak atandı. 2003 yılında “Emek Piyasalarında Cinsiyete Dayalı Ücret Ayrımcılığı ve Türkiye Örneği” adlı Yüksek Lisans tezini tamamlayarak “Bilim Uzmanı” (Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri) unvanı almaya hak kazandı. Aynı yıl adı geçen Enstitü’de İktisat doktora öğrenimine başladı. Halen araştırma görevlisi olarak Karadeniz Teknik Üniversitesinde çalışmakta olan TOPBAŞ evli olup İngilizce bilmektedir.